

HARTOLAN KUNTA

Yhessä tehen!

TILINPÄÄTÖS 2023

Tilinpäätös

Kunnanhallitus 25.3.2024 §

Valtuusto

Sisällysluettelo

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS	5
1. TOIMINTAKERTOMUS	7
1.1 OLENNAISET TAPAHTUMAT TOIMINNASSA JA TALOUDESSA	7
1.1.1 Kunnan hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset	7
1.1.2 Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys	12
1.1.3 Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa ja taloudessa	17
1.1.4 Kunnan henkilöstö.....	22
1.1.5 Ympäristötekijät	25
1.1.6 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä	26
1.1.7 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä	27
1.2 SELONTEKO KUNNAN SISÄISEN VALVONNAN JÄRJESTÄMISESTÄ.....	30
1.3 TILIKAUDEN TULOKSEN MUODOSTUMINEN JA TOIMINNAN RAHOITUS	32
1.3.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen.....	32
1.3.2 Toiminnan rahoitus	33
1.4 RAHOITUSASEMA JA SEN MUUTOKSET	35
1.5 KOKONAISTULOT JA MENOT	38
1.6 KUNTAKONSERNIN TOIMINTA JA TALOUS	39
1.6.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä	39
1.6.2 Konsernin toiminnan ohjaus.....	40
1.6.3 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat	40
1.6.4 Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä	41
1.6.5 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä	42
1.6.6 Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut.....	45
1.7 TILIKAUDEN TULOKSEN KÄSITTELY JA TALOUDEN TASAPAINOTTAMISTOIMENPITEET	49
1.7.1 Tilikauden tuloksen käsittely.....	49

1.7.2 Talouden tasapainottamistoimenpiteet	49
2. TALOUSARVION TOTEUTUMINEN	51
2.1 SEURANTAA KOSKEVA SÄÄNTELY	51
2.2 TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN.....	52
2.3 KÄYTTÖTALOUDEN TOTEUTUMINEN	53
2.3.1 Vaalit	53
2.3.2 Hallinnon ja talouden tarkastus	53
2.3.3 Kunnanhallitus ja valtuusto.....	54
2.3.4 Jaostot	57
2.3.5 Keskushallinto	57
2.3.6 Elinkeinotoimi	58
2.3.7 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	62
2.3.8 Sivistys- ja hyvinvointilautakunta.....	68
2.3.9 Tekninen lautakunta	90
2.3.10 Ympäristölautakunta.....	97
2.4 TULOSLASKELMAOSAN TOTEUTUMINEN	101
2.5 INVESTOINTIEN TOTEUTUMINEN	103
3. TILINPÄÄTÖSLASKELMAT	106
3.1 TULOSLASKELMA.....	106
3.2 RAHOITUSLASKELMA.....	107
3.3 TASE	108
3.4 KONSERNILASKELMAT	110
4. TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT	114
4.1 TILINPÄÄTÖKSEN LAATIMISTA JA ESITTÄMISTAPAA KOSKEVAT LIITETIEDOT.....	114
4.1.1 Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot	114
4.1.2 Kunnan tilinpäätöksen esittämistapaa koskevat liitetiedot	114
4.1.3 Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot	115

4.2 TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT	115
4.3 TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT	118
4.3.1 Taseen vastaavia koskevat liitetiedot	118
4.3.2 Taseen vastattavia koskevat liitetiedot	121
4.4 VAKUUKSIA, VASTUUSITOUMUKSIA JA TASEEN ULKOPUOLISIA JÄRJESTELYJÄ KOSKEVAT LIITETIEDOT	123
4.5 HENKILÖSTÖÄ, TILINTARKASTAJAN PALKKIOITA JA INTRESSITAHOTAPAHTUMIA KOSKEVAT LIITETIEDOT	125
5. ERIYTETYT TILINPÄÄTÖKSET	126
5.1 VESI- JA VIEMÄRILAITOKSEN TULOSLASKELMA	126
5.2 VESI- JA VIEMÄRILAITOKSEN TASE	127
6. ALLEKIRJOITUKSET JA MERKINNÄT	128
7. LUETTELOT JA SELVITYKSET	129

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS

Vuoden 2023 aikana on viety eteenpäin Hartolan kunnan uutta strategiaa, jonka visiona on ”Yhessä tehen!” Edellisen vuoden joulukuussa hyväksytty strategian päivitys ei tuonut mitään merkittävää muutosta kunnan toimintaan, mutta terävöitti painopisteitä muuttuneen toimintaympäristön mukaisesti.

Suurin muutos oli hyvinvointialueiden toiminnan aloitus ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun siirtyminen 1.1.2023 lukien. Tämä tarkoittaa sitä, että kunnat eivät enää vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palveluista, vaan vastuu on siirtynyt uusille hyvinvointialueille.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa jatkui toista vuotta. Sodalla on ollut merkittäviä vaikutuksia maailmantalouteen, korkotasoon ja inflaatioon. Hinnat nousivat merkittävästi kautta linjan. Erityisesti energian ja elintarvikkeiden hintojen korotuksella oli vaikutusta myös kunnan talouteen. Ukrainan sodan ennakoitaan jatkuvan vielä pitkään ja vaikka markkinat sopeutuvatkin tilanteeseen, aiheuttaa sota merkittävää epävarmuutta koko maailmantalouteen.

Hartolan kunnan toimialajohtajista tekninen johtaja oli opintovapaalla koko vuoden 31.12.2023 saakka ja vs. teknisenä johtajana toimi Niina Varjo. Johtajatasolla ei tapahtunut muita muutoksia. Osastopäällikkötasolla uusina viranhaltijoina aloitti varhaiskasvuspäällikkö Kirta Väisänen tammikuussa ja kuntatekniikan insinööri Ilkka Koskinen lokakuussa.

Verotulokertymä oli pitkälti odotusten mukainen, mutta tammikuun verotilityksiin sisältyi ns. verohäntiä vuodelta 2022, eli verotilityksiä maksettiin vielä vanhan veroprosentin mukaan. Soteuudistuksen myötä Hartolan kunnallisvero muuttui 21,5 %:sta 8,86 %:iin. Veroprosentin pienentyminen vaikutti merkittävästi kunnan verokertymään.

Valtionosuudet toteutuivat hieman odotettua pienempinä, mutta kuitenkin VM:n päätöksen mukaisesti. Talousarvioon nähden vähennystä tuli siitä, kun sekä opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet että verotulojen menetysten korvaukset olivat odotettuja pienemmät. Kokonaisuudessaan erotus oli kuitenkin pieni. Olennaisempaa on se, että valtionosuuksien rooli kunnan tulopohjassa on soteuudistuksen myötä pienentynyt merkittävästi. Vuonna 2022 valtionosuudet olivat 9.868.167 euroa ja vuonna 2023 enää 696.664 euroa.

Ulkoisten toimintatuottojen määrä pieneni edellisen vuoden tasosta. Vuoden 2023 ulkoiset toimintatuotot olivat yhteensä 1.603.597,87 euroa, mikä on noin 156.000 euroa vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Toteuma oli kuitenkin yli 150.000 euroa talousarviota parempi.

Ulkoiset toimintakulut pienenevät kokonaisuudessaan merkittävästi, johtuen sosiaali- ja terveydenhuollon vastuiden siirtymisestä hyvinvointialueelle. Kulut pysyivät hyvin talousarviossa ja toteutuivat 439.608 euroa alle talousarviomäärärahan. Suurin säästö tuli sähkön hinnan jäätyä pelättyä alhaisemmalle tasolle. Henkilöstökulujen toteuma oli alle talousarvion ja alle edellisen vuoden tason.

Hartolan asukasluku 31.12.2023 oli yhteensä 2529 asukasta. Väkiluvun lasku on tasaista ja johtuu erityisesti luontaisesta poistumasta. Yli 64-vuotiaiden osuus kunnan väestöstä on jo 44 % ja kasvaa edelleen. Vuonna 2023 ilahdutti syntyneiden lasten suuri määrä. Vuoden aika syntyi jopa 22 uutta hartolalaista, eli luku tuplaantui tavanomaisesta vuosittaisesta syntyvyydestä.

Hartolan kunnan tytäryhtiöiden osalta tapahtui muutoksia, kun Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä purkaantui 31.12.2023. Yhtiön omaisuus, varat ja velat siirtyivät vuodenvaihteessa kunnalle. Yhtiön purkaminen aiheutti 745.643,31 euron tappiokirjauksen kunnan tilinpäätökseen. Tappio kirjattiin luonteensa mukaisesti satunnaisiin

eriin. Kiinteistö Oy Vasallin tilanne on niin ikään ollut haastava, johtuen yleisestä markkinatilanteesta. Vuokralla olevien yritysten määrä pieneni yhdellä. Kunta joutui myöntämään väliaikaista rahoitusta yhtiölle valtuuston kokouksessa marraskuussa. Yhtiön tilanne on erittäin haastava.

Kunnan vuosikate oli 789.992,57 euroa, mikä on noin 246.000 euroa edellisvuotta heikompi. Vuosikate on kuitenkin merkittävästi talousarviossa ennakoitua parempi. Vuosikate riitti kattamaan suunnitelmanmukaiset poistot, joiden yhteissumma oli 728.828,76 euroa, mutta satunnaisten erien tappiokirjaus vei koko vuoden 2023 tuloksen alijäämäiseksi.

Hartolan kunnan vuoden 2023 tilinpäätös osoittaa alijäämää -684.479,50 euroa. Vuosi 2023 on toinen peräkkäinen vuosi, kun Hartolan kunta tekee alijäämäisen tuloksen. Toisaalta on todettava, että kunnan oma tulos olisi jäänyt hieman ylijäämäiseksi, joten ilman satunnaisten erien tappiokirjausta olisi tulos ollut kohtuullinen.

Investointimenot olivat yhteensä 602.583, pitäen sisällään 200.000 euron sijoituksen KOy Vasallin vapaan oman pääoman rahastoon, josta valtuusto päätti 20.6.2023. Suurimmat varsinaiset investointisuunnitelman mukaiset kohteet olivat vesilinjojen 97.873 euroa, taloushallinnon järjestelmän käyttöönoton 73.355 euroa sekä Kustaan kalastusmatkailuhankkeen 57.570 euroa. Tämän hankkeen rahoitusosuudet kirjautuvat vasta vuodelle 2024 tuloksi. Investointitulojen puolella suurin erä on Palotalon myyntihinta, joka oli kiinteistön tasearvon mukainen.

Hartolan kunnan lainamäärä 31.12.2023 oli yhteensä 10,530 M€, kun se vuotta aikaisemmin oli 10,854 M€. Kunnan lainamäärä pieneni noin 324.000 euroa. Hartolan kunnalla on lainaa 4.164 euroa asukasta kohden. Konsernitasolla lainakanta oli yhteensä 18,855 M€, mikä on noin 4,1 M€ edellisvuotta vähemmän. Konsernitasolla lainaa on 7.455 euroa asukasta kohden.

Konsernitiilinpäätöksen tulos on alijäämäinen -549.342,56 euroa, johtuen kunnan alijäämäisestä tuloksesta.

Hartolan kunnan tulevat vuodet ovat taloudellisesti haastavia. Tästä syystä kunnassa aloitettiin talouden tasapainottamissuunnitelman päivittäminen vuonna 2023. Valmistu on tarkoitus saada kesäkuussa 2024. Kunnan on merkittävästi sopeutettava talouttaan, johtuen mm. siitä, että kunta on vuonna 2024 ns. negatiivista valtionosuutta saavien kuntien joukossa. Soteuudistuksen aiheuttama verorahoituksen uusjako kohteli huonosti Hartolan kuntaa. Valtiovarainministeriö on aloittanut valtionosuusjärjestelmän uudistamisen.

Haluan osoittaa lämpimät kiitokset koko kunnan henkilöstölle vuodesta 2023. Henkilöstön sitoutuneisuus työhön on vahvaa ja asioita tehdään yhdessä, kunnan strategian mukaisesti. Haastavasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta perustoimintaa kyettiin toteuttamaan laadukkaasti.

Kiitos luottamushenkilöille hyvästä yhteistyöstä. Hartolassa viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden välinen yhteistyö on toiminut Hartolassa hyvin ja luottamusta on rakennettu yhdessä. Kiitos myös kuntalaisille ja paikallisille yhdistyksille ja yhteisöille paremman Hartolan rakentamisesta, yhdessä tehen!

Jarkko Seppälä, kunnanjohtaja

1. TOIMINTAKERTOMUS

1.1 OLENNAISET TAPAHTUMAT TOIMINNASSA JA TALOUDESSA

1.1.1 Kunnan hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset

Kunnanvaltuusto

Kunnanvaltuuston puheenjohtajisto: puheenjohtaja **Jeremias Sankari** (kesk.), I varapuheenjohtaja **Mikko Ruoppi** (kok.) ja II varapuheenjohtajana **Pekka Pajunen** (sd.).

Kunnanvaltuusto:

Sankari Jeremias (pj.)	Suomen Keskusta
Ruoppi Mikko (I vpj.)	Kokoomus
Pajunen Pekka (II vpj.)	SDP
Edelman Tiina	Vihreät
Eskola Olli	SDP
Fågel Jarkko	Kokoomus
Joutsijärvi Anne	Suomen Keskusta
Lehtosaari Veli-Pekka	Perussuomalaiset
Mäyrä Tero	Suomen Keskusta
Neoff Wille	Perussuomalaiset
Nieminen Tapio	Suomen Keskusta
Palm Ismo	Suomen Keskusta
Pentikäinen-Laine Maija	Suomen Keskusta
Pyykkö Pekka	Kristillisdemokraatit
Raitala Pekka	Kokoomus
Tanskanen Matti	SDP
Tervala Sanna-Kaisa	Kokoomus

Vuonna 2023 valtuusto kokoontui seitsemän kertaa ja käsitteli 63 asiaa.

Valtuuston poliittiset voimasuhteet 31.12.2023

Suomen Keskusta	6	valtuutettua
Kansallinen Kokoomus	4	valtuutettua
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	3	valtuutettua
Perussuomalaiset	2	valtuutettua
Suomen Kristillisdemokraatit	1	valtuutettua
Vihreä liitto	1	valtuutettu

Kunnanhallitus

Kunnanhallitus vastaa Hartolan kunnan hallinnon ja toiminnan johtamisesta kunnanvaltuuston hyväksymien tavoitteiden mukaisesti. Kunnanhallitukseen kuuluu seitsemän jäsentä. Kunnanhallituksen puheenjohtajistossa toimi puheenjohtaja Pekka Raitala (kok.) ja varapuheenjohtajana Tero Mäyrä (kesk.).

Kunnanhallituksen kokoonpano 30.6.2023 saakka:

Kunnanhallitus:

Raitala Pekka (pj)	Kokoomus
Mäyrä Tero (vpj)	Suomen Keskusta
Joutsijärvi Anne	Suomen Keskusta
Neoff Wille	Perussuomalaiset
Pentikäinen-Laine Maija	Suomen Keskusta
Tanskanen Matti	SDP
Tervala Sanna-Kaisa	Kokoomus

Henkilökohtainen varajäsen

Fågel Jarkko	Kokoomus
Nieminen Tapio	Suomen Keskusta
Glad Taija	Suomen Keskusta
Päiveröinen Erkki	Perussuomalaiset
Liukkonen Taru	Suomen Keskusta
Karnaattu Markku	SDP
Oikkonen Merja	Kokoomus

Kunnanhallituksen kokoonpano 1.7.2023 lukien:

Kunnanhallitus:

Raitala Pekka (pj)	Kokoomus
Mäyrä Tero (vpj)	Suomen Keskusta
Joutsijärvi Anne	Suomen Keskusta
Neoff Pia	Perussuomalaiset
Palm Ismo	Suomen Keskusta
Tanskanen Matti	SDP
Tervala Sanna-Kaisa	Kokoomus

Henkilökohtainen varajäsen

Fågel Jarkko	Kokoomus
Nieminen Tapio	Suomen Keskusta
Glad Taija	Suomen Keskusta
Vuokila Sanna	Perussuomalaiset
Järvinen Hannu	Suomen Keskusta
Karnaattu Markku	SDP
Oikkonen Merja	Kokoomus

Kunnanhallituksen esittelijänä on toiminut kunnanjohtaja Jarkko Seppälä. Vuonna 2023 kunnanhallitus kokoontui 16 kertaa ja käsitteli 200 asiaa.

Lautakunnat

Hartolan kunnassa toimi kertomusvuonna tarkastuslautakunta, keskusvaalilautakunta, tekninen lautakunta, sivistys- ja hyvinvointilautakunta sekä ympäristölautakunta.

Toimielinten jäsenet:

Keskusvaalilautakunta

Varis Eva (pj)	Vihreät
Tervo Taisto (vpj)	Perussuomalaiset
Kajasrinne Tuija	SDP
Takala Hanna	Kokoomus
Vesala Veli	Suomen Keskusta

Tarkastuslautakunta

Lehtosaari Veli-Pekka (pj)	Perussuomalaiset	
Pyykkö Pekka (vpj)	Kristillisdemokraatit	
Järvinen Vesa	Kokoomus	(20.6.2023 saakka)
Miller Toni	Kokoomus	(20.6.2023 lukien)
Kajasrinne Tuija	SDP	
Kemppi Hannu	Suomen Keskusta	
Mäkinen Helena	Sitoutumaton	
Veelo Taru	Kristallipuolue	(20.6.2023 saakka)
Vigman Aino-Mari	Sitoutumaton	(20.6.2023 lukien)

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Fågel Jarkko (pj)	Kokoomus	
Kyytsönen Dorotea (vpj)	SDP	(30.10.2023 saakka)
Kajasrinne Tuija	SDP	(30.10.2023 lukien)
Glad Taija	Suomen Keskusta	
Järvinen Hannu	Suomen Keskusta	
Liukkonen Taru	Suomen Keskusta	
Sarvilahti Janina	Perussuomalaiset	
Tarhonen Jyrki	Kokoomus	

Tekninen lautakunta

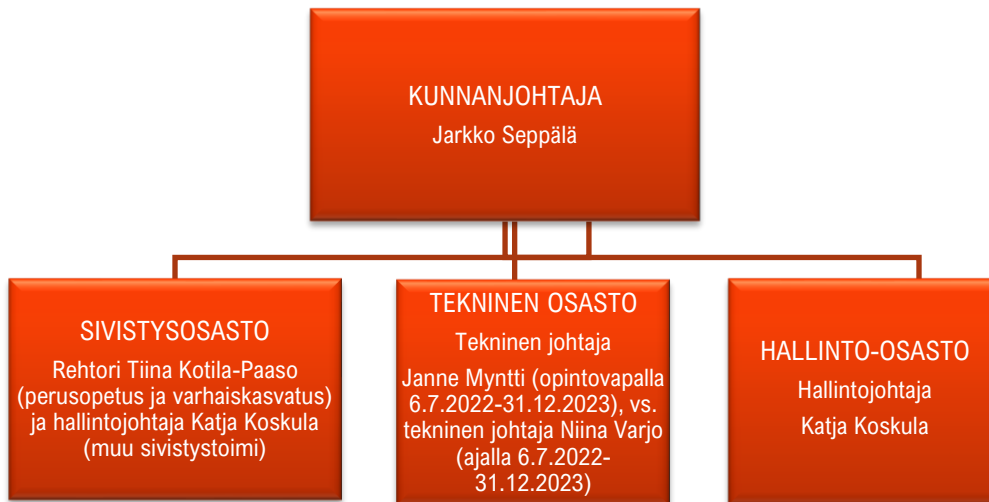
Pentikäinen-Laine Maija (pj)	Suomen Keskusta
Olkkonen Merja (vpj)	Kokoomus
Hakala Matti	Kristillisdemokraatit
Henno Heigo	SDP
Miller Toni	Kokoomus
Päiveröinen Erkki	Perussuomalaiset
Valjakka Sanna	Suomen Keskusta

Ympäristölautakunta

Karnaattu Markku (pj)	SDP
Palm Ismo (vpj)	Suomen Keskusta
Huilla Inga	Kokoomus
Juutinen Elina	Suomen Keskusta
Järvinen Hilda	Kokoomus
Pöyry Toni	Suomen Keskusta
Vuokila Sanna	Perussuomalaiset

Organisaatiokaavio

Tilivelvolliset viran- ja toimenhaltijat

Kuntalain 125 §:n 1 momentin mukaan tilivelvollisia ovat toimielinten jäsenet ja asianomaisten toimielinten tehtäväalueen johtavat viranhaltijat. Tilivelvollisiksi viran- ja toimenhaltijoiksi on määritelty ne viranhaltijat, joille on hallintosäännössä delegoitu esittely- ja päätösvaltaa.

kunnanjohtaja	hallintojohtaja	tekninen johtaja
rehtori	apulaisjohtaja	kuntatekniikan insinööri (aik. toimistorak.mestari)
kirjastonjohtaja	vapaa-aikapäällikkö	varhaiskasvatuspäällikkö (aik. varhaiskasvatusjohtaja)

Lisäksi yhteistyösopimusten nojalla Heinolan kaupungin viranhaltijoille on delegoitu esittely- ja päätösvaltaa seuraavissa tehtävissä:

rakennustarkastaja	ympäristönsuojelutarkastaja
--------------------	-----------------------------

1.1.2 Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys

Maailmantalouden yleiset näkymät

Maailmantalouden näkymät ovat loppuvuonna 2023 epävarmat. Korkeiden korkojen välittyminen yksityiseen kulutukseen ja siihen liittyvä kuluttajien heikko luottamus sekä maailmankaupan vaatimaton kehitys heikentävät näkymiä. Lisäksi geopoliittiset jännitteet pysyttelevät korkeana Venäjän hyökkäyssodan jatkumisen sekä Lähi-idän konfliktin takia. Toisaalta inflaation nopea hidastuminen ja työllisyyden pysyteleminen korkealla monessa taloudessa tukevat kasvunäkymiä. Maailmantalous kasvaa 2,7 prosenttia vuonna 2024. Kasvun ennakoidaan kiihtyvän kolmeen prosenttiin vuonna 2025.

Euroalueen talouskasvu on pysähtynyt loppuvuonna 2023. Kokonaistuotanto supistui vuoden kolmannella neljänneksellä. Erityisesti Saksan teollisuuden näkymät ovat vaikeat. Euroalueen teollisuuden ja palveluiden ennakoivat indikaattorit ovat tasaantuneet heikolle tasolle. Inflaatio on hidastunut nopeasti, johtaen rahapolitiikan keventymiseen liittyvien odotusten aikaistumiseen. Rakentaminen on useassa maassa syvässä kriisissä. Finanssipolitiikan odotetaan olevan lähivuosina lievästi kiristävää. Talouskasvu elpyy vuoden 2023 0,5 prosentista 0,9 prosenttiin vuonna 2024 reaalitylojen kasvaessa. Kasvu kiihtyy edelleen 1,8 prosenttiin vuonna 2025 maailmantalouden elpyessä. Ruotsin talous on loppuvuonna 2023 taantumassa, ja tilanne on vaikea mm. rakennusteollisuuden kriisin takia. Kokonaistuotanto supistuu 0,5 prosenttia vuonna 2023, mutta kasvun odotetaan elpyvän 0,8 prosenttiin vuonna 2024 ja edelleen 1,8 prosenttiin vuonna 2025.

Maailmantalouden epävarmuuksista huolimatta Yhdysvaltojen talousnäkymät ovat melko suotuisat. Kasvu oli vahvaa vuoden 2023 kolmannella neljänneksellä pitkälti yksityisen kulutuksen ansiosta. Yleisesti arvioidaan, että taloudessa toteutuu niin sanottu pehmeä lasku, eli talouskasvu hidastuu vuonna 2024, mutta talous ei ajaudu taantumaan kireästä rahapolitiikasta huolimatta. Lisäksi inflaatio on hidastunut nopeasti, mikä tukee reaalityloja. Ennakoivat indikaattorit ovat pysytelleet verrattain vahvoina. Finanssipolitiikan odotetaan olevan lähivuosina lievästi kiristävää.

Talouden kasvun odotetaan hidastuvan vuoden 2023 2,3 prosentista 1,6 prosenttiin vuonna 2024, ja elpyvän jälleen 2,2 prosenttiin vuonna 2025.

Kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla markkinakorot ovat kääntyneet laskuun, kun odotukset rahapolitiikan keventämisestä ovat aikaistuneet. Pitkienkin korkojen suunta on kääntynyt nopeaan laskuun, joskin niihin vaikuttavat muutkin tekijät. Eurooppalaiset osakeindeksit ovat loppuvuonna olleet hienoisessa kasvussa. Erityisesti pankkien näkymät ovat myönteiset, kun vielä keväällä 2023 pelättiin pankkien ongelmien kärjistymistä

Yhdysvalloissa ja osin Euroopassakin. Melko vakaina pysyneet valtionlainojen korkoerot osoittavat tilanteen olevan rauhallinen. Riskeinä voi mainita inflaation kiihtyminen uudelleen keskuspankkien tavoitetasojen yläpuolelle sekä odottamattomat markkinahäiriöt, jotka voivat johtaa ketjureaktioihin ja laajempiin vaikutuksiin. Erityisesti geopoliittikan käänteet voivat aiheuttaa tämänlaisia reaktioita.

Maailmantalouden näkymiin liittyvät riskit painottuvat melko vahvasti alasuuntaan.

Lokakuussa 2023 puhjennut Lähi-idän konflikti voi vaikuttaa herkkiin energiemarkkinoihin, joskin pelot kriisin eskaloitumisesta ovat vaimenneet vähitellen. Venäjän hyökkäyssodan pitkittyminen ylläpitää geopoliittisia jännitteitä. Inflaation kiihtyminen uudelleen johtaisi kireän rahapolitiikan jatkumiseen, mikä heikentäisi kasvunäkymiä maailmanlaajuisesti. Kiinan talouden ongelmien kärjistyminen voisi heikentää koko maailmantalouden näkymiä. Ilmastonmuutoksen vaikutukset voivat aiheuttaa odotettua suurempia haitallisia talousvaikutuksia.

Inflaation odotettuakin nopeampi hidastuminen kasvattaisi reaalitylöitä ja vahvistaisi kulutuskysyntää laajasti. Tätä näkymää tukisi odotettuakin vahvempaan etenevä työllisyystilanne monessa taloudessa. Geopoliittisten jännitteiden lieventyminen lisäisi luottamusta maailmanlaajuisesti.

Suomen talouden yleiset näkymät

Suomessa yksityinen kulutus väheni vuoden 2023 kolmannella vuosineljänneksellä selvästi edelliseen neljännekseen verrattuna ja jäi 1,6 prosenttia viime vuoden vastaavan ajankohdan lukemaa alemmaksi. Kolmannen neljänneksen hyvin heikon kehityksen lisäksi Tilastokeskus tarkensi kuluvan vuoden ensimmäisen ja toisen neljänneksen kulutusta reippaasti alaspäin. Elokuun lopulla julkaistuissa kansantalouden tilinpidon tiedoissa näkyneen maltillinen yksityisen kulutuksen kasvu on näin ollen kääntynytkin jyrkäksi laskuksi.

Reaalipalkkojen lasku on syksyllä pysähtynyt inflaation hidastuttua ja pienituloisimmat kotitaloudet ovat hyötäneet indeksisidonnaisten tulonsiirtojen suurista korotuksista. Korkotason noususta huolimatta kotitalouksien tulot ovat alkuvuonna ylittäneet kulutuksen, mikä on kääntänyt nettosäästämisasteen jälleen positiiviseksi. Kotitalouksien kulutuksen voimakas lasku näyttäisikin tällä hetkellä perustuvan ennen kaikkea poikkeuksellisen suureen varovaisuuteen ja luottamuksen puutteeseen, mikä puolestaan voi johtua varautumisesta heikkenevään työllisyystilanteeseen. Osa kotitalouksien tulojen kasvusta on myös ilmeisesti ohjautunut kulutuksen sijaan asuntolainojen ylimääräisiin lyhennyksiin, joilla kotitaloudet ovat pyrkineet vähentämään korkokulujaan.

Yksityinen kulutus vähenee kokonaisuudessaan 0,8 prosenttia vuonna 2023. Loppuvuoden vähäinen kulutus vaikuttaa negatiivisesti myös vuoden 2024 ennusteeseen. Työllisyystilanteen heikkenemisen vuoksi reaalipalkkojen kasvu jää vuonna 2024 noin yhteen prosenttiin. Ansiotuloerotuksen keveneminen lisää työllisten käytettävissä olevia tuloja, mutta sosiaalietuuksien leikkaukset puolestaan heikentävät tulokehitystä pienituloisimpien kotitalouksien osalta. Yksityinen kulutus kasvaa 0,7 prosenttia vuonna 2024, mutta vuonna 2025 yksityisen kulutuksen kasvu nopeutuu selvästi korkojen laskiessa ja ostovoiman kasvaessa.

Kotitalouksien yhteenlaskettua ostovoimaa mittaava käytettävissä olevan reaalitylöitä kääntyy kasvuun vuonna 2023 yksityisen kulutuksen hintojen nousun hidastuessa, keskiansioiden noustessa ja sosiaalietuuksien kasvaessa voimakkaasti indeksikorotusten myötä. Kotitalouksien maksamat korot kasvavat voimakkaasti, mutta samaan aikaan myös kotitalouksien sijoitusrahastoista ja talletustileiltä saamat korkotulot kasvavat, jolloin nettomääräiset omaisuustulot laskevat vain hieman.

Kotitalouksien ostovoiman kasvun arvioidaan nopeutuvan vuosina 2024 ja 2025 inflaation hidastuessa edelleen. Vuonna 2024 ansiotulojen verotus kevenee mm. työttömyysvakuutusmaksun laskiessa. Yksityisen kulutuksen hintojen nousun arvioidaan hidastuvan noin 2 prosenttiin vuonna 2024 ja 1,7 prosenttiin vuonna 2025.

Julkisen kulutuksen kasvu oli varsin ripeää vuoden 2023 ensimmäisillä kolmella neljänneksellä, ja kasvun kiihtyi 3 prosenttiin vuonna 2023. Kulutusmenoja kasvattavat mm. ikäsidonnaisten menojen kasvu, hyvinvointialueiden kasvaneet kustannukset sekä Venäjän hyökkäyssodasta johtuva puolustusvälinehankintojen ja maahanmuuttomenojen kasvu.

Julkisen kulutuksen kehitys pysyy nollan tuntumassa vuosina 2024–2026. Kulutusmenojen kasvua jarruttavat mm. hallituksen toimintamenojen säästöt, jotka jatkuvat koko hallituskauden ajan. Lisäksi kulutusmenojen kasvua hidastavat kuntien ja kuntayhtymien sekä hyvinvointialueiden omat pysyvät sopeutustoimet, joita on sisällytetty ennusteeseen yhteensä 400 milj. vuodesta 2024 alkaen.

Julkisen kulutuksen arvoa nostaa ennustevuosina etenkin hintojen ripeä kasvu.

Vaikka inflaatio jo hidastuu, välittyä jo kiihtyneen inflaation vaikutus julkisen kulutuksen hintaan ennustevuosille mm. pitkien ostopalvelusopimusten vuoksi. Lisäksi julkisen sektorin ansiokehitystä vauhdittavat kunta- ja hyvinvointialueille sovitut palkkausjärjestelmien kehittämissuunnitelmat sekä hyvinvointialueiden palkkojen yhtenäistämiseen liittyvä sopimus.

Asuinrakennusinvestoinnit vähenevät vuosina 2023 ja 2024. Rakentamisen odotetaan elpyvän vuonna 2025. Vuodelle 2023 pudotusta ennakoitaan 12 prosenttia ja vuodelle 2024 vielä 4 prosenttia. Kuva asuntorakentamisen hiipumisesta on tarkentunut vuoden aikana, mutta edellisen vuoden aloitukset ovat edelleen pitäneet rakentamista yllä. Rakentamisen ei odoteta jäävän alhaiselle tasolle, kunhan kysyntä jälleen palautuu. Korokojen odotetaan kääntyvän laskuun, mikä vauhdittaisi asuntokauppaa, nostaisi asuntojen hintoja ja käynnistäisi vähitellen asuntorakentamista.

Toistaiseksi rakennuskustannuksissa ei ole vielä nähty sellaista laskua, mitä nykyinen markkinatilanne voisi olettaa. Sekä kaupungistuminen että maahanmuutto ylläpitävät asuntotuotantotarvetta pidemmällä tähtäimellä. Ennustejakson loppupäässä asuntoaloitusten määrä palautuu lähemmäksi pitkän aikavälin keskiarvoa. Vuosina 2025 ja 2026 asuinrakentamisen odotetaan elpyvän 3–5 prosentin vuosikasvuvauhdilla.

Työllisyys laskee tilapäisesti huipputasolta. Työllisten määrän kasvu taittui vuonna 2023 ja työllisyysaste supistui hieman. Käänteinen työmarkkinoilla tapahtui kesällä ja syksyllä työllisiä oli edellisvuotta vähemmän varsinkin yksityisellä sektorilla, koska avoimien työpaikkojen määrä on vähentynyt. Lisäksi työvoiman ulkopuolelle siirtyi runsaasti etenkin miehiä. Alkuvuoden positiivisen kehityksen vuoksi työllisten määrä on vuonna 2023 vielä keskimäärin 0,1 prosenttia edellisvuotta suurempi. Lisäksi työllisyysaste laskee vuodesta 2022, sillä työikäisten määrä lisääntyy runsaan maahanmuuton seurauksena vuonna 2023 eniten 13 vuoteen.

Vuonna 2024 työllisten määrä vähentyy tilapäisesti, sillä työvoiman kysyntä on heikkoa talouden taantumana vuoksi. Elinkeinoelämä suunnittelee työllistävänsä vuodenvaihteen tienoilla selvästi vähemmän ihmisiä varsinkin rakentamisessa ja teollisuudessa. Osaavan työvoiman yleinen puute saa yritykset pitämään kiinni työntekijöistään, sillä taantuma näyttää jäävän lyhytaikaiseksi ja on todennäköistä, että lomautuksiin sekä muihin työvoimajoustoihin turvaututaan mieluummin kuin irtisanomisiin. Talouden odotetaan toipuvan loppuvuotta kohti ja samoin varsinkin palvelualojen työllisyys elpyy, joten keskimäärin vuonna 2024 työllisiä on vain 0,2 prosenttia vähemmän kuin 2023 ja työllisyysaste pysyy samalla tasolla. Rakennustoiminnassa työllisiä on yhä vuotta 2023 vähemmän.

Keskipitkällä aikavälillä talouden tuotannon arvioidaan kasvavan kohtalaisesti. Vuonna 2027 bruttokansantuotteen arvioidaan kasvavan noin 1,3 prosenttia ja vuonna 2028 kasvun arvioidaan olevan noin 1,1 prosenttia. Bruttokansantuotteen kehitystä tukee muun muassa yksityisten investointien kasvu, joiden arvioidaan elpyvän markkinakorkojen laskun ja vihreään siirtymään liittyvien panostusten seurauksena.

Suomen talouden arvioidaan olevan yhä normaalikapasiteettinsa alapuolella vuonna 2027. Tuotanto kuitenkin lähestyy arvioitua potentiaalisen tuotannon tasoa ja tuotantokuilu umpeutuu tarkastelujakson lopulla vuonna 2028.

Työmarkkinoiden positiivisen kehityksen arvioidaan jatkuvan keskipitkällä aikavälillä. Työllisyysasteen (15-64 vuotiaat) arvioidaan kasvavan maltillisesti vuosina 2027 ja 2028. Vuonna 2027 työllisyysaste nousee 75,5 prosenttiin ja on vuonna 2028 75,9 prosenttia. Työllisyyden positiiviseen kehitykseen vaikuttaa suhdannekehityksen lisäksi hallituksen rakennepoliittiset työllisyystoimet. Työttömyysasteen arvioidaan puolestaan laskevan ja työttömyyskuilun oletetaan sulkeutuvan vuonna 2028. Vuonna 2028 työttömyysasteen arvioidaan olevan 6,1 prosenttia.

Kuntatalouden kehitys

Julkinen talous on sitkeästi alijäämäinen ennustevuosina. Talouskasvu kääntyi hienoiseen laskuun ja on vaimeaa myös vuonna 2024. Inflaation aiheuttama menojen kasvu heikentää julkisen talouden rahoitusasemaa. Verotulojen kasvu on vaisua, ja alijäämä heikkenee vuonna 2024 reilusti yli 3 prosenttiin suhteessa BKT:hen. Julkisia menoja rasittavat kuitenkin mm. korkomenojen kasvu ja mittavat puolustushankinnat.

Julkinen velka nousee vuonna 2023 yli 75 prosenttiin ja vuoteen 2028 mennessä yli 85 prosenttiin suhteessa BKT:hen. Sopeutustoimista huolimatta velkasuhde kasvaa edelleen. Valtionhallinto, kunnat ja hyvinvointialueet ovat kaikki alijäämäisiä ja kerryttävät velkaa vuosittain.

Kuntatalous jää edelleen alijäämäiseksi, ja alijäämä syvenee hintojen nopean kasvun ja investointien seurauksena. Ikkäänäntyvä rakennuskanta, muuttoliike ja infrarakentaminen pitävät kuntien investointimenot korkealla.

Hyvinvointialueiden arvioidaan olevan vuonna 2023 alijäämäisiä hintojen ja palkkojen nopean kasvun sekä suurten investointimenojen vuoksi. Hyvinvointialueiden palkkaratkaisut lisäävät henkilöstömenoja yleistä ansiokehitystä nopeammin, mikä tuo alueille sopeutustarpeita vuosittain.

Vuosi 2023 näyttää kuntahallinnossa kohtuullisen hyvältä, vaikkakin kulutusmenojen kasvu on ollut nopeampaa kuin aiemmin arvioitiin. Toisaalta investointimenoja on kertynyt selvästi viime vuotta vähemmän. Kuntahallinnon rahoitusaseman arvioidaan olevan lähellä tasapainoa vuosina 2023 ja 2024. Alijäämät syvenevät vuosina 2025–2028 n. 0,3–0,4 prosenttiin suhteessa BKT:hen mm. nopeasti kasvavien kustannusten sekä sote-uudistukseen liittyvien valtionosuuksien täsmäytysten ja jaksotusten seurauksena. Alijäämät kasvattavat kuntahallinnon velkaa, mutta velan kasvu suhteessa BKT:hen pysyy hyvin maltillisena.

Kuntahallinnon kulutusmenot kasvavat ennustevuosina pääasiassa hintojen kasvun vauhdittamana, sillä koulutuksen (ml. varhaiskasvatus) palvelutarve pysyy painelaskelmassa laskevana syntyvyyden laskun ja ikäluokkien pienentymisen vuoksi. Poikkeuksen pääasiassa hintojen nousun aiheuttamaan kulutusmenojen kasvuun aiheuttaa vuoteen 2025 ajoittuva TE-palvelu-uudistus, jolloin kunnille siirtyy vastuu työ- ja elinkeinopalveluiden järjestämisestä, ja samalla kuntien rahoitusvastuuta työttömyysetuuksista laajennetaan. Kuntahallinnon suurimman kuluerän muodostavat henkilöstökustannukset, joita sopimuskorotukset nostavat n. 3 prosenttia vuonna 2024. Samanaikaisesti henkilöstökustannusten kasvua hillitsee työttömyysvakuutusmaksun alentaminen, jonka vaikutus ulottuu myös verotuloihin positiivisesti. Vuosina 2025–2027 kunta-alan ansiokehityksen oletetaan olevan talouden yleistä ansiokehitystä hieman nopeampaa kunta-alalle sovitun palkkausjärjestelmien kehittämisohjelman vuoksi.

Kuntien tulonsiirrot valtiolta laskevat vuonna 2024, sillä kuntien valtionosuuksia pienennetään tuntuvasti nk. sote-siirtolaskelman tarkentumisen seurauksena. Lisäksi hallituksen päättämä yhden prosenttiyksikön indeksijarru hidastaa valtionosuuksien kasvua vuosina 2024–2027. Vuoden 2022 verotuksen valmistuttua vuoden 2023 lopulla ilmeni, ettei syksyn talousarvion yhteydessä arvioitu sote-siirtolaskelmaan liittyvä valtionosuusleikkaus ollut riittävä. Jotta uudistuksen periaatteena oleva kustannusneutraalisuus kuntien, hyvinvointialueiden ja valtion välillä saadaan varmistettua, tehdään kuntien valtionosuuksista vielä lisäsiirto valtiolle. Hallitus päätti kuitenkin jaksottaa uuden lisäleikkauksen vuosille 2025–2027, jottei ennakoimattoman suuri leikkausvaikutus kohdistu valtionosuuksiin vielä vuonna 2024 tilanteessa, jossa suuri osa kunnista oli jo päättänyt vuoden 2024 talousarviostaan. Näin kunnat saivat lisäaikaa sopeutua ennakoitua niukempiin valtionosuuksiin.

Keskimääräinen kunnallisvero nousee vuonna 2024 koko Suomessa 0,07 prosenttiyksiköllä 7,51 prosenttiin, minkä arvioidaan lisäävän kunnallisverotuloja n. 80 milj. euroa vuositasona. Lisäksi kiinteistöverotuloja lisää hallituksen päätös erottaa maapohjat rakennuksista yleisen kiinteistöveroprosentin sisällä ja nostaa niiden verotuksen vaihteluvälin alarajaa. Muutos kasvattaa kuntien kiinteistöverotuloja reilut 100 milj. euroa vuodesta 2024 alkaen.

Verotulot säilyvät kuntahallinnon merkittävimpanä tulonlähteenä, vaikkakin ne sote-uudistuksen seurauksena likimain puolittuivat. Vaikka verotulojen kasvu pysyy ennustevuosina lähellä pitkän aikavälin keskiarvoa, merkitsee se kunnille huomattavasti pienempiä lisätuloja kuin aiemmin.

Sote-uudistus kavensi kuntien talouden liikkumavaraa merkittävästi, mikä korostaa entisestään riskienhallinnan merkitystä kuntien talouden suunnittelussa.

Kuntahallinnon investointipaineet eivät ole kadonneet investointien hetkellisestä hiipumisesta huolimatta, vaan ne pysyvät edelleen mittavina muun muassa rakennuskannan iän, muuttoliikkeen ja vihreän siirtymän edellyttämien muutosten vuoksi. Investointiympäristön epävarmat näkymät, noussut korkotaso ja kuntien heikkenevä taloustilanne voivat kuitenkin edelleen lykätä investointeja eteenpäin tai estää niiden toteutumisen. Investointien oletetaan palautuvan normaalille kasvu-uralleen tulevina vuosina.

Kasvavat alijäämät merkitsevät kuntahallinnossa sopeutuspaineita sekä edellyttävät investointien huolellista tarveharkintaa. Toistaiseksi kehitysarviossa on huomioitu vasta teknisluonteinen 50 milj. euron kuntien ja kuntayhtymien oma menosäästö kulutusmenoissa talousarviovuodesta 2024 alkaen ja kuntien päättämät veroprosenttien muutokset vuodelle 2024. Kuntahallinnon menot voivat osoittautua painelaskelmaa maltillisemmiksi, jos kunnat pystyvät sopeuttamaan sekä palveluverkkoaan että toimintaansa vastaamaan pienenevää palvelutarvetta. Toisaalta palveluverkon karsiminen voi osoittautua kaikenkokoisissa kunnissa poliittisesti hankalaksi kysymykseksi.

Lähde: Taloudellinen katsaus, Talvi 2023, Talousnäkymät, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:95

1.1.3 Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa ja taloudessa

VALTIONOSUUDET

Peruspalvelujen valtionosuus

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus on laskennallista ja se muodostuu kustannuserojen tasauksesta ja verotuloihin perustuvasta valtionosuuden tasauksesta. Kustannuserojen taseaus perustuu kunnan asukkaiden palvelutarpeeseen ja olosuhdetekijöihin, joita kuvataan järjestelmässä erilaisten valtionosuuskriteereiden avulla.

Kunnalle myönnetyn valtionosuuden suuruuteen ei vaikuta se, miten kunta palvelutoimintansa järjestää ja miten paljon rahaa se niihin käyttää.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus kattaa seuraavat tehtäväalueet:

- varhaiskasvatus
- esi- ja perusopetus
- kirjastot
- yleinen kulttuuritoimi (asukasperusteinen)
- taiteen perusopetus (asukasperusteinen).

Kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentti kuvaa valtion ja kuntien välistä kustannusten jakoa valtakunnallisesti. Yhden kunnan valtionosuus saadaan, kun kunnan laskennallisesta kustannuksesta vähennetään kunnan omarahoitusosuus, joka on asukasta kohti yhtä suuri kaikissa kunnissa.

Lisäksi kunnille myönnettävässä kunnan peruspalvelujen valtionosuudessa otetaan huomioon seuraavat tekijät:

- lisäosat: syrjäisyys, työpaikkaomavaraisuus, saamelaiden kotiseutualueen kunta, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja asukasmäärän kasvu
- valtionosuuteen tehtävät vähennykset ja lisäykset
- verotuloihin perustuva valtionosuuden taseaus.

Tekijät vaikuttavat sellaisenaan kunnan valtionosuuden määrään eli niistä ei vähennetä kunnan omarahoitusosuutta, kuten laskennallisista kustannuksista.

Vuonna 2023 Hartolan kunnan peruspalveluiden valtionosuudeksi kirjattiin 492.087 euroa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuusrahoitus

Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuusrahoitus on Hartolan talousarviossa negatiivinen, koska Hartolan kunnan itsensä järjestämiin opetus- ja sivistystoimen palveluihin kohdistuva peruspalvelujen valtionosuus on pienempi kuin kunnan osuus perusopetuksen jälkeisen koulutuksen rahoittamiseen. Vuonna 2023 Hartolan kunnan valtion osuus oli negatiivinen -690.264 euroa.

Kotikuntakorvaukset

Kotikuntakorvausjärjestelmä sisältyy kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen. Opetuksen järjestäjä on oikeutettu kotikuntakorvaukseen oppilaan suorittaessa oppivelvollisuuttaan muussa kuin oman kotikuntansa esi- tai perusopetuksessa.

Vuoden 2023 kotikuntakorvaukset perustuivat esi- ja perusopetuksen järjestäjien antamiin oppilasmäärätietoihin 31.12.2021 tilanteesta. Kotikuntakorvausmenoja ja -tuloja ei ole kuitenkaan kirjattu valtionosuuksiin, vaan ne kirjataan käyttötalouteen perusopetuksen asiakaspalvelujen ostoihin ja myyntituloihin. Vuoden 2023 kotikuntakorvaustulot olivat yhteensä 36.019 euroa ja kotikuntakorvausmenot -227.043 euroa, eli kotikuntakorvausten netto oli yhteensä -191.024 euroa.

Verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus

Kuntien tulopohjassa olevia eroja tasataan verotuloihin perustuvalla valtionosuuden tasauksella. Lainsäädännöllisesti tasaus on osa kunnan peruspalvelujen valtionosuutta. Verotuloihin perustuvan valtionosuuden tasauksen tasausta laskettaessa ei käytetä kunnan omaa veroprosenttia, vaan koko maan keskimääräistä veroprosenttia. Yksittäisen kunnan tekemillä veroprosenttimuutoksilla ei ole vaikutusta kunnan saaman tasauslisän tai kunnan maksaman tasausvähennyksen määrään.

Vuoden 2023 valtionosuuksien osalta tasauksen pohjana on ollut verovuoden 2021 verotustiedot. Kunta on oikeutettu valtionosuuden tasauslisään, jos sen laskennallinen verotulo asukasta kohden on tasausrajaa pienempi. Valtionosuuden tasausta on saatu 266.280 euroa vuonna 2023.

Verotulomenetysten korvaus

Verotulomenetysten korvaus on erotettu peruspalvelujen valtionosuudesta (mom. 28.90.30) ja maksettiin omalta valtiovarainministeriön momentiltaan 28.30.35. Hartolan kunta sai verotulomenetysten kompensatiota 628.561 euroa.

VALTIONOSUUDET 2019 - 2023

Valtionosuudet (1000 eur.)	2019	2020	2021	2022	2023
Verotulon tasaus	2 322	2 512	2 228	1 965	266
Peruspalvelujen valtionosuus	6 875	6 327	5 977	6 471	492
Muut opetus- ja kulttuuritoim. valtionosuudet	-565	-539	-628	-672	-690
Veromenetysten korvaus	0	1 813	1 926	2 115	629
Verotulojen maksun lykkäysmenettelyn kompensatio	0	50	-36	-11	0
Yhteensä	8 632	10 163	9 467	9 868	697
Harkinnanvarainen vos:n korotus	0	370	0	0	0
Yhteensä	8 632	10 533	9 467	9 868	697

VEROTULOT**Yhteisö- ja kiinteistöveroennuste****Verotulojen toteutuminen**Tuloverokertymä 3.808.462,49 euroaYhteisöveron tuotto 1.121.919,45 euroa

Yhteisövero jaetaan kunnille yritystoimintaeränä ja metsäeränä. Veroa tilitetään kuntien jako-osuuteen siinä suhteessa, kun kunnan yritykset ovat maksaneet yhteisöveroa eri kunnissa sijaitsevilta yrityksiltä paikkakunnan toimipisteen henkilöstön määrän mukaan. Metsäerä lasketaan metsäkeskusten bruttokantorahatulojen perusteella alueelle kuuluville kunnille talousmetsähehtaarin mukaan. Suojeltujen metsien verokompensaatio määritellään erikseen ja se sisältyy metsäerään. Metsähallituksen maksama yhteisövero-osuus jaetaan metsäerän osana.

Kiinteistövero 1.473.909,97 euroa

Kiinteistöveron osalta ennakkotiedot perustuivat kiinteistötietoihin, joiden pohjalta Verohallinto määrää kiinteistöverot vuodelle 2023. Hartolan kunnan kiinteistöveroprosentit pysyivät ennallaan:

Yleinen kiinteistöveroprosentti	1,00
Vakituisten asuinrakennusten veroprosentti	0,50
Muiden asuinrakennusten veroprosentti	1,10
Yleishyödyllisten yhteisöjen kiinteistöveroprosentti	0,20
Voimalaitosten veroprosentti	3,00

Yhteenveto						
TILIVUOSI	2021	2022	2023	2024**	2025**	2026**
Verolaji (1000 €)						
Kunnallisvero	7 385	7 826	3 808	3 666	3 726	3 788
<i>Muutos %</i>	-3,4 %	6,0 %	-51,3 %	-3,7 %	1,6 %	1,7 %
Yhteisövero	2 188	1 966	1 122	942	1 007	1 028
<i>Muutos %</i>	-12,6 %	-10,2 %	-42,9 %	-16,0 %	6,9 %	2,1 %
Kiinteistövero	1 350	1 412	1 474	1 606	1 613	1 613
<i>Muutos %</i>	8,6 %	4,6 %	4,4 %	9,0 %	0,4 %	0,0 %
VEROTULOKSI KIRJATTAVA	10 853	11 203	6 404	6 214	6 346	6 429
<i>Muutos %</i>	9,7 %	-4,5 %	-42,8 %	-3,0 %	2,1 %	1,3 %

**) Vuosien 2024–2026 arvio Hartolan kunnan talous- ja toimintasuunnitelmasta vuosille 2024–2026.

Väestön kehitys

Hartolan kunnan virallinen asukasmäärä 31.12.2023 oli 2529, kun vuotta aiemmin väestöä oli 2574 henkeä. Väestö väheni vuoden aikana 45 hengellä eli 1,75 %. Väkiluku vähenee myös tulevina vuosina, koska syntyvyys jää selvästi alle kuolleisuuden. Muuttoliikkeellä ei enää viime vuosina ole ollut negatiivista vaikutusta väkilukuun. Päinvastoin maahanmuutto on kääntänyt kokonaismuuttoliikkeen positiiviseksi.

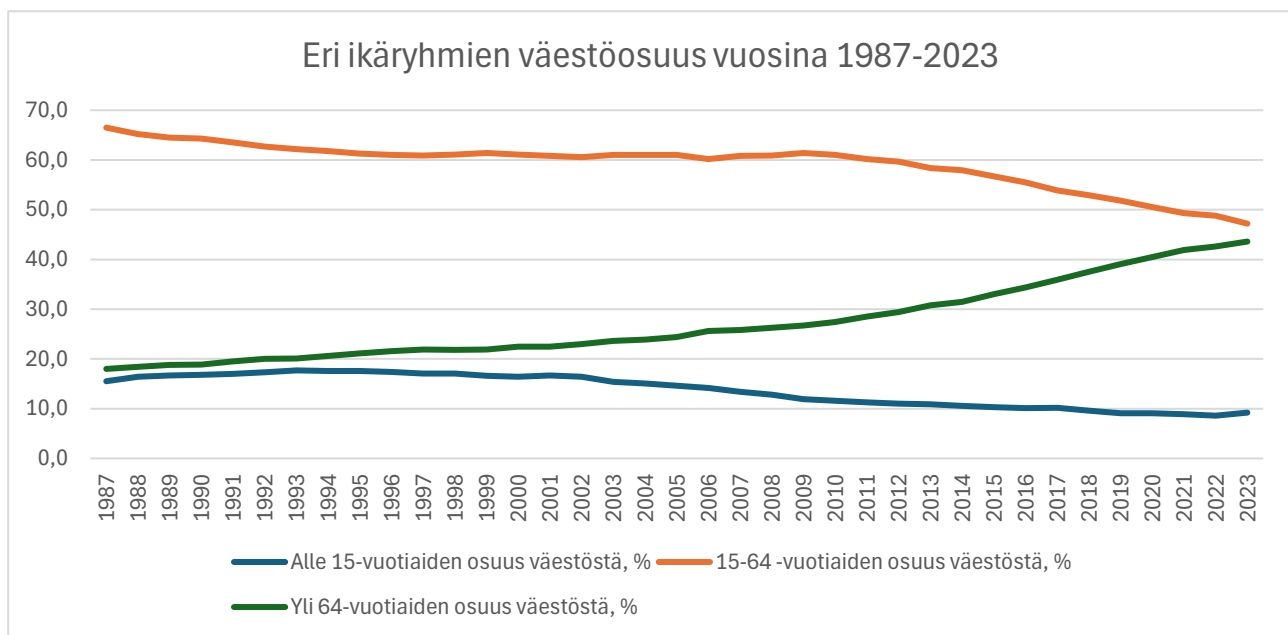
Tilastokeskuksen ennakkotiedon mukaan vuoden 2023 luonnollinen väestövähennys oli -35 henkeä. Syntyneitä oli 22 ja kuolleita 57 henkeä. Lisäksi kuntaan muutti vuoden 2023 aikana 120 henkeä ja kunnasta pois muutti 133 henkeä, jolloin kuntien välinen nettomuutto oli -13 henkeä. Nettomaahanmuutto kasvatti Hartolan väkilukua 6 hengellä, eli kokonaisnettomuutto oli -7 henkeä. Lisäksi väkiluvun korjauksen vaikutus oli -3 henkeä.

Eri ikäryhmien osuus väestöstä jakautuu seuraavasti:

0–14-vuotiaiden osuus väestöstä on 9,2 % (vuonna 2022 oli 8,6 %)

15–64-vuotiaiden osuus väestöstä on 47,2 % vuonna 2022 oli 48,8 %)

yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä on 43,6 % (vuonna 2022 oli 42,6 %)

Työllisyys

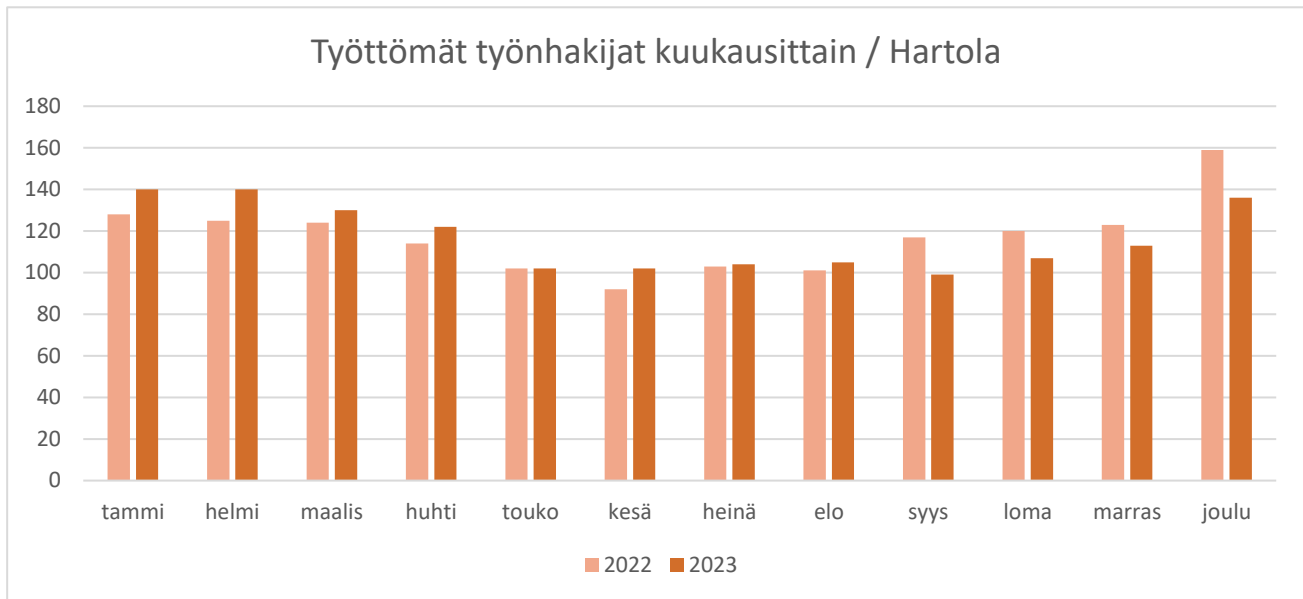
Päijät-Hämeen maakunnassa oli vuoden 2023 joulukuun lopussa 12 569 työtöntä työnhakijaa, mikä on 1 049 enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Vastaavasti Hartolan työttömyystilanne kohentui vuonna 2023. Hartolassa työttömiä työnhakijoita vuoden lopussa oli 136 henkilöä (2022 oli 159 henkilöä), joista miehiä 77 ja naisia 59. Päijät-Hämeessä työttömien kokonaismäärä kasvoi vuodentakaisesta kaikissa muissa kunnissa paitsi Hartolassa; voimakkaimmin Asikkalassa (38 %) ja Orimattilassa (20 %), vähiten Heinolassa (2 %) ja Sysmässä (1 %). Hartolassa työttömien työnhakijoiden kokonaismäärän muutos oli -14 % vuoden takaiseen verrattuna. Myös lomautettujen määrä Hartolassa pieneni. Lomautettujen määrä vuoden 2023 lopussa oli 38, kun vuotta aikaisemmin lomautettuja

oli 51. Lomautettujen määrä kasvoi vuoden takaiseen verrattuna kaikissa muissa Päijät-Hämeen kunnissa paitsi Hartolassa ja Sysmässä.

Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli Päijät-Hämeessä korkein Heinolassa (15,0 %) ja Lahdessa (14,9 %). Hartolassa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 13,5, kun se vuoden 2022 lopussa oli 16,0, eli työttömien osuus on vähentynyt vuodessa 2,5 %-yksikköä. Heinolan seudulla (Hartola, Heinola, Sysmä) työttömien osuus työvoimasta oli 14,3 % ja koko Päijät-Hämeessä yhteensä 13,6 %.

Työvoiman määrä Hartolassa 31.12.2023 oli 1009 henkilöä, kun se vuotta aiemmin oli 996.

Pitkäaikaistyöttömiä eli yli vuoden työttömänä vuoden 2023 lopussa olleita oli Päijät-Hämeessä 4 125, mikä on 724 vähemmän kuin vuosi sitten. Hartolassa pitkäaikaistyöttömien määrä vuoden 2023 lopussa oli 38 henkilöä, kun heitä vuotta aikaisemmin oli 44 henkilöä. Hartolassa pitkäaikaistyöttömien määrä on laskenut vuoden 2023 aikana -14 %, kun Heinolassa pitkäaikaistyöttömien määrä on laskenut vuoden aikana -15 % ja Sysmässä -28 %.

Pitkäaikaissairaita, työmarkkinoiden ulkopuolella olevia oli vuoden 2022 lopussa Hartolassa 33 henkilöä, missä lisäys 2 henkilöä vuoden takaiseen verrattuna.

Joulukuun 2023 lopussa avoimena olleiden työpaikkojen määrä oli Päijät-Hämeessä 1 135, mikä on 460 vähemmän kuin vuoden 2022 lopussa. Hartolassa avoimia työpaikkoja vuoden lopussa oli 8, kun niitä vuotta aiemmin oli 17.

Elinkeinorakenne

Viimeisin tilastokeskuksen vahvistama tieto kunnan elinkeinorakenteesta on saatavissa vuodelta 2021. Sen mukaan alkutuotannon osuus elinkeinoista oli 16,0 %, jalostuselinkeinojen osuus oli 24,2 % ja palveluelinkeinojen osuus oli 58,1 %. Hartolassa asuvan työllisen työvoiman määrä vuonna 2021 oli 896 henkilöä ja omassa asuinkunnassa työssäkäyvien osuus on 65,5 %. Työllisyysaste on 70,5 %. Työpaikkaomavaraisuus on 99,7 %.

Vuonna 2021 vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä oli 61,6 % ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 18,6 %.

OLENNAISET MUUTOKSET TILIKAUDEN PÄÄTTYMISEN JÄLKEEN

Kunta on vaihtanut taloushallinnon ohjelmistoaan 1.1.2023 alkaen. Uusi ohjelmisto aiheuttaa muutoksia kunnan kirjanpidon laskentatunnuksiin ja organisaatorakenteeseen.

1.1.4 Kunnan henkilöstö

Hartolan kunnassa oli vakinaista henkilöstöä vuoden 2023 lopussa 56,39 henkilötyövuotta ja määräaikaisia 19,36 henkilötyövuotta. Kunnan henkilöstömäärä on henkilötyövuosina tarkasteltuna laskenut hieman edelliseen vuoteen verrattuna. Määräaikaista henkilöstöä kunnalla on palkattuna sijaisuuksissa, hankkeissa ja työllistettyinä sekä kesätyöntekijöinä. Määräaikaisen henkilöstön määrä on pysynyt vuosittain lähes samana ja määräaikaisen henkilöstön määrää ei ole tarkoitus lisätä.

Henkilöstön määrä 31.12.:

TOIMIALA	2022			2023		
	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naiset	Miehet	Yhteensä
Kunnanhallitus	8	2	10	5	2	7
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	43	6	49	44	5	49
Tekninen lautakunta	7	10	17	7	11	18
Ympäristölautakunta	3	1	4	4	1	5
YHTEENSÄ	61	19	80	60	19	79

Henkilöstön jakautuminen tulosalueille (henkilötyövuodet):

Toimiala	Vuosi 2022			Vuosi 2023		
	Vakinaiset	Määräaik.	Yhteensä	Vakinaiset	Määräaik.	Yhteensä
Kunnanhallitus	7,26	1,49	8,75	7,22	0,46	7,68
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	38,49	10,69	49,18	38,76	8,31	47,07
Tekninen lautakunta	11,85	4,28	16,13	9,81	7,35	17,16
Ympäristölautakunta	0,6	1,9	2,5	0,6	3,24	3,84
Yhteensä	58,20	18,36	76,56	56,39	19,36	75,75

Koko kunnassa henkilöstä on eniten sivistystoimessa (47 henkilötyövuotta) ja toiseksi eniten teknisessä toimessa (17 henkilötyövuotta).

Henkilöstön rakenne sukupuolen mukaan

Kunta-alan henkilöstön sukupuolirakenne on naisvaltainen ja valtakunnallisesti naisia on keskimäärin 80 % henkilöstöstä. Hartolassa naisten osuus koko henkilöstömäärästä on reilut 77 %.

Henkilöstörakenne sukupuolen mukaan toimialoittain 2023	naisia (htv) yhteensä	pros.	miehiä (htv) yhteensä	pros.
Kunnanhallitus	5,96	7,9 %	1,72	2,3 %
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	41,43	54,7 %	5,63	7,4 %
Tekninen lautakunta	7,44	9,8 %	9,71	12,8 %
Ympäristölautakunta	2,85	3,8 %	1	1,3 %
Koko henkilöstö	57,68	76,2 %	18,07	23,8 %
Kunta-ala keskimäärin		80,00 %		20,00 %

Ikärakenne per 31.12.2023

Keski-ikä		Keski-ikä	
Hartolan kunta		kunta-ala (2022)	
naiset	52,7	naiset	45,5
miehet	46,9	miehet	45,4
kaikki	51,3	kaikki	45,5

Henkilöstön keski-ikä on kunta-alalla korkeampi kuin monilla muilla työmarkkinasektoreilla. Kunta-alalla työskentelevän henkilöstön keski-ikä oli 45,5 vuotta vuonna 2022. Hartolan kunnan koko henkilöstön keski-ikä vuonna 2022 oli 51,3 vuotta ja se on noussut hieman edelliseen vuoteen (51 vuotta) verrattuna. Vuonna 2021 keski-ikä oli 49,4 vuotta.

Kunnan henkilöstöpolitiikan haasteena on uusien työntekijöiden rekrytointi eläköityvien tilalle, työntekijöiden työkyvyn ylläpitäminen ja työssä viihtymisen edistäminen, jotta mahdollisimman moni jatkaisi työssä varsinaiseen eläkeikään saakka.

Henkilöstön määrä sopimusaloittain

Hartolan kunnan henkilöstöön sovellettavat virka- ja työehtosopimukset ovat kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus, kunnallisen opetusalan henkilöstön virka- ja työehtosopimus sekä kunnallisen teknisen henkilöstön virka- ja työehtosopimus. Kunnallisen tuntipalkkaisen henkilöstön työehtosopimuksen piiriin ei kuulu ketään.

Henkilöstötyövuodet jakautuivat sopimusaloittain v. 2023 seuraavasti

Työehtosopimus 31.12.2023	Koko kunta
Kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus KVTES	46
Kunnallinen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus OVTES	19
Kunnallinen teknisen henkilöstön virka- ja työehtosopimus TS	14
Vakinaiset ja määräaikaiset yhteensä	78

Poissaolot

Poissaolojen syyt ja määrä vaihtelevat pienessä henkilöstössä runsaastikin vuosittain. Työnantajan näkökulmasta poissaolojen syyt, kuten äitiyslomat ja perhevapaat sekä vuorotteluvapaa ja kuntoutus ovat normaaleja elämäntilanteesta johtuvia ja yhteiskunnan tukemia työssä poissaolon syitä. Työnantajan myöntämä oikeus koulutukseen voidaan nähdä myös investointina työntekijän osaamiseen. Sairauspoissaolojen määrän muutoksen perusteella on arvioitu henkilöstön hyvinvoinnin tilaa ja siinä tapahtuneita muutoksia.

Henkilöstön poissaolot syineen vuosina 2020–2023 ovat seuraavat (kalenteripäiviä), keskeytykset perusteiden mukaan ryhmiteltynä:

Keskeytyksen syy	2023	2022	2021	2020
Vuorotteluvapaa	8	294	180	0
Kuntoutus	3	0	0	6
Sairausloma	1344	1206	651	1049
Palkaton virkavapaa/työloma	68	163	127	394
Opintovapaa	365	269	13	131
Koulutus	234	280	234	128
Perhepoliittiset vapaat	274	51	37	229

Palkattomaan virkavapauteen sisältyy myös palkattomat talkoovapaapäivät, joita on vuonna 2023 pidetty 23 päivää (vuonna 2022: 51 päivää). Keskimääräiset sairauspoissaolopäivät yhtä henkilötyövuotta kohden (kalenteripäivinä) olivat 17,74 pv/htv (vuonna 2022: 15,75 pv/htv). Sairauslomapäivien kasvuun vaikutti edelleen koronasairastuvuus sekä muutaman työntekijän pitkittynyt sairauspoissaolo. Kunta-alalla vuonna 2022 sairauspoissaoloja oli keskimäärin 20,7 pv/htv.

Työkyky ja terveys

Lakisääteiset työterveyspalvelut on hankittu sopimusperusteisesti Työterveys Oy Wellamolta. Työterveyshuollon käytössä on työkyvyn kolmikanta-palaverit, joissa on mukana työterveyslääkäri, työntekijän ja työnantajan edustajat. Niiden tarkoituksena on sopia yhteistoiminnassa asioista, jotka edistävät työntekijän työssä jaksamista ja kuntoutumista. Hartolan kunnassa on käytössä myös päihdeongelmista kärsiville hoitoonohjausmalli.

Eläkkeet ja eläkkeelle siirtyminen

Vuonna 2023 jäi eläkkeelle kaksi vakituista työntekijää. Edellisenä vuonna vakituisesta henkilöstöstä eläköityi neljä työntekijää. Kunta on edistänyt osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen käyttöönottoa, mikäli se on arvioitu hyväksi ratkaisuksi sekä työntekijän että työnantajan näkökulmasta.

Palkka- ja henkilöstökustannukset

Maksettujen palkkojen ja palkkioiden kokonaissumma vuonna 2023 oli 2.973.909 euroa, joka on 89.931 euroa enemmän kuin vuoden 2022 palkkasumma. Henkilöstösivukulut olivat 770.918 euroa ja kokonaispalkkamenot olivat vuonna 2023 yhteensä 3.744.827 euroa, kun ne vuonna 2022 olivat 3.867.093 euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna henkilöstömenot pienenevät -122.266 euroa, johtuen eläkemenoperusteisen maksun poistumisesta. Soteuudistuksen myötä käyttöön tuli uusi tasausmaksu, jonka kustannukset jaettiin kuntien ja hyvinvointialueiden välillä, mikä pienensi kunnan eläkekuluja merkittävästi.

Henkilöstömenot yhteensä	Vuosi 2020	Vuosi 2021	Vuosi 2022	Vuosi 2023
Keskusvaalilautakunta	0 €	6.855 €	4.716 €	3.170 €
Tarkastuslautakunta	3.237 €	3.940 €	7.598 €	4.360 €
Yleishallinto	516.902 €	561.619 €	536.885 €	454.399 €
Perusturva	246.644 €	244.388 €	236.344 €	0 €
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	2.205.288 €	2.116.325 €	2.206.132 €	2.361.393 €
Tekninen lautakunta	864.861 €	799.143 €	762.716 €	766.601 €
Ympäristölautakunta	147.287 €	102.659 €	112.701 €	154.903 €
Yhteensä	3.984.219 €	3.834.930 €	3.867.093 €	3.744.827 €

Työhyvinvointi

Työsuojelupäällikkönä Hartolan kunnassa toimii tekninen johtaja. Yhteistyötoimikunta kokoontui vuonna 2022 kaksi kertaa.

Kehityskeskusteluja esimiehen ja työntekijän välillä on käyty säännöllisesti vuosittain kaikilla osastoilla. Työhyvinvointiin on viime vuosina varattu talousarvioon noin 10.000 euron kokonaismääräraha, jota on käytetty yhteistyötoimikunnan linjausten mukaisesti.

Vuonna 2023 henkilöstö sai hyödyntää liikunta- ja kulttuuriseteleitä ja käyttää maksutta kunnan liikuntamajaa (kuntosalia) sekä fatbike-pyöriä ja hiihtolumikenkiä. Lisäksi Hartola Golf -kentälle on vuosittain ollut käytössä kaksi pelioikeutta ja Hiihtokeskus Purnuun yksi yrityskausikortti. Vuoden 2023 aikana toteutettiin yhteisiä työhyvinvointitapahtumia, kuten ulkoilun merkeissä Soriksella järjestetty Ystävänäpäivätapahtuma, keilausta maaliskuussa, kesäinen Puistopiknik Taidesalonki Talvion piha-alueella, yhteismatka jääkiekko-otteluun Lahteen ja henkilöstön pikkujoulut. Vuosittain toteutettava työhyvinvointikysely toteutettiin myös vuonna 2023.

Hartolan kunnan vuonna 2022 valmistuneen henkilöstöliikuntasuunnitelman mukaisia toimenpiteitä jatkettiin. Aktiivisen ja monipuolisen osastojen välisen tyhy-toiminnan lisäksi palkittiin kuntotestautapahtumaan osallistumisen perusteella fyysisen kunnan parantamisesta ja ylläpitämisestä, mahdollistettiin työsuohdepyörän käyttöönotto sekä kartoitettiin tyhy-toimintaan liittyviä toiveita. Toteutumatta on vielä mm. liikkumisen asioiden kirjaaminen työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan sekä istumisen tauottaminen kokouksissa ja kävelykokousten kokeileminen. Myös seurannan ja mittarien kehittämisessä on vielä tehtävää.

1.1.5 Ympäristötekijät

Jätevedenpuhdistamo toimii prosessiteknikaltaan ja automaatioltaan uusittuna. Puhdistamon toimintaa on saatu parannettua ja vesistöön kulkeutuvat ravinnepestöt ovat laskeneet. Ympäristöriskeihin varautumista kehitettiin vuonna 2023 asentamalla jätevedenpuhdistamolle liukoisen fosforin mittaus. Puhdistamo purkaa vetensä ojan kautta Tainionvirtaan.

Puhtaan veden käyttövarmuutta ja kriisivalmiutta on varmistettu automaattoratkaisuilla ja varavoimahankinnoilla sekä poikkeusolojen suunnitelmilla. Hartolan kunnan vedenottamo hyödyntää taajamassa sijaitsevaa pohjavesialuetta. Vedenottamoita on ainoastaan yksi ja sen saastuminen tai ehtyminen johtaisi suuriin ongelmiin. Pohjaveden suojelusuunnitelman (WSP, Water Safety Plan) mukaisia toimenpiteitä jatkettiin pohjaveden suojelun edistämiseksi. Toisen vedenottamon rakentaminen on kunnan investointiohjelmassa.

Tainionvirrassa on esiintynyt joinain vuosina hyydepatoja ja niiden aiheuttamaa tulvintaa. Vastaavien tulvien muodostuminen on mahdollista jatkossa ja myös vakavampiin seurauksiin tulee varautua.

VT4 voidaan katsoa riskitekijäksi, sillä siinä kulkevan liikenteen määrä on suuri ja tiellä liikkuu vaaralliseksi luokiteltuja aineita. Runsaassa tieliikenteessä VT4:llä on aina olemassa liikenneonnettomuuden vaara.

1.1.6 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Kunta tilasi vuoden 2024 alussa päivitetyn talous- ja toiminta-analyysin FCG:ltä ja arvion siitä, kuinka kunta selviytyy taloudellisesti lähivuosina. Laskelmissa Hartolan väkiluvun ennakoidaan vähenevän noin 40-50 asukkaalla vuodessa, jolloin vuonna 2030 Hartolassa olisi noin 2 200 vakituista asukasta.

Hartolan väkiluku laski aiemmin tilastokeskuksenkin arviota nopeammin. Perlaconin vuonna 2019 tekemän tarkastelun mukaan Hartolasta on muutettu ylivoimaisesti eniten Lahteen ja toiseksi eniten Heinolaan, ja sitten Jyväskylään, Joutsaan ja Helsinkiin. Hartolaan muutetaan eniten Lahdesta, Helsingistä, Heinolasta, Sysmästä ja Jyväskylästä.

Kunnan väkiluvun jyrkkä väheneminen on pysähtynyt muuttoliikkeen tasaantuessa. Nykyään asukasmäärän muutos johtuu pääosin siitä, että kuolleiden määrä oli suurempi kuin syntyneiden lasten määrä.

Ikärakenteen painopiste on jatkossakin ikääntyneissä ja ikääntyvässä aikuisväestössä. Kunnan työikäisen väestön määrän ennakoidaan laskevan edelleen, mikä heikentää myös huoltosuhdetta ja verotettavan tulon kokonaiskertymää. Luonnollinen väestönkehitys on negatiivinen, koska kuolleisuus on moninkertainen syntyvyyteen nähden. Syntyvyys on laskenut hieman yli 10 lapseen vuodessa. Vuosi 2023 oli tästä iloinen poikkeus, kun vuoden aikana syntyi jopa 22 uutta lasta.

Väestönkehitys näyttää siis huolestuttavalle ja ennusteet osoittavat, että kunnan asukasmäärä laskee alle 2000 asukkaan vuoteen 2040 mennessä. Kunnan tuleekin nyt kaikessa toiminnassaan tehdä palveluihinsa ja toimintaansa suunnitelmat huomioiden muutokset väestössä ja heidän palveluntarpeessaan samalla, huomioiden että kunnan taloudelliset voimavarat vähenevät ja henkilöstörakenne tulee supistumaan.

Valtuusto teki talouden tasapainottamisohjelman vuosille 2020–2029 syksyllä 2019. Vuonna 2020 valtion koronatuki kohensi kuntien taloutta yli ennako-odotusten. Vuoden 2021 ylijäämä on tärkeä kunnan taloudellisen tilanteen kannalta. Vuosi 2022 jää alijäämäiseksi, johtuen kertaluonteisesti eristä, koskien mm. koulun vanhan osan ja koulun asuntojen romutuspoistoa, jotka heikensivät tulosta noin 450.000 euroa. PHHYKY:n maksama ensihoidon kustannusten oikaisu vuosilta 2017 ja 2019 kompensoi vuoden 2022 alijäämää siten, että edellisten tilikausien ylijäämä pysyy lähes ennallaan. Vuoden 2023 alijäämä -684.479 euroa johtuu taas yksinomaan KOy Kuninkaanpitäjän purkamisesta aiheutuneesta tappiokirjauksesta.

Hartolan kunta on valmistelemassa uutta talouden tasapainottamisohjelmaa, joka on tarkoitus hyväksyä kesällä 2024. Syynä uusiin tasapainottamistoimenpiteisiin on soteuudistuksen aiheuttama muutos kunnan taloudessa. Korjatut valtionosuuslaskelmat julkaistiin lokakuussa 2023 ja tällöin Hartolan kunnan valtionosuudet pienenevät vuodelle 2024 noin 700.000 eurolla. Tämä tarkoittaa sitä, että vuoden 2024 ajan kunta on ns. negatiivisten valtionosuuskuntien joukossa.

Hartolan kunnan sekä konsernin nettolainakanta ylittää selvästi maan samankokoisten kuntien keskitason. Suurimmat riskit ovat kunnan kiinteistöyhtiön puolella.

1.1.7 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä

Voimassa olevan kuntalain tavoitteena on vahvistaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asemaa kunnassa ja kuntakonsernissa sekä yhdenmukaistaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämistä. Kunnat veloitetaan arvioimaan asianmukaisesti omaa toimintaansa ja siihen mahdollisesti liittyviä riskejä. Lainmuutoksen mukaan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan operatiivinen vastuu on kunnanhallituksella ja kunnanjohtajalla.

Kuntalain 90 § mukaan kunnan ohjausvälineenä on hallintosääntö, jossa annetaan tarpeelliset määräykset hallinnon ja talouden tarkastuksesta sekä sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta. Sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta on lisäksi voimassa, mitä kuntalain 14 § sekä kunnan hallintosäännössä ja muissa ohjeissa ja määräyksissä on sanottu. Kunnan toimintakertomukseen tulee sisällyttää selvitys sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä sekä keskeisistä johtopäätöksistä (Kuntalaki 115.1 §).

Riskit konsernin sisällä

Talousarvion toteutumisen näkökulmasta voidaan arvioida, että varojen käytön valvonta on ollut riittävällä tasolla.

Lainakanta ja korkomenot

Hartolan kunnan lainakanta 31.12.2023 oli noin 10,530 M€, kun se vuotta aikaisemmin oli 10,854 M€. Lainamäärä pieneni siis noin 324.000 eurolla.

Pitkäaikaista lainaa kunnalla on 8.296.229 euroa ja lyhytaikaista lainaa 1.233.572 euroa. Kuntatodistuksia on 1.000.000 euron arvosta.

Hartolan kunnan lainakanta asukasta kohden on 4.164 euroa, kun se vuotta aikaisemmin oli 4.215 euroa.

Korkomenot lainoista olivat -218.038 euroa vuonna 2023 ja ne kasvoivat edellisestä vuodesta 144.087 euroa. Korkokulujen kasvu vaikuttaa merkittävästi kunnan talouteen.

Konsernin tasolla lainakanta 31.12.2023 oli yhteensä 18,855 M€, kun se vuotta aikaisemmin oli 22,931 M€. Konsernin tasolla lainaa on 18.855 euroa asukasta kohden, kun vuotta aikaisemmin luku oli 22.931 euroa.

Konsernitasolla korkokulut olivat yhteensä -569.272 euroa ja ne kasvoivat edellisestä vuodesta 359.350 euroa.

Riskien hallinta tytäryhteisöissä

Pääomavaltaisena toimintana haasteet yhtiöiden taloudessa ovat suuret. Kiinteistö Oy Vasalli on pyrkinyt minimoimaan talousriskiä pitkäaikaisilla vuokrasopimuksilla, joissa tavoitteena on, että lainanhoitokulut ja vuokrat saadaan tasapainoon. Ylläpitokulut ja tuotannollinen toiminta ovat pääsääntöisesti vuokralaisen vastuulla.

Riskien hallintakeinot:

- Luodaan yleisen taloustilanteen vaihteluja tasaava talousmalli, jonka pohjana ovat pitkäaikaiset, tilanteessa elävät vuokrasopimukset, jotka vastaavat rahoituskulujen muutoksiin.
- Yritysten tilanteiden tuntemuksen kautta ennakoidaan tulevaa ja reagoidaan nopeasti näköpiirissä oleviin tilanteisiin.
- Ollaan aktiivisesti yhteydessä rahoittajiin ja ennakoidaan näköpiirissä olevat muutokset sekä erilaisilla rahoittajien tarjoamilla korkojohdannais- ja korkosuojaussopimuksilla tasata vaihteluja.

- Vahinkotilanteiden riskiä minimoidaan kattavilla vahinkovakuutuksilla, joka käytännössä tarkoittaa kiinteistöjen täysarvovakuutuksia.

Takaukset tytäryhtiöille

Rahoitusriskeistä huomattavimmat ovat kunnan takaukset Kiinteistö Oy Vasallille. Yhtiön tarjoamilla toimitiloilla on kuitenkin ollut positiivinen vaikutus kunnan elinkeinotoimintaan. Suurin riski Vasallille ja kunnalle onkin yritystoiminnan supistuminen ja tilojen jääminen vaille vuokrausta.

Vasallin suurimpien kiinteistöjen vuokrasopimukset ovat pohjautuneet pääomavuokriin. Riskien hallitsemiseksi KOy Vasalli on uudistanut kaikki vuokra- ja lainasopimukset muotoon, jossa vuokrataso ei vaihtelee muuttuvissa suhdannetilanteissa, mikä paransi talouden ennakoitavuutta.

Vasallilla on lainoja rahoituslaitoksilta 31.12.2023 yhteensä 8.323.861,92 euroa, joihin on kunnan omavelkainen takaus.

Vasallin negatiivisen pääoman oikaisemiseksi Hartolan kunta teki 300.000 euron sijoituksen yhtiön vapaaseen omaan pääomaan vuonna 2021 ja tähän 200.000 euron lisäyksen vuonna 2023. Yhtiön oma pääoma nousi vuoden 2023 tilinpäätöksessä hiukan plussalle puolelle, oltuaan pitkään negatiivinen.

Vuokra-asuntojen kysynnän väheneminen on johtanut KOy Kuninkaanpitäjän talouden heikkenemiseen vuodesta 2015 lähtien. Kesäkuussa 2016 valtuusto hyväksyi kunnan asumisen kehittämissuunnitelman, jolla pyrittiin tukemaan yhtiön tervehdyttämistä. Yhtiö on purkanut vuonna 2016 Toritiellä sijainneet 2 huonokuntoista kerrostaloa (49 asuntoa) ja vuonna 2020 Visantiellä sijainneet kerrostaloasunnot (19 asuntoa). Vuonna 2021 yhtiön asunnoista purettiin Kaikulantiellä (5 asuntoa) sekä Petäjistöntie 1:ssä (10 asuntoa) ja Petäjistöntie 5:ssä (7 asuntoa) sijainneet kohteet. Lisäksi vuonna 2023 purettiin Petäjistöntie 4 (8 asuntoa), Petäjistöntie 10 (9 asuntoa) ja Petäjistöntie 3 C-talo (3 asuntoa), eli yhteensä 20 asuntoa.

KOy Kuninkaanpitäjän taloudellisesta tilanteesta johtuen päädyttiin purkamaan yhtiö 31.12.2023. Yhtiön omaisuus, varat ja velat ovat siirtyneet Hartolan kunnalle. Purkamisesta aiheutunut tappiokirjaus näkyy tilinpäätöksen satunnaisissa erissä.

Itä-Hämeen kansansivistystyön säätiö

Hartolan kunta myi Linnahotellin säätiölle vuonna 2002. Kunta ja säätiö sopivat vuoden 2022 aikana maksuaikataulun muutoksesta, jolla maksuaikaa saatiin merkittävästi lyhennettyä. Koko summa on maksettu vuonna 2031 mennessä. Säätiö on lyhentänyt kunnalle kiinteistön ostoon kohdistuvaa velkaa suunnitelman mukaisesti ja 31.12.2023 velan määrä oli 264.675,61 euroa.

Maksamattoman kauppahinnan vakuudeksi ostaja on luovuttanut myyjälle maapohjan kiinteistökiinnitykset pantiksi maksamattoman kauppahinnan pääoman, koron, viivästyskoron ja perimiskulujen maksamiseksi.

Muita takausvastuita säätiöltä ei enää ole.

Muut rahoitusriskit

Maksuvaikeuksissa olevien asiakkaiden osalta saatavia perittiin yhteistyössä Intrumin kanssa. Jälkiperinnän ansiosta kunta valvoo saamisensa vielä saatavan luottotappioksi kirjaamisenkin jälkeen. Erityisiä luottotappioita ei tullut vuonna 2022.

Henkilöstöriskit

Pieni henkilöstömäärä ja tähän liittyvät avainhenkilöriskit ovat tulleet Hartolassa tutuiksi. Riskit ilmenevät yleensä sairaspöissaolojen yhteydessä.

Henkilöstön vaihtuvuutta on ollut vuosittain. On tyypillistä, että toiminnallisia ongelmia aiheutuu, kun avainhenkilöiden rekrytointiprosessit ovat pitkiä ja vaihtuva työntekijä on ainoa hoitamiensa asioiden osaaja kunnassa.

Eläkkeelle jäännin yhteydessä syntyy tiedon siirtymiseen liittyviä riskejä, koska pitkäaikaisille työntekijöille on kertynyt laaja tietopääoma. Sitä ei aina pystytä siirtämään seuraajalle, koska tehtävien täyttöprosessi voi kestää useita kuukausia.

Varahenkilöjärjestelmän luominen on haasteellista niukoilla henkilöresursseilla ja osittain jopa mahdotonta. Varahenkilöjärjestelmää on kuitenkin jossain määrin luotu ja siinä voidaan hyödyntää osastojen välistä joustavaa yhteistyötä sekä mahdollisuuksien mukaan naapurikuntien viranhaltijoita.

Kiinteistöriskit

Kiinteistöriskit ovat nykytuotoisien kunnan merkittävin taloudellinen riski. Hartolan kunnan kiinteistökanta on iäkstä ja jokaisessa kiinteistössä on jonkin asteista korjausvelkaa. Kiinteistöissä ei ole havaittu merkittäviä ongelmia, mutta esimerkiksi riskiä aiheuttavat mm. mahdolliset rakenteelliset ongelmat, kosteusvauriot ja sisäilmaongelmat. Kunnalla ei ole taloudellista intressiä lähteä remontoimaan kiinteistöjä suurella rahalla, vaan päinvastoin, kiinteistömässä on tarkoitus pienentää. Kiinteistöriskiä kasvattaa Hartolan heikko kiinteistömarkkinatilanne.

Epidemiat

Tällä hetkellä ei ole merkittävää uuden epidemian riskiä. Koronaviruspandemia opetti kuitenkin toimintatavoista ja varautumisesta paljon. Kuntaorganisaation varautuminen epidemioihin on riittävällä tasolla.

Ulkoistamisen riskit

Tietopääoman menettäminen on riski myös julkisten palveluiden ulkoistamisessa. Kun kunnan vastuulle kuuluvan tehtävän hoitaa ulkopuolinen sopimuskumppani, on vaara, että tilaamisessa ja valvonnassa tarvittava osaaminen kunnassa heikkenee. Lisäksi työssä kumuloituva tieto ei automaattisesti välity kunnan käyttöön. Riskiä voidaan pienentää huomioimalla sopimusten laadinnassa se, että kunta saa omistusoikeuden syntyvään tietoon ja palvelu on jatkossakin tasapuolisesti kilpailutettavissa.

Jos ulkoistamisen kohteena olevalle toiminnalle ei ole paikallisesti toimivia markkinoita, ovat vaarana hintatasoon tai palveluiden laatuun liittyvät riskit. Riskiä tulee arvioida ennen ulkoistamiseen liittyviä päätöksiä.

Sopimusriskit

Kunta tekee vuosittain paljon sopimuksia ja osa niistä on pitkäaikaisia. Sopimusosaamisen ylläpitäminen on tärkeää. Jotta kunta voisi valvoa omia etujaan ja varautua velvoitteisiinsa, myös sopimusten hallinta tulee olla riittävällä ja ajanmukaisella tasolla.

Sopimusehtojen noudattamista ja vanhentumisaikojen seuranta on lisätty hallintokunnan ja taloushallinnon välisellä yhteistyöllä. Sopimukset on voitu siirtää sähköiseen asianhallintajärjestelmään vuodesta 2022 lähtien, mutta varsinaista sopimushallintoa järjestelmässä ei ole.

Mainittavia sopimusriskejä ei realisoitunut vuonna 2023.

Tietohallinnon riskit

Tietohallinnon riskien hallinta on julkisyhteisöissä keskeistä. Kunnassa on nimetty tietohallinto- ja tietoturvavastaava. Lisäksi ICT-tuki on hankittu ostopalveluna. BDO Auditor vastaa tietohallinnon tarkastuksesta osana kunnan tilintarkastusta.

BDO:n tarkastuksen (marraskuu 2014) jälkeen tehdyn kunnan selvityksen pohjalta on havaittu monialaisen ja –toimipaikkaisen toiminnan tuomina riskeinä tietoverkkojen riittävyys, dokumentoinnin vähäisyys, suuri eri toimittajien sovellusmäärä ja tietoturvaohjeistuksen puute. Verkkojen riittävyys on korjattu ja on hyvällä tasolla. Dokumentointi on korjattu. Toimittajia on lukuisia ja ohjelmia on kymmeniä, joiden hallinta on hajautettu osastoittain. Hallinnan hajauttamisella riskejä on osaltaan pienennetty. Keskitettynä riski olisi suurempi. Tietoturvaohjeet on hyväksytty vuonna 2017 ja ohjeistuksia on päivitetty tarpeen mukaan.

Vuoden 2016 aikana dokumentoitiin verkkoympäristö ja vuoden 2018 aikana on dokumentoitu myös kunnan IT-laitteet ja ohjelmistot, joita pidetään ajan tasalla. Tietoturvakäyttämishojeita on parannettava jatkuvasti uudenlaisten uhkien varalle. Vuonna 2017 päivitettiin kunnan tietohallintostrategia ja tietoturvaan liittyvät ohjeistukset. Vuonna 2020 sähköpostin osalta siirryttiin Microsoft 365-ohjelmaan ja toimisto-ohjelmiin, mikä parantaa tietoturvan tasoa verrattuna vanhaan. Aiemmin ohjelmat olivat kunnan omalla palvelimella. Nykyaikaisempi käyttöympäristö mahdollisti myös koronapandemian aikaan pakolliseksi käyneen etätyöskentelyn. Toimintaympäristön tietoturva- tai käyttöongelmia ei ole ilmennyt.

Vuonna 2022 tiukennettiin kunnan tietoturvaa siirtymällä Microsoft Officeessa kaksivaiheiseen tunnistautumiseen. Vuodesta 2017 lähtien suurin osa palvelinratkaisuiden osalta on ollut pilvipalveluissa virtuaalipalvelimina. Vuonna 2018 kunnan ainoa oma palvelin uusittiin, joka on edelleen käytössä, ja joka on kahdennettu. Toimenpiteillä saadaan aiempaa järjestelmällisemmin hallittua tietoverkkoihin ja palvelimiin liittyviä riskejä.

Vakuutukset

Hartolan kunnan vakuutusten hoito ja kilpailutus on hoidettu vakuutusmeklarin asiantuntemuksen kautta.

1.2 SELONTEKO KUNNAN SISÄISEN VALVONNAN JÄRJESTÄMISESTÄ

Kuntalain 14 §:n mukaan valtuuston tulee päättää omistajaohjauksen periaatteista ja konserniohjeesta, liikelaitokselle asetettavista toiminnan ja talouden tavoitteista ja sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan johtamisen vastuu on kunnanhallituksella ja kunnanjohtajalla. Sisäisen valvonnan tulee perustua järjestelmälliseen ja dokumentoituun toimintatapaan. Sisäinen valvonta on osa kunnan johtamisjärjestelmää sekä kunnan johdon ja hallinnon työväline, jonka avulla arvioidaan asetettujen tavoitteiden toteutumista, toimintaprosesseja ja riskejä. Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan yleisesti kaikkia niitä toiminta- ja menettelytapoja, joilla tilivelvolliset ja muut esimiehet pyrkivät varmistamaan, että kunnan toiminta on taloudellista ja tuloksellista.

Riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa, ja sen tavoitteena on saada kohtuullinen varmuus organisaation tavoitteiden saavuttamisesta sekä toiminnan jatkuvuudesta ja häiriöttömyydestä. Kunta-laissa on annettu tilintarkastajan tehtäväksi tarkastaa, onko sisäinen valvonta järjestetty asianmukaisesti.

Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen

Hartolan kunnan toiminnassa on noudatettu voimassa olevia säännöksiä, määräyksiä ja päätöksiä. Toimielinten ja viranhaltijoiden päätöksistä käsiteltiin muutamia oikaisuvaatimuksia. Hallinto-oikeudessa ei tällä hetkellä ole vireillä valituksia kunnan päätöksistä.

Riskienhallinnan järjestäminen

Hartolan kunnan riskienhallintaohjelma on hyväksytty 2015. Hallintosääntö päivitettiin 31.10.2023 lukien. Hallintosäännön mukaisesti kunnanhallitus vastaa kokonaisvaltaisen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä, hyväksyy sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa koskevat ohjeet ja menettelytavat sekä valvoo, että sisäinen valvonta ja riskienhallinta toimeenpannaan ohjeistuksen mukaisesti ja tuloksellisesti. Hallitus antaa toimintakertomuksessa tiedot sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä.

Hallintosäännössä on annettu tarpeelliset määräykset hallinnon ja talouden tarkastuksesta sekä sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta. Hartolan kunnan konserniohje on päivitetty vuoden 2018 lopussa. Hartolan kunnan asiakirjahallinnon ja arkistotoimen toimintaohje hyväksyttiin maaliskuussa 2016. Vuonna 2020 on laadittu sähköisen arkistoinnin määräykset täyttävä tiedonohjaussuunnitelma. Hartolan kunnan pienhankintaohje hyväksyttiin kunnanhallituksessa joulukuussa 2018.

Riskien kartoitus

Riskien kartoitus on tehty viimeksi vuonna 2019 osastoittain. Riskienhallinnalla tarkoitetaan järjestelmällisiä menettelytapoja, joiden avulla:

- tunnistetaan ja kuvataan kunnan ja kuntakonsernin toimintaan liittyviä riskejä
- arvioidaan riskien merkittävyyttä ja toteutumisen todennäköisyyttä sekä
- määritellään toimintatavat riskien hallitsemiseksi, valvomiseksi ja raportoimiseksi.

Riskienhallinnalla ennakoidaan, varaudutaan ja valmistaudutaan riittävin toimenpitein kaikkiin kuntaa uhkaaviin riskitekijöihin. Tämä edellyttää tarkkaa riskien kartoittamista, vastuunjakamista ja järjestelmällistä työtä riskien arviointiin, seurantaan ja hallitsemiseen. Kuntakonsernin riskit jaotellaan neljään pääryhmään, jotka ovat strategiset, taloudelliset ja toiminnalliset riskit sekä vahinkoriskit. Kaikkiin näihin ryhmiin voi kuulua sisäisiä tai ulkoisia riskejä.

Hartolan kunnan valmiussuunnitelman yleinen osa päivitettiin lokakuussa 2017. Valmiussuunnitelman mukaisia riskien kartoitusta on jatkettu vuoden 2018 aikana ja sitä on täydennetty vuonna 2019 käymällä läpi osastoittain kansallisen riskiarvion perusteella määritellyt riskit.

Arvio sisäisen tarkastuksen järjestämisestä

Hartolan kunnan sisäisen valvonnan ohje on laadittu vuonna 2014 ja sitä on tarkennettu konserniohjeessa 2018. Hartolan kunnassa ei ole järjestetty ulkopuolista sisäistä tarkastusta vuonna 2023. Sisäinen tarkastus on ollut osa normaalia toimintaa kunnan talous- ja henkilöstöhallinnon toimesta, joka kohdistuu kunnan kaikkiin hallintokuntiin ja toimintoihin.

1.3 TILIKAUDEN TULOKSEN MUODOSTUMINEN JA TOIMINNAN RAHOITUS

1.3.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen

Tuloslaskelman tunnuslukujen laskentaperusteet:

Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista = 100 * Toimintatuotot / (Toimintakulut – valmistus omaan käyttöön)

Vuosikate prosenttia poistoista = 100 x Vuosikate / Poistot ja arvonalentumiset

Vuosikate euroa/asukas= Vuosikate / Asukasmäärä

TULOSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT		
	2023	2022
	1 000 €	1 000 €
Toimintatuotot	1 604	1 760
Valmistus omaan käyttöön	0	0
Toimintakulut	-7 776	-21 888
Toimintakate	-6 172	-20 128
Verotulot	6 404	11 203
Valtionosuudet	697	9 868
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	19	7
Muut rahoitustuotot	60	161
Korkokulut	-218	-74
Muut rahoituskulut	0	0
Vuosikate	790	1 037
Poistot ja arvonalentumiset	-729	-1 259
Satunnaiset tuotot	0	0
Satunnaiset kulut	-745	-97
Tilikauden tulos	-684	-319
Tilinpäätössiirrot		
Tilikauden yli- /alijäämä	-684	-319
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	20,6 %	8,04 %
Vuosikate/Poistot, %	108,4 %	82,4 %
Vuosikate, €/asukas	312	403
Asukasmäärä	2 529	2 575

Huomioitavaa tuloksen muodostumisessa

Kirjanpitolautakunta on vuonna 2023 antanut yleisohjeen kunnan ja kuntayhtymän tuloslaskelman laatimisesta. Ohjeen mukaan kunnassa satunnaisiksi tuotoiksi ja kuluiksi katsotaan sellaiset tulot ja menot, jotka perustuvat kunnan tavanomaisesta toiminnasta poikkeaviin, kertaluonteisiin ja olennaisiin tapahtumiin. Ne on perusteltua

esittää omana ryhmänään vuosikatteen jälkeen, mikäli niiden määrä vuosikatteeseen suhteutettuna on olennainen. Näin vuosikatteen vertailtavuus eri vuosien välillä paremmin toteutuu.

Tuloslaskelma ei sisällä kunnan sisäisiä tuottoja ja kuluja. Toimintatuottojen osuus toimintakuluista oli 20,6 % (8,04 % vuonna 2022). Kasvu johtuu toimintakulujen merkittävästä pienentymisestä johtuen sote-kustannusten siirtymisestä hyvinvointialueella. Toimintakulut kasvoivat noin 156.000 euroa vuoteen 2021 verrattuna. Vuodet 2022 ja 2023 eivät tuloslaskelman osalta ole täysin vertailukelpoisia, johtuen sotekustannusten ja niihin liittyvän verorahoituksen siirtymisestä kunnalta hyvinvointialueelle.

Korkokulujen kasvu johtuu korkotason noususta ja poistojen pienentyminen siitä, että vuodelle 2022 tehtiin ylimääräisiä romutuspoistoja purettavien kiinteistöjen, vanhan koulun ja koulun asuntojen, osalta.

1.3.2 Toiminnan rahoitus

Investointien tulorahoitus, % = 100 * Vuosikate / Investointien omahankintameno

Investointien tulorahoitus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Jos luku on alle 100 %, niin investointeja täytyy rahoittaa pääomarahoituksella eli omaisuuden myynnillä, lainalla tai rahavarojen määrää vähentämällä.

Investointien omahankintamenolla tarkoitetaan rahoituslaskelman investointimenoja, joista on vähennetty rahoituslaskelmaan merkityt rahoitusosuudet.

Laskennallinen lainanhoitokate = (Vuosikate + Korkokulut) / (Korkokulut + Laskennalliset lainanlyhennykset)

Laskennallinen lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on suurempi kuin 1. Jos tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja.

Kunnan lainanhoitokyky on hyvä, kun tunnusluvun arvo on yli 2, tyydyttävä kun tunnusluku on 1-2 ja heikko, kun tunnusluvun arvo jää alle yhden.

Kassan riittävyys pv = 365 pv x Rahavarat 31.12. / Kassasta maksut tilikaudella

Kunnan maksuvalmiutta kuvataan kassan riittävyytenä päivissä. Tunnusluku ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa kunnan rahavaroilla. Rahavaroihin lasketaan rahoitusarvopaperit sekä rahat ja pankkisaamiset. Kassasta maksut kootaan seuraavista tilikauden tuloslaskelman ja rahoituslaskelman eristä:

Tuloslaskelmasta:

Toimintakulut - Valmistus omaan käyttöön

Korkokulut

Muut rahoituskulut

Rahoituslaskelmasta:

Investointimenot

Antolainojen lisäys

Pitkäaikaisten lainojen vähennys (lyhennykset)

RAHOITUSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT		
	2023	2022
	1 000 €	1 000 €
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	790	1 037
Satunnaiset erät, netto	-746	-97
Tulorahoituksen korjauserät	-5	-164
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-1 646	-612
Rahoitusosuudet investointeihin	0	102
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	739	52
Toiminnan ja investointien kassavirta	-868	318
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	0	0
Antolainasaamisten vähennykset	0	53
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	56	2 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1 407	-1 303
Lyhytaikaisten lainojen muutos	1 027	-3 500
Oman pääoman muutokset	0	441
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-27	-15
Vaihto-omaisuuden muutos	0	0
Saamisten muutos	685	5
Korottomien velkojen muutos	-887	813
Rahoituksen rahavirta	-553	-1 506
Rahavarojen muutos	-1 421	-1 188
Rahavarat 31.12.	165	1 586
Rahavarat 1.1.	1 586	2 774
RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, €	2 080	2 555
Investointien tulorahoitus, %	48	203
Laskennallinen lainanhoitokate	0,7	0,8
Kassan riittävyys, pv	12	24
Asukasmäärä	2 529	2 575

1.4 RAHOITUSASEMA JA SEN MUUTOKSET

Kunnan rahoituksen rakennetta kuvataan taseen ja siitä laskettavien tunnuslukujen avulla. Rahoitusasemassa tilikaudella tapahtuneet muutokset kuten sijoitukset, pääoman lisäykset ja palautukset käyvät ilmi rahoituslaskelmasta.

Toimintakertomuksessa tasetiedot tulee esittää siten eriteltynä, että niistä voidaan laskea taseen tunnusluvut. Toimintakertomuksen tasetarkastelu voidaan tehdä miljoonan tai tuhannen euron tarkkuudella. Kuntajaoston taseen laatimisesta antaman yleisohjeen mukaisesti tarkemmin eritelty, sentin tarkkuudella laadittu tase esitetään tasekirjan tilinpäätöslaskelmat osassa.

Taseen tunnuslukujen laskentaperusteet:

Omavaraisuusaste, % = 100 * (Oma pääoma + Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset) / (Koko pääoma - Saadut ennakot)

Kaavassa koko pääoma tarkoittaa taseen vastattavien loppusummaa. Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selvittää sitoumuksista pitkällä tähtäyksellä. Omavaraisuuden hyvänä tavoitetasona voidaan pitää kuntatalouden keskimääräistä 70 %:n omavaraisuutta, 50 %:n tai sitä alempi omavaraisuusaste merkitsee kuntataloudessa merkittävän suurta velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus, % = 100 * (Vieras pääoma - Saadut ennakot) / Käyttötulot

Tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Tunnusluvun osoittajaan merkitään tarkasteluvuoden tilinpäätöksen koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakkomaksuilla. Käyttötulot muodostuvat tilikauden toimintatuotoista, verotuloista ja käyttötalouden valtionosuuksista.

Suhteellinen velkaantuneisuus on omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi tunnusluku kuntien välisessä vertailussa, koska pysyvien vastaavien hyödykkeiden ikä, niiden arvostus tai poistomenetelmä ei vaikuta tunnusluvun arvoon.

Mitä pienempi velkaantuneisuuden tunnusluvun arvo on, sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulo-rahoituksella.

Kertynyt ylijäämä (alijäämä) = Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) + Tilikauden ylijäämä (alijäämä)

Luku osoittaa, paljonko kunnalla on kertynyttä ylijäämää tulevien vuosien liikkumavarana, taikka paljonko on kertynyttä alijäämää, joka on katettava tulevina vuosina.

Kertynyt ylijäämä (alijäämä), euroa/asukas = [Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) + Tilikauden ylijäämä (alijäämä)] / Asukasmäärä

Luku osoittaa asukaskohtaisen kertyneen ylijäämän tai katettavan kertyneen alijäämän määrän. Asukasmääränä käytetään tilinpäätösvuoden päättymispäivän mukaista kunnan asukasmäärää.

Lainakanta 31.12. = Vieras pääoma - (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat)

Kunnan lainakannalla tarkoitetaan korollista vierasta pääomaa. Lainakantaan lasketaan tällöin koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakoilla sekä osto-, siirto-, ja muilla veloilla.

Lainat €/asukas

Asukaskohtainen lainamäärä lasketaan jakamalla lainakanta tilinpäätösvuoden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Lainat ja vuokravastuut 31.12. = Vieras pääoma – (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat) + Vuokravastuut

Lainat ja vuokravastuut saadaan lisäämällä lainakantaan vuokravastuiden määrä. Vuokravastuiden määrä huomioidaan liitetiedoissa ilmoitetun mukaisena.

Lainat ja vuokravastuut, euroa/asukas

Asukaskohtainen tunnusluku lasketaan jakamalla edellä mainittu lainojen ja vastuiden määrä tilinpäätösvuoden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Lainasaamiset 31.12. = Sijoituksiin merkityt joukkovelkakirjalainasaamiset ja muut lainasaamiset

Pysyviin vastaaviin merkityt antolainat kunnan omistamien tai muiden yhteisöjen investointien rahoittamiseen.

TASE JA SEN TUNNUSLUVUT					
VASTAAVAA	2023	2022	VASTATTAVAA	2023	2022
	1 000 €	1 000 €		1 000 €	1 000 €
A PYSYVÄT VASTAAVAT	16 922	17 932	A OMA PÄÄOMA	5 491	7 369
I Aineettomat hyödykkeet	13	36	I Peruspääoma	4 336	5 530
Aineettomat oikeudet	0	0	II Arvonkorotusrahasito		
Tietokoneohjelmistot	13	36	III Muut omat rahastot		
II Aineelliset hyödykkeet	14 450	13 870	IV Edell. tilikausien yli-/alijäämä	1 839	2 158
Maa- ja vesialueet	4 463	4 211	V Tilikauden yli-/alijäämä	-684	-319
Rakennukset	8 103	7 836	B POISTOERO JA VAPAA- EHTOISET VARAUKSET		
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 670	1 626	C PAKOLLISET VARAUKSET	0	0
Koneet ja kalusto	37	28	D TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	24	52
Muut aineelliset hyödykkeet	66	64	Valtion toimeksiannot	0	0
Ennakkomaksut ja keskener.hank.	111	105	Lahjoitusrahastojen pääomat	24	52
III Sijoitukset	2 459	4 026	E VIERAS PÄÄOMA	12 420	13 631
Osakkeet ja osuudet	2 160	3 727	I Pitkäaikainen	9 069	10 249
Muut lainasaamiset	19	19	Lainat rah.- ja vak.laitoksilta	8 240	9 297
Muut saamiset	280	280	Lainat julkisyhteisöiltä	56	150
B TOIMEKSIANTOJEN VARAT	18	19	Liittymismaksut ja muut velat	773	773
Valtion toimeksiannot	0	0	Siirtovelat	0	29
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	18	19	II Lyhytaikainen	3 351	3 382
C VAIHTUVAT VASTAAVAT	995	3 101	Lainat rah.- ja vak.laitoksilta	2 207	1 257
I Vaihto-omaisuus			Lainat julkisyhteisöiltä	27	150
Aineet ja tarvikkeet	0	0	Saadut ennakot	208	267
II Saamiset	830	1 515	Ostovelat	0	697
Pitkäaikaiset saamiset	151	610	Liittymismaksut ja muut velat	65	78
Myyntisaamiset	0	35	Siirtovelat	844	933
Lainasaamiset	0	414	VASTATTAVAA YHTEENSÄ	17 935	21 052
Muut saamiset	151	161	TASEEN TUNNUSLUVUT		
Lyhytaikaiset saamiset	679	905	Omavaraisuusaste, %	30,98	35,45
Myyntisaamiset	141	329	Suhteellinen velkaantuneisuus, %	140,29	58,53
Lainasaamiset	210	270	Kertynyt ylijäämä, 1 000 €	1 155	1 839
Muut saamiset	55	55	Kertynyt ylijäämä, €/asukas	456,70	714,17
Siirtosaamiset	273	251	Lainakanta 31.12., 1000 €	10 530	10 854
III Rahoitusomaisuusarvopaperit	0	0	Lainakanta 31.12. €/asukas	4 164	4 215
IV Rahat ja pankkisaamiset	165	1 586	Lainat ja vastuut, 31.12.	10 539	10 876
VASTAAVAA YHTEENSÄ	17 935	21 052	Lainat ja vastuut, €/asukas	4 167,3	4 223,7
			Lainasaamiset, 1000 €	19	19
			Asukasmäärä	2529	2575

1.5 KOKONAISTULOT JA MENOT

Kokonaistulojen ja -menojen laskelma on koottu sekä tuloslaskelmasta että rahoituslaskelmasta. Laskelma ei sisällä kunnan sisäisiä menoja eikä tuloja.

KUNNAN KOKONAISTULOT JA -MENOT			
	1 000 €		1 000 €
TULOT		MENOT	
Toiminta		Toiminta	
Toimintatuotot	1 604	Toimintakulut	7 776
Verotulot	6 404	./. Valmistus omaan käyttöön	
Valtionosuudet	697	Korkokulut	218
Korkotuotot	19	Muut rahoituskulut	0
Muut rahoitustuotot	61	Satunnaiset kulut	746
Satunnaiset tuotot	0	Tulorahoituksen korjauserät	
Tulorahoituksen korjauserät		Pakollisten varausten muutos	
./. Pysyvien vastaavien		./. Pakollisten varausten lis./väh.	0
hyödykkeiden luovutusvoitot	-5	./. Pysyvien vastaavien hyödyk-	
Investoinnit		keiden luovutustappiot	0
Rahoitusosuudet investointimenoihin	0	Investoinnit	
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden		Investointimenot	1 646
luovutustulot	739	Rahoitustoiminta	
Rahoitustoiminta		Antolainasaamisten lisäykset	0
Antolainasaamisten vähennykset	0	Pitkäaikaisten lainojen vähennys	1 407
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	56	Lyhytaikaisten lainojen vähennys	0
Lyhytaikaisten lainojen lisäys	1 027	Oman pääoman vähennys	0
Oman pääoman lisäykset	0		
Kokonaistuotot yhteensä	10 601	Kokonaismenot yhteensä	11 793

Täsmäytys:

Kokonaistulot - Kokonaismenot = 10 601 - 11 793 = -1992

Rahavarojen muutos - Muut maksuvalmiuden muutokset = (-1 421) + 229 = -1992

1.6 KUNTAKONSERNIN TOIMINTA JA TALOUS

1.6.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä

Hartolan kunta ja sen määräysvallassa olevat tytäryhteisöt (yli 50 %) muodostavat kuntakonsernin, jossa on kaksi osakeyhtiötä ja yksi säätiö. Kaikki tytäryhteisöt on yhdistelty konsernitilinpäätökseen. Konsernitilinpäätöksessä käsitellään lisäksi kaksi kuntayhtymää.

Tytäryhteisöt (omistus yli 50 %)	Kunnan omistusosuus	Yhdistely
As Oy Vuorilaakso	72,50 %	72,50 %
Jorma Virtasen säätiö	100 %	100 %
Kiinteistö Oy Vasalli	100 %	100 %
Kuntayhtymät		
Koulutuskeskus Salpaus -kuntayhtymä	0,97 %	0,97 %
Päijät-Hämeen liitto	1,31 %	1,31 %
Osakkuusyhteisöt (omistus 20–50 %)		
As Oy Sahakankaanmäki	41,00 %	
As Oy Yrittäjäkerho	34,00 %	
As Oy Yölintu	24,50 %	

YHDISTELMÄ KONSERNITILINPÄÄTÖKSEEN SISÄLTYVISTÄ YHTEISÖISTÄ

	Yhdistelty konsernitilinpäätökseen	
	<i>Yhdistetty (kpl)</i>	<i>Ei yhdistetty (kpl)</i>
Tytäryhteisöt		
Yhtiöt		
Kiinteistö- ja asuntoyhtiöt	2	
Säätiöt	1	
Kuntayhtymät	2	
Osakkuusyhteisöt		3
Yhteensä	5	3

Valtuusto linjaa uuden kuntalain 46 §:n mukaan kuntastrategiassa kunnan omistajapolitiikan. Siinä määritellään, millaista omaisuutta kunta hankkii ja missä tehtävissä ja hankkeissa kunta on mukana omistajana ja sijoittajana. Omistajaohjaus tarkoittaa uuden kuntalain 46 § mukaan toimenpiteitä, joilla kunta omistajan tai jäsenenä myötävaikuttaa yhtiön ja muun yhteisön hallintoon ja toimintaan. Omistajaohjauksella huolehditaan siitä, että kunnan omistaman yhteisön hallinnossa ja toiminnassa otetaan huomioon kunnan toiminnalle asetetut tavoitteet. Kunta on hyväksynyt omistajapolitiikan suuntaviivat kuntastrategiassa, joka on voimassa valtuustokauden loppuun.

Kunnan tytäryhteisön toimintaa ja konserniohjauksesta on määräykset kuntalain 47 §:ssä. Omistajaohjauksella on huolehdittava siitä, että kunnan tytäryhteisön toiminnassa otetaan huomioon kuntakonsernin kokonaisuus. Kunnan

tytäryhteisön toiminnassa on otettava huomioon myös yhteisön toimialan edellyttämä riittävä talouden ja liiketoiminnan asiantuntemus. Hartolan kunnan konserniohje on tullut voimaan 14.11.2018 ja se on päivitetty uuden kuntalain mukaiseksi.

1.6.2 Konsernin toiminnan ohjaus

Hallintosäännön 19 §:n mukaisesti kunnan konsernijohtoon kuuluvat kunnanhallitus ja kunnanjohtaja.

Kunnanhallituksen tehtävänä on mm. vastata omistajapolitiikan, omistajaohjauksen periaatteiden ja konserniohjeen kehittämisestä ja valmistelusta valtuustolle sekä seurata ja arvioida yhtiöiden tavoitteiden toteutumista ja taloudellisen aseman kehitystä ja tehdä niiden perusteella tarvittaessa esityksiä yhtiöille.

Kunnanjohtajan tehtävänä on toimia konsernin johtajana ja aktiivisella omistajaohjauksella myötävaikuttaa ohjattavakseen määrättyjen yhtiöiden hallintoon ja toimintaan.

Tytäryhtiöille asetettuja tavoitteita on esitelty tarkemmin kohdassa Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä.

1.6.3 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat

Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä (purettu 31.12.2023)

Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä oli Hartolan kunnan 100 % omistama osakeyhtiö. Yhtiö asetettiin selvitystilaan ja purettiin 31.12.2023. Yhtiön omaisuus, varat ja velat siirtyivät Hartolan kunnalle. Sulauttaminen on huomioitu tilinpäätöslaskelmissa.

Vuokra-asuntoja yhtiöltä siirtyi kunnalle 51 kappaletta. Asunnot ovat kaksioita, kolmioita ja neliöitä.

Yhtiö päätti purkaa vuoden 2023 aikana Petäjistäntie 4 A, B ja C talot, Petäjistäntie 10 A, B ja C-talot sekä Petäjistäntie 3 C-talon. Kohteissa oli yhteensä 20 asuntoa, joissa 8 asunnossa vakituiset asukkaat. Asukkaille tarjottiin vastaavaa asuntoa kunnan tai yhtiön muista kohteista. Kohteiden purkamisen jälkeen yhtiölle jäi 51 asuntoa.

Olennaiset tapahtumat tilikaudella 2023

Asuntokohteiden purkaminen kesällä 2023. Yhtiön purkamiseen liittyvät selvitykset ja yhtiön sulauttaminen kuntaan. Yhtiön omaisuus, varat ja velat ovat siirtyneet Hartolan kunnalle.

Kiinteistö Oy Vasalli

KOy Vasalli on Hartolan kunnan elinkeinopoliittisten tavoitteiden toteuttaja, jonka strateginen tavoite on madaltaa yrityksiä kynnystä luoda tai kehittää toimintaansa Hartolassa. Käytännössä tämä tarkoittaa toimitilojen järjestämistä yrityksille. Haasteena on toimitilainvestointien rahoituksen jakaminen yhtiön ja vuokralaisen kesken sekä vastuiden sitominen vuokrasopimukseen.

Muuttuvassa kuntatalouden tilanteessa yhtiö on omistajaohjauksen mukaisesti käynnistänyt kiinteistöjensä realisointitoimet, tavoitteena on ensisijaisesti myydä nykyiset kiinteistöt niissä toimiville yrityksille.

- Vuokrattavia tiloja 26.356 m²
- Vuokralaisia 5 (ed. v. 6)

- Käyttöaste 92,1 % (ed. v. 93,3 %)

Olellaiset tapahtumat tilikaudella 2023

Yhtiön negatiivisen pääoman oikaisemiseksi omistaja Hartolan kunta teki 200.000 euron sijoituksen yhtiön vapaaseen pääomaan, kasvattaen kunnan sijoituksen yhteensä 500.000 euroon. Pääomasijoituksella oli positiivinen vaikutus yhtiön kassaan ja yhtiön oma pääoma kääntyi hieman positiivisen puolelle vuoden 2023 tilinpäätöksessä. Kustaantie 7 (ent. leipomo) on ollut vajaakäytöllä myös vuonna 2023 ja yhtiölle on tilojen tyhjillään olosta sekä vuokrauskuntoon valmisteluista aiheutunut kuluja.

Yhtiön muista kiinteistöistä perimät vuokrat ovat kattaneet niiden kulut eikä tappioita ole syntynyt.

Omistajaohjauksen mukaisesti yhtiö on käynnistänyt kiinteistöjensä realisointitoimet, tavoitteena on ensisijaisesti myydä kiinteistöt niissä toimiville yrityksille. Myyntiin tähtäviä toimenpiteitä on jatkettu vuonna 2023, mutta markkinatilanne ei ole suosiollinen realisoinnille.

Talotehdas-kiinteistössä vuokralaisen toiminta on ollut vaikeuksissa haastavan markkinatilanteen vuoksi.

Kustaantie 7 elintarviketuotantokiinteistössä on kolme vuokralaista, kun vuonna 2022 aloittanut startup-yritys siirtyi harjoittamaan liiketoimintaansa muualle. Tiloista on nyt vuokrattu noin 38 %.

Yhtiön ostaa kirjanpito- ja taloushallintopalvelut Päijänteen Tilikeskus Oy:ltä

Olellaiset tapahtumat tilikauden päättymisen jälkeen ja arvio tulevasta kehityksestä

Kustaantie 7 -kiinteistö tuottaa yhtiölle tappiota korkeiden pääoma- ja käyttökustannusten ja heikon käyttöasteen takia. Talotehdaskiinteistön tilanne on haastava vuokralaisen taloudellisen aseman takia. Muissa yhtiön omistamissa kiinteistöissä käyttöaste on hyvä ja kohdekohtainen kannattavuus on tilinpäätöstä tehtäessä kunnossa.

Yhtiön kaikkiin kiinteistöihin liittyy kuitenkin suuria taloudellisia riskejä vuokralaisten epävakaan taloudellisen tilanteen vuoksi sekä kasvaneiden korkomenojen takia. Nämä riskit voivat realisoituessaan vaikeuttaa myös omistajan taloudellista asemaa.

Yhtiö on vuonna 2020 tehnyt ilmoituksen oman pääoman negatiivisuudesta kaupparekisteriin ja tämä ilmoitus on edelleen voimassa.

1.6.4 Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä

KOy Vasallin puolella ongelmana on yhtiön oma pääoma ja laajat lainavastuut. Suurimpana riskinä on talotehtaan vuokrasopimuksen jatko. Vuonna 2021 kunnanvaltuuston tekemä päätös Vasallin lainojen muuttamisesta kunnan omavelkaisiksi takauksiksi mahdollistaa kiinteistöjen myymisen, jos ostaja löytyy. Suurena haasteena tulee olemaan jatkossakin Kustaantie 7:n toiminta. On tärkeää saada mahdollisimman suuri osa kiinteistön tiloista vuokrattua.

KOy Vasallin osalta on tärkeää, että omistajaohjaus on aktiivista ja että konsernijohtolla on toimiva keskusteluyhteys yhtiön hallintoon.

1.6.5 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Konsernivalvonnassa on erotettava kuntakonsernin yhteisöjen operatiivinen, jatkuva valvonta, jonka vastuu kunnassa on viranhaltijoilla. Konsernivalvonnasta vastaa kunnanjohtaja ja kunnanhallitus. Konsernivalvonnassa ei ole havaittu merkittäviä puutteita vuoden 2022 aikana. Valvonta on ollut jälkikäteistä, ei niinkään ennakoivaa ja suunnitelmallista.

Kunnanhallitus valitsee toimikaudekseen, joka on kaksi (2) vuotta, edustajat eri osakeyhtiöiden yhtiökokouksiin. Yhtiökokous valitsee yhtiöiden hallitukset, ellei yhtiöjärjestyksessä ole muuta määrättyä.

Kuntayhtymän ylintä päätösvaltaa käyttää yhtymävaltuusto tai yhtymäkokous. Yhtymävaltuuston jäsenet valitsevat kukin jäsenkunta perussopimuksessa sovitulla tavalla (Kuntal 58.2§). Kuntalain 69.1 § mukaan kunnanhallitus valitsee yhtymäkokousedustajat. Yhtymäkokousedustajan kuhunkin kokoukseen valitsee jäsenkunnan kunnanhallitus.

Toimivallan ja –vastuunjako konserniohjauksessa

Kunnalla on ollut kaksi merkittävää tytäryhteisöä eli Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä ja Kiinteistö Oy Vasalli. Näistä KOy Kuninkaanpitäjä purettiin 31.12.2023. Ohjeiden anto tytäryhteisölle on ollut riittävää kertomusvuoden aikana. Konserniohjausta on annettu myös yhtiön purkamisen valmistelussa.

Konsernitavoitteiden toteutuminen

Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä on toteuttanut kunnan asuntopolitiikkaa ja huolehtinut kunnan vuokra-asuntojen vuokraustoiminnasta. Yhtiön toiminta oli luonteeltaan sosiaalista vuokraustoimintaa ja yhtiön tavoitteena tehdä positiivinen tulos.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet:			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Tarjota viihtyisiä asumiskokemuksia	Käyttöasteen nostaminen	Käyttöaste >85 %	Hinta/laatusuhteen parantaminen
Strategiset tavoitteet vuosille 2023–2025			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Kiinteistöyhtiön taloudellinen tervehdyttäminen	Asuntojen määrän ja laadun sopeuttaminen kysyntätilanteeseen	Käyttöaste > 85 %	Käyttöasteessa ei ole päästy tavoitteeseen. Yhtiöllä ei mahdollisuutta remontoida asuntoja.
Asuntojen vuokrauksen tehostaminen	Asuntojen kunto ja laatu vastaa kysyntää		Vuoden aikana tarvittu rahoitusta kunnalta.

Kiinteistö Oy Vasalli toteuttaa kunnan elinkeinopolitiikkaa ja se huolehtii osaltaan toimitilojen tarjonnasta yrityksille. Yhtiön tavoitteena on liiketoiminnallisesti kannattava toimitilojen vuokraus.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet:			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Tarjota räätälöityjä toimitiloja yrityksille	Olla näkyvästi varteenotettava vaihtoehto yrityksille sijoittua	Käyttöaste >95 %	Tiloihin on tehty mukautuksia uuden toiminnan tarpeiden mukaan.
Toimitilojen myyminen niissä toimivien yritysten omistukseen pitkällä aikavälillä	Hallitus tukee yhtiön toimenpiteitä omistajaohjauksella	Yhtiön lainarasite pienenee vuosittain	Kiinteistöjen myyntiin tähtääviä toimenpiteitä on jatkettu, mutta eivät ole vielä tuottaneet tulosta.
Strategiset tavoitteet vuosille 2023–2025			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Käyttöasteen säilyttäminen	Vastataan yrityksiin haasteisiin	Käyttöaste >95 %	Käyttöastetavoitteeseen ei ole päästy Kustaantie 7:n vajaakäytön johdosta.

Kiinteistö Oy Vuorilaakso

Yhtiö omistaa Hartolan Vuorenkylässä tilan Hokkala ja sillä olevasta neljästä rivitaloasunnosta kolme, joista yksi huoneisto on kerhotilana. Vuonna 2020 kunta teetti omistamiinsa osakkeisiin kuntoarvion myyntitarkoitusta varten. Kuntoarvion perusteella kiinteistö ja huoneistot ovat ikäänsä nähden normaalissa kunnossa. Yhtiö on kunnan 75 %:sti omistama osakeyhtiö, jonka hallituksessa on 2 kunnan edustajaa. Yhtiön isännöitsijänä toimii Joutsan Isännöintipalvelu Oy/Jorma Lehtosaari.

Jorma Virtasen Säätiö

Jorma Virtanen (aikaisemmin Jalmari Virtanen) syntyi vuonna 26.6.1910 Hartolassa nykyisen Pertunmaan kunnan alueella. Hän kävi kansakoulun Hartolan Riihiniemen koulussa. Jorma Virtanen teki pääosan työurastaan opettajana Lahdessa. Hän kuoli Lahdessa 7.10.2001 ja haudattiin Hartolaan. Hän testamenttasi 12.3.1999 tehdyssä testamentissaan osan omaisuudestaan Hartolan kunnalle ”joka muodostakoon tästä omaisuudesta nimeäni kantavan rahaston käytettäväksi Hartolan kunnan Riihiniemen koulun, jota koulua olen aikoinani itsekin käynyt, oppilaiden myöhempiä opintoja tukemaan. Hartolan kunnan on säilytettävä jälkeeni jättämäni omaisuutta huolellisesti ja suojattava se mahdollisimman hyvin rahan arvon huononemista vastaan. Vuosittain voidaan tämän omaisuuden tuotosta jakaa enintään vuotuista tuottoa vastaava määrä joko yhtenä tai useampana stipendinä Riihiniemen kylän nykyisessä koulussa tai sen sijalle mahdollisesti tulevassa koulussa koulunkäyntinsä aloittaneiden tai muiden sitä koulua käyneiden oppilaiden kotimaassa tapahtuvien opintojen rahoittamista varten.” Hartolan kunnanvaltuusto on päättänyt Jorma Virtasen Säätiön perustamisesta vuonna 2002. Säätiö on rekisteröity vuonna 2004.

Jorma Virtasen Säätiön hallituksen jäseninä toimivat asemansa perusteella Hartolan kunnan kunnanhallituksen puheenjohtaja, kunnanjohtaja sekä Hartolan kunnan Riihiniemen koulun tai sen sijalle tulleen koulun johtaja. Jorma Virtasen perintökaaren mukaiset oikeudenomistajat nimeävät hallitukseen kaksi jäsentä.

Säätiö on jakanut stipendejä vuosittain vuodesta 2005 lähtien Riihiniemen koulua käyneille oppiskelijoille. Vuodesta 2019 lähtien säätiön hallitus on jakanut stipendejä myös Riihiniemen koulun sijalle tulleen Hartolan yhtenäiskoulun opiskelijoille. Stipendejä on jaettu peruskoulun päättämisen jälkeisiin opintoihin (lukio, ammatilliset opinnot) sekä

korkeampiin opintoihin. Stipendien suuruus on ollut 300–500 euroa. Säätiön hallitus päättää vuosittain stipendien jakamisesta. Etusijalla ovat säätiön sääntöjen mukaan hyväkäytöksiset ja opinnoissaan menestyneet hakijat. Vuonna 2023 stipendejä jaettiin 11 opiskelijalle yhteensä 4.700 euroa.

Säätiön taseen loppusumma oli vuoden 2023 lopussa 531.566,19 euroa ja säädepääoman määrä 411 987,54 euroa. Aikaisemmilta vuosilta kertynyttä ylijäämää on taseessa 93.479,25 euroa, tilikauden ylijäämä oli 25.273,45 euroa. Sijoituksiin pystyttiin kirjaan arvonalautuksia, mikä paransi tulosta edellisen vuoden heikon tuloksen jälkeen.

Riskien hallinta tytäryhteisöissä

Riskien hallintakeinot:

- Luodaan yleisen taloustilanteen vaihteluja tasaava talousmalli, jonka pohjana ovat pitkäaikaiset, tilanteessa elävät vuokrasopimukset, jotka vastaavat rahoituskulujen muutoksiin.
- Yritysten tilanteiden tuntemuksen kautta ennakoidaan tulevaa ja reagoidaan nopeasti näköpiirissä oleviin tilanteisiin.
- Olla aktiivisesti yhteydessä rahoittajiin ja ennakoidaan näköpiirissä olevat muutokset sekä erilaisilla rahoittajien tarjoamilla korkojohdannais- ja korkosuojaussopimuksilla tasata vaihteluja.
- Vahinkotilanteiden riskiä minimoidaan riittävän kattavilla vahinkovakuutuksilla, joka käytännössä tarkoittaa kiinteistöjen täysarvovakuutuksia.

1.6.6 Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut

HARTOLAN KUNTAKONSERNI	TULOSLASKELMA	
	2023	2022
Toimintatuotot	3 772 834,07	21 180 338,23
Toimintakulut	-9 127 078,04	-40 763 966,62
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta	0,00	-9 551,10
Toimintakate	-5 354 243,97	-19 593 179,49
Verotulot	6 404 291,91	11 203 452,16
Valtionosuudet	696 664,00	9 868 167,00
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	322 806,99	19 295,76
Muut rahoitustuotot	59 813,23	242 669,45
Korkokulut	-569 272,27	-209 919,57
Muut rahoituskulut	-562,27	-61 615,83
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-187 214,32	-9 570,19
Vuosikate	1 559 497,62	1 468 869,48
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-1 232 903,32	-2 666 034,55
Tilikauden yli-/alipariarvot	0,00	0,00
Arvonalentumiset	0,00	0,00
Satunnaiset erät	-876 217,01	111 537,68
Tilikauden tulos	-549 622,71	-1 085 627,39
Tilinpäätössiirrot	-254,02	3 023,07
Vähemmistöosuudet	534,17	-37 579,36
Tuloksen oikaisuerät		
Tilikauden ylijäämä	-549 342,56	-1 120 183,68
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	41,34	51,96
Vuosikate/Poistot, %	126,49	55,10
Vuosikate, €/asukas	616,65	570,43
Asukasmäärä 31.12	2529	2575

HARTOLAN KUNTAKONSERNI	RAHOITUSLASKELMA	
	2023	2022
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	1 429 471,64	1 468 869,48
Satunnaiset erät	-746 191,03	111 537,68
Tulorahoituksen korjauserät	-5 457,84	269 836,44
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-1 167 688,35	-1 725 365,96
Rah.osuudet inv. menoihin	100,37	105 815,98
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	738 617,92	1 880 178,93
Toiminnan ja investointien rahavirta	248 852,71	2 110 872,55
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	0,00	0,00
Antolainasaamisten vähennykset	0,00	59 001,10
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	2 690,76	3 808 786,01
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-2 334 604,47	-1 572 347,80
Lyhytaikaisten lainojen muutos	972 471,56	-6 631 711,50
Oman pääoman muutokset	0,00	450 946,70
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutos	-27 098,46	-9 077,49
Vaihto-omaisuuden muutos	-1 885,68	28 783,38
Saamisten muutos	762 071,59	-659 503,95
Korottomien velkojen muutos	-938 205,10	905 613,37
Rahoituksen rahavirta	-1 564 559,80	-3 619 510,18
Rahavarojen muutos	-1 315 707,09	-1 508 637,63
Rahavarat 31.12.	1 166 841,87	3 931 113,32
Rahavarat 1.1.	2 482 548,95	5 439 750,95
	-1 315 707,08	-1 508 637,63

RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT

Investointien tulorahoitus, %	122,43	90,70
Laskennallinen lainanhoitokate	0,68	0,94
Kassan riittävyys, pv	31,96	32,37

HARTOLAN KUNTAKONSERNI		
VASTAAVAA	2023	2022
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	14 935,79	58 288,74
Muut pitkävaikutteiset menot	0,00	5 161,05
Ennakkomaksut	0,00	11 166,27
	14 935,79	74 616,06
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	5 061 944,11	5 082 425,20
Rakennukset	16 520 072,13	20 674 593,27
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 675 586,38	1 654 617,70
Koneet ja kalusto	72 137,70	688 099,16
Muut aineelliset hyödykkeet	189 125,70	221 111,85
Ennakkomaksut ja keskeneräiset	113 085,15	238 704,43
	23 631 951,17	28 559 551,61
Sijoitukset		
Osakkuusyhteisöosuudet	435 023,37	503 461,16
Muut osakkeet ja osuudet	682 662,43	870 394,26
Muut lainasaamiset	33 999,53	-638 335,37
Muut saamiset	283 131,80	286 958,91
	1 434 817,13	1 022 478,96
Pysyvät vastaavat yhteensä	25 081 704,09	29 656 646,63
TOIMEKSIANOJEN VARAT	47 868,02	65 116,79
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus	12 969,17	168 497,16
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset	257 717,38	736 732,90
Lyhytaikaiset saamiset	596 487,06	2 883 848,85
	854 204,44	3 620 581,75
Rahoitusarvopaperit	675 849,24	719 207,80
Rahat ja pankkisaamiset	490 992,63	3 211 905,52
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS YHT	2 034 015,48	7 720 192,23
VASTAAVAA YHTEENSÄ	27 163 587,59	37 441 955,65

HARTOLAN KUNTAKONSERNI		
VASTATTAVAA	2023	2022
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	4 336 878,95	5 530 210,15
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääomat	411 987,54	411 987,54
Arvonkorotusrahasto	2 295,79	0,00
Muut rahastot	0,00	575 596,11
Ed.tilikausien yli/-alijäämä	1 865 390,72	2 296 146,90
Tilikauden yli/-alijäämä	-549 876,73	-1 120 183,82
Oma pääoma yhteensä	6 066 676,27	7 693 756,88
VÄHEMMISTÖOSUudet	37 534,14	50 382,83
VARAUKSET		
Kertynyt poistoero	0,00	74 688,16
Vapaaehtoiset varaukset	0,00	0,00
Pakolliset varaukset	21 222,35	652 874,69
	21 222,35	727 562,85
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	59 899,84	154 618,84
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	15 820 267,90	20 322 032,78
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	773 401,43	805 245,84
Lyhytaikainen		
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	3 034 671,55	2 609 357,23
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	1 349 379,94	5 078 998,40
Vieras pääoma yhteensä	20 977 720,82	28 815 634,25
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	27 163 053,42	37 441 955,65
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma:		
Jorma Virtasen Säätiö 411.987,54 euroa		
Konsernitaseen tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, %	22,55	22,63
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	192,92	67,64
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), 1000 €	1316	1176
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas	520,17	456,68
Konsernin lainakanta 31.12., 1000 €	18 855	22 931
Konsernin lainat,€/asukas	7 455	8 905
Lainat ja vuokravastuut, 31.12.	18 882 113	26 540 691
Lainat ja vuokravastuut, €/asukas	7 466	10 307
Konsernin lainasaamiset 31.12., 1000 €	0	-638
Kunnan asukasmäärä	2529	2575

1.7 TILIKAUDEN TULOKSEN KÄSITTELY JA TALouden TASAPAINOTTAMISTOIMENPITEET

1.7.1 Tilikauden tuloksen käsittely

Kunnanhallituksen on kuntalain 110 §:n 3 momentin mukaan tehtävä toimintakertomuksessa tai sen antamisen yhteydessä esitys tilikauden tuloksen käsittelystä ja talouden tasapainottamista koskevista toimenpiteistä.

Kunnanhallitus esittää valtuustolle tilikauden tuloksen käsittelystä seuraavaa:

- Vuoden 2023 alijäämä on -684.479,50 euroa, joka kirjataan omaan pääomaan yli/alijäämätilille. Kirjauksen jälkeen kunnalla on taseessa 31.12.2023 ylijäämää 1.154.617,21 euroa.

Kuntalain 115 § mukaan toimintakertomuksessa on tehtävä selkoa talouden tasapainottamisen toteuttamisesta tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävydestä talouden tasapainottamiseksi, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää.

Edellisellä tilikaudella taseessa ei ollut kattamatonta alijäämää. Vuoden 2024 talousarvio laadittiin -467.800 euroa alijäämäiseksi. Suunnitelmakausista myös vuodet 2025 ja 2026 ovat alijäämäisiä. Talouden tasapainottamissuunnitelma päivitetään vuoden 2024 aikana.

1.7.2 Talouden tasapainottamistoimenpiteet

Kunnanhallitus on noudattanut valtuuston 12.9.2019 hyväksymää ohjelma talouden tasapainottamiseksi seuraavasti:

1. Kunnanhallitus on laatinut vuoden 2023 talousarvion yhteyteen henkilöstösuunnitelman, joka tukee tavoitetta sopeuttaa toimintaa vähentämällä 20 henkilötyövuotta vuosien 2020–2029 aikana.

2. Kiinteistökartoitusta on jatkettu omana työnä. Kartoituksen perusteella kiinteistövero on jäänyt saamatta huomattava määrä, joten kartoitustyö ei ole ollut turhaa. Kiinteistöveron tilitykset ovat kasvaneet merkittävästi kolmena peräkkäisenä vuotena. Kiinteistökartoitusprojekti päättyy vuonna 2024.

3. Kunta vähentää kiinteistöomistustaan seuraavissa kohteissa. Kiinteistöjen myynnin euromääräistä vaikutusta on vaikea arvioida, koska kiinteistöjen markkinahinta voi vaihdella. Mainittuja kohteita ei ole myyty vuonna 2023.

- kunnan suoraan omistamat asunnot asunto-osakeyhtiöissä myydään mahdollisuuksien mukaan markkinahinnalla
- terveysasemakiinteistö voidaan myydä terveyspalvelujen tuottajalle
- teknisen toimen varikosta voidaan luopua ja se voidaan myydä
- yksittäisten vähäisten maa-alueiden myyminen on suositeltavaa

4. Investointiohjelmaa toteutettiin valtuuston päätöksen mukaisesti.

- investointiohjelmaa tiukennetaan vuosille 2020–2025 siten, että vain välttämättömät investointikohteet toteutetaan
- Investointimäärärahat ovat tiukoilla, johtuen yhtenäiskoulun uudisrakennuksen rakentamisesta vuosina 2020–2021

5. Lautakuntien rekrytointiluvat on alistettu kunnanhallitukselle liittyen vakinaisen henkilöstön palkkaamiseen, oppisopimuskoulutukseen ottamiseen ja tilapäisen/toistaiseksi jatkuvaan henkilöstön vuokraamiseen tai tilapäiseen/toistaiseksi jatkuvaan ostopalveluhankintaan. Yli 6 kk kestävä määraaikaisen työntekijän/viranhaltijan palkkaaminen lautakunnan alaisella viranhaltijapäätöksellä on annettava kunnanhallitukselle tiedoksi.

6. Veroprosenttien korotukset on ollut viimesijainen keino talouden tasapainottamiseen.

7. Kriisikuntamenettelyssä 2006–2012 suunniteltua Suur-Savon Sähkö Oy:n osakkeiden myyntiä ei missään vaiheessa ole toteutettu. Kunnan on kuitenkin syytä seurata valppaana, miten kunnan omistamien 511 osakkeen arvo kehittyi muuttuvilla sähkömarkkinoilla. Hallituksella on ollut mahdollisuus valmistella Suur-Savon Sähkön osakkeiden myyntiä markkinahinnalla ja sijoittaa näistä saatu myyntivoitto uudelleen tuottavasti, mutta asia ei ole ollut ajankohtainen. Useampi kunta on viime vuosina yrittänyt myydä sähköyhtiön osakkeitaan.

2. TALOUSARVION TOTEUTUMINEN

2.1 SEURANTAA KOSKEVA SÄÄNTELY

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota (KuntaL 110 §). Toteutumisvertailussa seurattavia asioita ovat toiminnallisten tavoitteiden, määrärahojen ja tuloarvioiden toteutuminen. Toteutumisvertailusta on käytävä ilmi ovatko menot, tulojen lisäksi, muutoin rahoitettu talousarviossa määritellyllä tavalla (113 §). Muulla rahoituksella tarkoitetaan tällöin rahavarojen käyttöä ja muita maksuvalmiuden muutoseriä rahoituslaskelmassa.

Tilinpäätöksessä on tase, tuloslaskelma, rahoituslaskelma, taseen, tuloslaskelman ja rahoituslaskelman liitteenä olevat tiedot, talousarvion toteutumisvertailu, toimintakertomus ja konsernitilinpäätös. Toteutumisvertailussa annetaan tietoja kunnan varainkäytöstä kunnan päättäjille, asukkaille ja sidosryhmille. Toteutumisvertailu laaditaan sillä tarkkuustasolla, jolla valtuusto on määrärahat ja tuloarviot hyväksynyt. Toimintakertomuksen laatimisesta vastaa kunnanhallitus (kL 115 §). Toteutumisvertailuun otetaan alkuperäinen talousarvio, talousarviomuutokset, muutettu talousarvio ja toteuma sekä poikkeama muutetun talousarvion ja toteuman välillä. Taloudellisten ja toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen esitetään tulosaluetasolla.

Hartolan kunnanvaltuusto on vahvistanut määrärahat ja tuloarviot seuraaville tulosalueille:

Keskusvaalilautakunta	Vaalit
Tarkastuslautakunta	Hallinnon ja talouden tarkastus
Kunnanhallitus ja valtuusto	Valtuusto Kunnanhallitus Jaostot Keskushallinto Henkilöstöhallinto Elinkeinotoimi
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	Sivistystoimen hallinto Varhaiskasvatuspalvelut Perusopetus Vapaa sivistystyö
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
Tekninen lautakunta	Teknisen toimen hallinto Alueiden hoito Pelastustoimi ICT-palvelut Tilapalvelut Rakennukset Jaostot

Laitokset /taseyksiköt

Vesilaitos
Viemärlaitos
Satama
Jätehuolto
Maa- ja metsätilat
Kurpan kaukolämpöjohto
Haja-asutusalue vesihuolto

Ympäristölautakunta

Rakennusvalvonta ja ympäristötoimi
Kaavoitus

Kunnanvaltuusto on vahvistanut määrärahat ja tuloarviot investointiosassa seuraaville hankkeille:

Kiinteä omaisuus
Talorakennus
Julkinen käyttöomaisuus
Vesilaitos
Viemärlaitos

2.2 TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Talousarvion toteutuminen

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota (Kuntal. 110§ 5. mom). Toteutumisvertailussa seurattavia asioita ovat toiminnallisten tavoitteiden ja määrärahojen sekä tuloarvioiden toteutuminen. Toteutumisvertailussa on lisäksi käytävä ilmi, onko menot, tulojen lisäksi rahoitettu talousarviossa määrättyllä tavalla.

Toteutumisvertailun laadinnasta ovat vastanneet kunnanhallitus, tilivelvolliset toimielimet, sekä viranhaltijat. Selvitys tavoitteiden toteutumisesta kunnassa ja kuntakonsernissa on annettu toimintakertomuksen toteutumisvertailuosassa. Toteutumisvertailussa on mukana alkuperäinen talousarvio, talousarviomuutokset, muutettu talousarvio ja toteuma sekä poikkeama muutetun talousarvion ja toteutuman välillä.

Valtuuston hyväksymien tavoitteiden toteutuminen kunnan eri toimialueiden osalta on selvitetty toimintakertomuksessa. Kunnanvaltuusto on hyväksynyt sitovuustasojen ylitykset vuodelta 2023 kokouksessaan 18.3.2024 § 11.

2.3 KÄYTTÖTALOUDEN TOTEUTUMINEN

2.3.1 Vaalit

Toiminnan kuvaus

Keskusvaalilautakunnan tehtävänä on kunnan keskusvaalilautakunnalle ja äänestysalueiden vaalilautakunnalle sekä vaalitoimikunnille kuuluvien lakisääteisten tehtävien hoitaminen sisältäen kunnallisvaalit, europarlamenttivaalit ja valtiolliset vaalit. Vuonna 2023 järjestettiin eduskuntavaalit.

<i>Vaalit</i>	<i>Toteuma</i> 2022	<i>Alkuperäinen</i> TA 2023	<i>TA 2023 +</i> muutos	<i>Toteuma</i> 2023	<i>Poikkeama</i>
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	6 269	5 230	5 230	5 323	-93
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-5 461	-4 827	-4 827	-5 699	872
* Sisäiset menot	-36	-120	-120	-457	337
Toimintakate	772	283	283	-832	1 115
* Poistot					
* Vyörytykset					
* Laskennalliset erät	-112			-559	559
Kokonaiskustannukset	660	283	283	-1 391	1 674

2.3.2 Hallinnon ja talouden tarkastus

Tarkastuslautakunta

Tarkastuslautakunnan toiminta perustuu kuntalain 14 luvun mukaisiin tehtäviin. Lautakunnan keskeisenä tehtävänä on arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet toteutuneet.

Tarkastuslautakunta suorittaa pääosin ulkoista valvontaa ja antaa tarvittaessa ohjeita sisäisen valvonnan toteuttamisesta kunnassa. Tarkastuslautakunta valmistelee kunnanvaltuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat.

Toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

Tilintarkastusyhteisönä on toiminut BDO Auditor Oy, vastaavana tilintarkastajana JHT, KHT Ulla-Maija Tuomela. Vuonna 2023 tarkastuslautakunta kokoontui seitsemän kertaa.

<i>Tarkastuslautakunta</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-13 823	-13 790	-13 790	-15 144	1 354
* Sisäiset menot	-3	-50	-50	0	-50
Toimintakate	-13 826	-13 840	-13 840	-15 144	1 304
* Poistot					
* Vyörytykset					
* Laskennalliset erät	-1 349			-2 451	2 451
Kokonaiskustannukset	-15 175	-13 840	-13 840	-17 595	3 755

2.3.3 Kunnanhallitus ja valtuusto

Kunnanvaltuusto

Kunnanvaltuuston tehtävänä on linjata kunnan toimintaa ja määritellä kunnan keskeiset tavoitteet. Valtuusto päättää hallinnon järjestämisestä, talouden, rahoituksen ja sijoitustoiminnan perusteista. Kunnanvaltuusto jakaa tavoitteiden saavuttamiseksi riittävät voimavarat ja resurssit hyväksymällä vuosittaisen talousarvion. Lisäksi valtuusto hyväksyy tilinpäätöksen ja päättää tilivelvollisten vastuuvapaudesta. Valtuuston toiminta perustuu kuntalain 14 § säännöksiin ja se vastaa kunnan strategisesta päätöksenteosta ja koko kuntakonsernin tavoitteiden asettamisesta, toiminnan ja talouden tasapainosta, sekä toiminnan arvioinnin ja seurannan järjestämisestä.

Toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

Valtuusto kokoontui seitsemän kertaa vuonna 2023 ja varsinaisten kokousten lisäksi pidettiin viisi valtuustoseminaaria, jossa käsiteltiin kunnan kehittämistä ja ajankohtaisia valmisteilla olevia asioita. Valtuusto hyväksyi uuden kuntastrategian joulukuussa 2022 ja strategiaa on toteutettu vuoden 2023 alusta alkaen.

<i>Valtuusto</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-23 555	-16 638	-16 638	-21 314	4 676
* Sisäiset menot	-636	-525	-525	-706	181
Toimintakate	-24 191	-17 163	-17 163	-22 020	4 857
* Poistot					
* Vyörytykset	-31 993	-30 240	-30 240	-51 061	20 821
* Laskennalliset erät	-947			-930	930
Kokonaiskustannukset	-57 132	-47 403	-47 403	-74 011	26 608

Kunnanhallitus

Kunnanhallituksen tehtäviin kuuluvat kuntakonsernin hallinnon, talouden ja henkilöstöhallinnon johtaminen ja kunnanvaltuuston asioiden valmistelu. Kunnanhallitus vastaa valtuuston päätösten valmistelusta ja täytäntöönpanosta. Kunnanhallituksen tärkeimpänä tavoitteena on vuotuisen talousarvion tulojen ja menojen pitäminen tasapainossa ja edellisten tilikausien alijäämän kattaminen. Kunnanhallitus kokoontui vuoden aikana 16 kertaa.

<i>Kunnanhallitus</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	16 312	16 750	16 750	38 248	-21 498
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-232 989	-227 406	-227 406	-258 744	31 338
* Sisäiset menot	-1 591	-700	700	-2 129	2 829
Toimintakate	-218 268	-211 356	-209 956	-222 625	12 669
* Poistot					
* Vyörytykset	-10 622	-76 333	-76 333	-17 519	-58 814
* Laskennalliset erät	-4 980			-4 444	4 444
Kokonaiskustannukset	-233 870	-287 689	-286 289	-244 588	-41 701

Strategiset tavoitteet vuosille 2023–2025		
Tavoitteiden toteutuminen vuonna 2023		
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo toteutunut/ei toteutunut	Toimenpiteet/tulokset
Kuntayhtymät	Taloudellinen tulos +	Omistajaohjausta on annettu aktiivisesti tytäryhtiöille.
Tytäryhtiöt toteuttavat kunnan asettamia tavoitteet		Osallistuvaa budjetointia jatkettu. Tiedotuslehti 2 krt/vuosi
Päätöksenteon avoimuus ja vuorovaikutuksen vahvistaminen kuntalaisten kanssa	Palautekyselyt eri tilaisuuksien yhteydessä Valtuustobarometri	Johtoryhmä jalkautui torille kesällä ja syksyllä kylille.
Kuntalaisten osallisuuden kehittäminen	Kuntalaiskyselyt	Kunnan edustaja toimi vapaa-ajanasukasyhdistyksessä.

Vapaa-ajan asukkaiden osallistaminen	Vapaa-ajanasukaskysely	Muuttoliike ei vähentänyt kunnan asukasmäärää.
Asumisen markkinointi ja uusien asukkaiden hankinta	Muuttovoitto/-tappio	Talouden seurannan työkaluja on edelleen kehitettävä ja talouden seuranta osaksi toimielinten vuosikelloa.
Rahoituskulujen hallinta	Korkokustannukset	Taseessa edelleen kumulatiivista edellisten tilikausien ylijäämää.
Talouden tasapaino ja tilinpäätösten ylijäämä	Talouden tasapainottamisohjelma	Talouden tasapainottamissuunnitelman päivittäminen aloitettiin, valmista kesällä 2024.
Uuden kuntastrategian vieminen toimintaan	Kumulatiivinen yli/alijäämä	Kuntayhteistyö aloitettiin myös kaavoituspalveluissa Heinolan kaupungin kanssa.
Kuntayhteistyömahdollisuuksien hyödyntäminen toimialasta riippumatta	Strategian toteutumisen seuranta	Henkilöstörakenne edelleen liian raskas suhteessa väestörakenteeseen.
Kustannustehokas palvelurakenne suhteessa väestönkehitykseen		Ks. Hyvinvointikertomus
Oikea, ajantasainen palvelujen ja toiminnan mitoitus	Työttömyysprosentti	Työllisyys parani merkittävästi vuoden 2023 aikana.
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vaikuttavuuden seuranta	Aktivointiaste	Tukirinkihanke, Työllisty hyvässä seurassa -hanke, työllisyyskoordinaattori.
Työllisyyden hoidossa tehdään tiivistä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa työllisyysasteen parantamiseksi		

Vanhus- ja vammaisneuvosto

Vanhus- ja vammaisneuvosto kokoontui vuonna 2023 neljä kertaa. Vanhus- ja vammaisneuvosto on mm. ollut mahdollistamassa asiointiavustajapalvelun ja Juttutuvan toteutusta, järjestänyt monipuolisesti toimintaa ikäihmisille, antanut lausuntoja ja muistanut vanhus- ja vammaispalvelujen työntekijöitä joulun alla. Vanhus- ja vammaisneuvostolla on myös merkittävä rooli tiedottamisessa erityisesti ikäihmisten suuntaan. Syksyllä järjestettiin myös neuvoston ja kunnan johtoryhmän yhteinen jalkautuminen kylille.

2.3.4 Jaostot

Henkilöstöjaosto

Ratkaisee ja päättää asiat, jotka koskevat virkaehtosopimusten määräysten soveltamista, paikallisen virka- ja työehtosopimuksen tekemistä, harkinnanvaraisia palkkoja, henkilökohtaisen harkinnanvaraisen lisän myöntämistä, henkilöstön nimikemuutoksia, harkinnanvaraisia palkallisia virka- ja työvapaata ja sivutoimilupia. Henkilöstöjaoston esittelijänä toimii hallintojohtaja.

Henkilöstöjaosto kokoontui vuoden aikana seitsemän kertaa.

<i>Henkilöstöjaosto</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-735	-700	-700	-1 771	1 071
* Sisäiset menot					
Toimintakate	-735	-700	-700	-1 771	1 071
* Poistot					
* Vyörytykset					
* Laskennalliset erät					
Kokonaiskustannukset	-735	-700	-700	-1 771	1 071

2.3.5 Keskushallinto

Toiminta-ajatus

Keskushallinnon tulosalue sisältää koko kuntakonsernin, joka rakentuu kunnanvaltuuston, kunnanhallituksen, kunnanjohtajan sekä konsernihallinnon johdon muodostamasta kokonaisuudesta. Keskushallinto sisältää yleisen luottamushenkilöhallinnon, hallinto- ja toimistopalvelut, yhteispalvelupisteen, kahvion ja muut palvelut. Keskushallintoon sisältyy myös vanhus- ja vammaisneuvoston toimintaan varattu määräraha.

Yhteispalvelupiste

Neuvonnassa on yhteispalvelupiste, josta vastaa palvelusihteri. Vuonna 2023 oli 25 % palvelusihterin palkkauksesta kohdistettu yhteispalvelupisteeseen. Kunnalle maksetaan korvausta yhteispalvelupisteen hoidosta vuodessa n. 4000 euroa.

Muut palvelut

Muut palvelut sisältävät mm. jäsenmaksut Kuntaliitolle ja Päijät-Hämeen liitolle sekä kunnan osuuden verotuskustannuksiin.

Ympäristöterveydenhuolto

Ympäristöterveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyi Hollolan kunnalle 1.1.2023 lukien. Yhteisen palvelun järjestämisen piirissä ovat mukana kaikki maakunnan kunnat ja kaupungit paitsi Lahti.

<i>Keskushallinto</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	54 975	20 200	20 200	41 923	-21 723
* Sisäiset tulot	14 191	5 850	5 850	15 215	-9 365
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-637 914	-597 362	-597 362	-637 895	40 533
* Sisäiset menot	-3 162	-1 500	-1 500	-3 413	1 913
Toimintakate	-571 910	-572 812	-572 812	-584 171	11 359
* Poistot	-18 469	-16 973	-16 973	-20 932	3 959
* Vyörytykset	333 249	304 405	304 405	306 056	-1 651
* Laskennalliset erät	-31 272			-50 107	50 107
Kokonaiskustannukset	-288 402	-285 380	-285 380	-349 153	63 773

2.3.6 Elinkeinotoimi

Elinkeinotoimen vastualueet

- Yritysyhteistyö ja elinkeinoneuvonta
- Kuntamarkkinointi ja matkailu
- Työllisyyden edistäminen
- Muuttokannustimet
- Maaseutuelinkeinot

Yritysyhteistyö ja elinkeinoneuvonta

Elinkeinotoimen tavoitteena on vahvistaa yritysten yleisiä toimintaedellytyksiä kunnassa ja toimia yhteistyökumppanina paikallisten yrittäjäjärjestön ja Päijät-Hämeen yrittäjät ry:n suuntaan. Yritysyhteistyöhön on haettu maakunnallista näkökulmaa siten, että kunta on mukana myös Lahti Region Oy:n ja Ladec Oy:n toiminnassa.

Kunnassa perustettiin seitsemän yritystä vuonna 2023, kun vuotta aikaisemmin uusi yrityksiä aloitti 12. Toimintansa lopetti kahdeksan yritystä.

Lahden seudun Kehitys – LADEC Oy – yritysyhteistyötä ja -neuvontaa

Elinkeinoneuvonnan palvelut hankittiin LADEC Oy:n kautta, johon Hartola päätti liittyä vuoden 2019 alusta lukien osakkaaksi. Rahoittajasopimuksessa ovat mukana Asikkala, Hartola, Hollola, Iitti, Lahti, Orimattila ja Padasjoki. Sopimus on voimassa toistaiseksi.

Elinkeinoneuvontaan kuuluu laajasti erilaisia maksuttomia ja osittain maksullisia neuvontapalveluja yrityksille. Rahoittajasopimuksen mukaan Hartola ja Padasjoki maksavat vuosittain 7,90 euroa/asukas. Palveluiden

vuosikustannus on ollut 20.000 euroa (alv 0 %). Hartolan tavoitteena LADEC Oy:n osakkaana on kehittää ja uudistaa elinkeinoelämää, hankkia yritysten neuvontapalveluja, edistää yritysten toimintaedellytyksiä, saada palveluja yritysten omistajanvaihdoksissa ja avata mahdollisuuksia yritysten kansainvälistymiseen. Henkilö- ja yritysasiakkaiden määrä oli yhteensä 13 kpl (20 kpl vuonna 2022). Yrityskäyntejä ja kontakteja oli yhteensä 38 kpl (32 kpl vuonna 2022).

LADEC sopii vuosittain teemat ja tavoitteet kuntakohtaisesti, joihin yhteistyöllä pyritään. Vuoden 2023 teemat Hartolassa olivat nykyisten yritysten toimintaedellytysten turvaaminen ja kehittäminen, yrittäjyyden edistäminen sekä uusien yritysten sijoittuminen kuntaan. Yhteistyön kohteena oli mm. yhteistyö kiinteistöyhtiö Vasallin kanssa uusien toimijoiden löytämiseksi.

Matkailu – Lahti Region Oy

Lahti Region Oy tuottaa jäsenkunnille ja yrityksille matkailun markkinointi- ja kehittämispalvelut Päijät-Hämeen matkailustrategiaan tukeutuen. Kunta vastaa Lahti Region jäsenyyden tuomien mahdollisuuksien, sekä hankkeiden hyödyn välittämisestä ja jalkauttamisesta kuntaan ja yrittäjille.

Vuosittainen maksuosuus Lahden Seutu – Lahti Region Oy:lle on 4,50 euroa asukasta kohti. Palveluiden vuosikustannus on ollut 11 700 euroa (alv 0 %). Yhtiön osakkaita ovat Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Iitti, Kärkölä, Lahti, Orimattila, Padasjoki, Sysmä.

Itä-Hämeen matkailuyhdistys ry

Hartola on Itä-Hämeen matkailuyhdistyksen jäsen. Itä-Hämeen matkailuyhdistys ry mm. järjestää ja tukee tapahtumia sekä toimii verkostona alueen matkailutoimijoille.

Muuttokannustimet

Valtuusto on hyväksynyt vuoden 2025 loppuun saakka voimassa olevat muuttokannustimet, joiden tavoitteena on edistää yritysten työvoiman saantia ja houkutella kuntaan uusia asukkaita. Kannustimet ovat veronalaista tuloa.

1) Takuuvuokra Hartolaan muualta muuttavalle työntekijälle siten, että kunta ja työnantaja voivat halutessaan sopia keskenään työntekijän rekrytoinnin yhteydessä, että Hartolaan vakituisesti muuttavalle työntekijälle voidaan vuokrata kunnallinen vuokra-asunto ilman 2 kuukauden takuuvuokraa, mikäli työnantaja antaa ehdollisen maksusitoumuksen vuokralaisen takuuvuokrasta. Edellä mainittujen ehtojen täytyessä takuuvuokrakäytäntö koskee myös hartolalaisia vuokralaisia. Kannustinta ei juuri käytetä. Kannustimella ei ole ollut merkitystä.

2) Verottajan hyväksymä ensiasunnon ostaja saa Hartolasta ostamalleen tai rakentamalleen asunnolle 2000 euron verollisen tuen, kun asunto on ostettu/rakennettu 1.10.2018 -31.12.2025 ja tuen saaja käyttää asuntoa vakituksena asuntonaan. Tuki maksetaan jälkikäteen hakemuksesta 12 kuukauden kuluttua muuttopäivästä. Vuonna 2023 tehtiin neljä päätöstä ensiasunnon ostajan kannustimesta.

3) Vauvaraha - jokaisesta 1.1.2018-31.12.2025 syntyneestä/syntyvästä lapsesta 1000 euroa. Vauvaraha on koettu kunnan puolelta myönteiseksi eleeksi lapsiperheille. Se ei ole varsinaisesti vaikuttanut perheiden muuttopäätökseen tai hidastanut lapsiperheiden poismuuttoa. Vaikutusta syntyvyyteen on vaikea arvioida, vauvarahapäätöksiä tehtiin 14 kpl vuonna 2023.

4) Vapaa-ajan asunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi palkitaan 2000 euron muuttokannustimella, kun asuminen Hartolassa on toteutunut kahden muuttoja seuraavan vuodenvaihteen ylitse. Päätöksiä, jotka oikeuttavat muuttokannustimeen on tehty vuonna 2023 kaksi kappaletta.

Työllisyydenhoito

Työttömyyden perusteella Kelan maksamien tukien osalta kunnan maksuvastuulla ovat kaikki yli 300 pv työmarkkinatukea saaneet työttömät työnhakijat, joiden osalta kunnan maksuvastuu on 50 % asiakkaalle maksettavasta työmarkkinatuesta. Yli 1000 päivää työmarkkinatukea saavien osalta kunnan maksuosuus on 70 %. Tavoitteena on, että maksuosuus jää alle 150.000 euroa vuodessa. Vuonna 2023 kunnan työmarkkinatukien maksuosuus oli 143.238,33 euroa (v 2022 oli 157.868 euroa).

Kunta maksaa harkinnan mukaan yrityksille kuntalisää pitkäaikaistyöttömien työllistämisen edistämiseksi 250 €/kk ja vuoden 2023 aikana näitä ei haettu eikä maksettu.

Päijänne Leader ry

Hartola on Päijänne Leader ry:n jäsen ja osallistuu vuosittain toimintaryhmän toiminnan kustannuksiin 13.163 euron kuntamaksuosuudella.

Kunnan omista hankkeista vuodelle 2023 jatkoivat Visanrannan sataman kehittämishanke sekä skeittiparkki-hanke. Uusia hankehakemus on lähetetty koskien padel- ja monitoimi rakentamista sekä tenniskentän pinnoittamista. Mikäli hankkeelle saadaan rahoitus, se on tarkoitus toteuttaa kesällä 2024.

<i>Elinkeinotoimi</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	62 077	63 000	63 000	27 861	35 139
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-347 813	-431 423	-431 423	-319 357	-112 066
* Sisäiset menot	-3 151	-922	-922	-2 881	1 959
Toimintakate	-288 887	-369 345	-369 345	-294 377	-74 968
* Poistot					
* Vyörytykset	-10 952	-2 614		-22 392	22 392
* Laskennalliset erät	-12 149			-12 669	12 669
Kokonaiskustannukset	-311 988	-371 959	-369 345	-329 439	-39 906

Strategiset tavoitteet vuosille 2023–2025			
Valtuustoon nähtävät tavoitteet	Hallitukseen nähtävät tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toteutuneet toimenpiteet
Yritykset saavat tarvitsemaansa apua ja kunnan ja yrittäjien välinen yhteistyö koetaan toimivaksi.	Yritykset ovat tyytyväisiä kunnan toimintaan elinkeinopolitiikassa ja saavat tarvitsemaansa apua toiminnan aloittamiseen, kehittämiseen ja omistajanvaihdoksiin.	Suomen yrittäjät ry:n elinkeinopoliittinen mittaristo	Yhteistyö Ladec Oy:n ja Lahti Region Oy:n kanssa on tiivistä, Ladecin kanssa kuukausittaiset tapaamiset. Yrittäjätapaamisia on järjestetty säännöllisesti.
Yhteistyö vapaa-ajanasukkaiden kanssa kehittyy ja se koetaan toimivaksi.	Kunnan edustaja vapaa-ajanasukkaat ry:n hallituksessa.	Vuosittain myydään 1–2 vapaa-ajan kiinteistöä.	Kunnan edustaja toimii vapaa-ajanasukkaat ry:n hallituksessa.
Yhteistyön vahvistaminen vapaa-ajanasukkaiden kanssa.		Yhteiset tapahtumat, selvitykset, yms.	Kirjeet uusille asukkaille ja vapaa-ajanasukkaille lähetetään vuosittain. Palveluopas vuosittain.
Kuntamarkkinoinnin ja matkailun edistäminen.	Hartolan markkinoiden vetovoiman edistäminen	Markkinoiden visuaalisen ilmeen päivittäminen	Markkinat järjestettiin perinteiseen tapaan vuonna 2023. Markkinahanke toi lisäarvoa mm. viestintään, opasteisiin ja markkinoiden palveluihin.
Lahti Region Oy:n ja Päijänne Leader ry:n toiminta näkyy kunnassa.	Matkailun kokonaiskoordinaatio osana elinvoimaa.	Kävijämäärä >20 000 Myyntipaikkoja >500 Hankkeiden toteuttaminen: -pyöräilyreitit -muut reitit -Glopass -muut hankkeet	Vellamo-retkipyöräreitin markkinointia tehty yhdessä yhdistysten ja Sysmän kunnan kanssa.

Maaseutuelinkeinot

Laki maaseutuhallinnon järjestämisestä kunnissa (210/2010) tuli voimaan 1.4.2010. Uusi laki edellytti kuntia muodostamaan 1.1.2013 lukien maaseutuhallinnon tehtävien hoitamiseksi toiminnallisen kokonaisuuden, jonka alueella toimii vähintään 800 maatalousyrittäjää.

Asikkalan, Hartolan, Hollolan, Kärkölan, Padasjoen ja Sysmän kunnat sekä Lahden ja Heinolan kaupungit ovat liittyneet maaseutuhallinnon yhteistoiminta-alueeseen. Yhteistoiminta-alueen kunnat ovat sopineet, että isäntäkuntana, joka vastaa maaseutuhallinnon järjestämisestä alueella, toimii Asikkalan kunta. Asikkala tuottaa maaseutuhallinnon palvelut pääsääntöisesti ilman paikallista viranhaltijaa.

<i>Yleishallinto</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2022 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	118 186	116 150	116 150	117 862	-1 712
* Sisäiset tulot	14 191	5 850	5 850	15 215	-9 365
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-1 223 031	-1 323 568	-1 323 568	-1 273 748	-49 820
* Sisäiset menot	-8 520	-3 647	-3 647	-9 129	5 482
Toimintakate	-1 099 173	-1 205 215	-1 205 215	-1 149 800	-55 415
* Poistot	-18 469	-16 973	-16 973	-20 932	3 959
* Vyörytykset	279 682	207 618	207 618	231 910	-24 292
* Laskennalliset erät	-51 971			-69 957	69 957
Kokonaiskustannukset	-889 932	-1 014 570	-1 014 570	-1 008 779	-5 791

2.3.7 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä on tehty moniammatillisesti ja poikkihallinnollisesti vuoden 2023 ajan. Suunnitelmien toteutumista seurataan yksikkökohtaisissa palavereissa puolen vuoden välein, ja palaute seurantapalavereista on ollut positiivista.

Hyte-kerroin 2023

Hyte-kerroin vuonna 2023 oli Hartolassa 67 pistettä, mikä tarkoitti Hartolan väkiluvulla 48 988 euroa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosaa vuodelle 2024. Tulos on aavistuksen parantunut edellisvuodesta (65 pistettä ja 48 516 euroa v. 2022), ja tulosindikaattorien keskiarvo 55 oli paras tulos seuranta-ajalla.

Tulosindikaattoreissa on tapahtunut pientä parannusta (keskiarvo 51 -> 55). Skaalatuissa hyte-indikaattoreissa selvää parantumista on tapahtunut 8.-9. luokkalaisten koetussa terveydentilassa (38 -> 69), kaatumisiin ja putoamisiin liittyvissä hoitajaksoissa 65 vuotta täyttäneillä (44 -> 59) sekä toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden 25 - 64-vuotiaiden osalta (41 -> 54). Aavistus parannusta on tapahtunut 8.-9. luokkalaisten ylipainon osalta (56 -> 58) ja pientä heikennystä työkyvyttömyyseläkettä saavissa 25 - 64-vuotiaissa (58 -> 56). Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17 - 24-vuotiaiden osalta on tullut selvä heikennys, vuonna 2021 arvo oli 81, vuonna 2022 67 ja vuonna 2023 vain 33. (Kyseiset luvut ovat skaalattuja hyte-indikaattorien arvoja, eivät lukumääriä tai osuuksia.)

Prosessi-indikaattorien keskiarvo oli 80 - osa uupuu vielä sotkanetistä.

TEAvisari

THL:n terveydenedistämistä aktiivisuuden mittari eli TEAvisari toteutetaan kyselymuotoisena teemoittain joka toinen vuosi. Vuonna 2023 TEAvisarin tulokset julkaistiin kuntajohdon ja kulttuurin tiedonkeruiden osalta. TEAvisarin kokonaistulokset Hartolassa olivat 67/100 pistettä, koko maan tulokset 69 pistettä.

- kuntajohto 87 / 100 p, koko maa 84
  1. sitoutuminen 83
  2. johtaminen 92
  3. seuranta ja tarveanalyysi 100
  4. voimavarat 75
  5. osallisuus 83
- kulttuuri 44 / 100 p, koko maa 71
  1. sitoutuminen 50
  2. johtaminen 38
  3. seuranta ja tarveanalyysi 0
  4. voimavarat 61
  5. osallisuus 50
  6. muut ydintoiminnat 67

Strategiset tavoitteet vuosille 2023-2025			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Arviointimittarit	Toteutuneet toimenpiteet ja tulokset
Yleinen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen			
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä terveyserojen kaventaminen huomioidaan osana kaikkea kunnan toimintaa	<p>Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi (EVA) tehdään vaikutuksiltaan merkittävistä asioista</p> <p>Viestitään ja tiedotetaan suunnitelmallisesti ja monipuolisesti hyvinvointiin ja terveyteen sekä niiden edistämiseen liittyvistä asioista</p> <p>Viestintätiimin laatimia viestintä- ja tiedotuskäytäntöjä noudatetaan osastoilla</p>	<p>TEAvisari</p> <p>Tehdyt EVAt</p> <p>Palaute viestinnästä ja tiedottamisesta</p> <p>Viestintä- ja tiedotuskäytäntöjä noudatetaan (Kyllä / Ei)</p>	<p>TEAvisarin kokonaispisteet 67, koko maa 69. Kuntajohdon TEAvisarin pisteet 87, koko maa 84.</p> <p>Hyte-kerroin pisteet 65 -> 67, tarkoittaen 19,2 e/asukas. Päijät-Hämeen hyvinvointialueen, kuntien ja muiden toimijoiden yhteinen hyte-kertoimen seurantaryhmä perustettiin ja aloitti työskentelynsä asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi.</p> <p>Vuonna 2023 ei tehty varsinaisia päätösten vaikutusten ennakkoarviointeja (EVA)</p> <p>Hyte-asioista viestitty monipuolisesti kunnan kotisivuilla ja facebookissa</p> <p>Viestintätyöryhmä perustettiin 1/2023. Viestintätyöryhmä päivittää viestintäsuunnitelmaa, huomioiden sisäisen ja ulkoisen viestinnän sekä kuntamarkkinoinnin.</p> <p>Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan kirjatusta toimenpiteistä moni toteutunut, mm. kunnanviraston ja jäteaseman aukioloaikojen laajentaminen, etäyhteysmahdollisuus tilaisuuksissa ja viestintäkäytäntöjen kehittäminen</p>

<p>Kuntalaisten osallisuuden lisääminen, kuntalaisten näkemykset ja tarpeet tunnetaan kunnassa</p>	<p>Osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen</p> <p>Viranhaltijoiden jalkautuminen</p> <p>Osallistuvan budjetoinnin kokeilu jokaisella toimialalla</p> <p>Lapsiparlamentti, nuorisovaltuusto ja vanhus- ja vammaisneuvosto kokoontuvat säännöllisesti ja osallistuvat toimenpiteiden suunnitteluun</p>	<p>Palautteet ja kyselyt, vastaajien määrät kyselyissä</p> <p>Järjestetyt tapahtumat ja tilaisuudet, osallistujamäärät (kuntalaiset, viranhaltijat, luottamushenkilöt)</p> <p>Toteutuneet osallistuvan budjetoinnin kokeilut</p>	<p>Kaikille asukkaille avoimia kyselyitä tehtiin viestintään (75 vastaajaa) ja tenniskenttien uudistamiseen (118 + 7 vastaajaa) liittyen</p> <p>Johtoryhmä jalkautui torille kesäkuussa, n. 30 kävijää</p> <p>Vanhus- ja vammaisneuvosto sekä johtoryhmä jalkautuivat Koitin kuppilaan ja Ylemmäisille, osallistujia noin 10–15 molemmissa paikoissa</p> <p>Osallistuvaa budjetointia kehitetään, ja vuodelle 2024 varattiin oma määräraha osallistuvaan budjetointiin</p> <p>Lapsiparlamentti, nuorisovaltuusto ja vanhus- ja vammaisneuvosto toimivat aktiivisesti</p>
<p>Mielen hyvinvointi lisääntyy</p>	<p>Vahvistetaan ammattilaisten osaamista ja lisätään puheeksi ottoa (koulutukset, tilaisuudet, verkostot ym.)</p> <p>Madalletaan kynnyksiä avun hakemiseen mm. viestinnällisin keinoin</p>	<p>Sotkanet indikaattorit</p> <p>Järjestetyt koulutukset, tapahtumat ja tilaisuudet sekä kampanjat</p>	<p>Mielenterveysindeksi huomattavasti parempi kuin koko maassa keskimäärin ja positiivinen kehityssuunta. Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneita vähemmän kuin koko maassa ja Päijät-Hämeessä keskimäärin, ja mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavia 25–64-vuotiaita vähemmän kuin kertaakaan 10 vuoden seurantajaksolla.</p> <p>GTK 2023, 8.-9. lk: kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta kokeneiden määrä niin pieni (0-4 oppilasta), ettei tietoa saatavilla, selvästi vähemmän kuin GTK 2021. Yli kolmannes koki sosiaalista ahdistuneisuutta, muutama useampi kuin GTK 2021.</p> <p>Ammattilaiset osallistuivat mm. varhaisen tunnistamisen ja puheeksi oton koulutuksiin</p> <p>Nuoren mielen ensiapu -koulutus (Mieli ry) järjestettiin ammattilaisille 9.6.2023</p> <p>Kokemuskirjastossa 20.-21.11.2023 lainattavana kokemusasiantuntijoita ja ammattilaisia mielen hyvinvointiin ja arjen jaksamiseen, taloudellisiin haasteisiin ja ikäihmisten yksinäisyyteen ja vapaaehtoistoimintaan liittyen. 9 lainausta.</p>
<p>Edistetään asukkaiden turvallisuutta, koettu</p>	<p>Toteutetaan turvallisuussuunnitelmassa linjatut toimenpiteet ja kampanjat liittyen mm. liikenneturvallisuuden</p>	<p>Sotkanet, poliisin tilastot (rikosten määrä jne.)</p> <p>Palautteet, kyselyt</p>	<p>Poliisin tietoon tulleita henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia, liikenneturvallisuuden vaarantamisia ja liikennerikkomuksia, rattijuopumustapauksia sekä päihteiden vaikutuksen alaisena tehdyistä rikoksista</p>

turvallisuuden tunne paranee	edistämiseen ja huumeiden käytön ennaltaehkäisyyn Lisätään tunne- ja turvataitojen opettelua lasten ja nuorten sekä aikuisten kanssa, ml. huoltajat ja työyhteisöt		syllisiksi epäiltyjä vähemmän kuin kertaakaan 10 vuoden seurantajaksolla. Poliisin tietoon tulleita kaikkia huumauserikoksia, sekä omaisuusrikoksia vähemmän kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin. Ammattilaiset osallistuivat mm. varhaisen tunnistamisen ja puheeksi oton koulutuksiin Tunne- ja turvataitojen opettelua lisätty NouHätä! -kampanjaan osallistuttiin (yläluokkien valtakunnallinen pelastustaitokampanja) Poliisi vieraili syksyllä koululla, teemoina mm. some ja ilkivalta
Perustasoisten sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen turvaaminen kunnassa	Päijät-Hämeen yhdyspintaneuvottelukunta, vuosittaiset neuvottelut, avoin keskusteluyhteys ja vuorovaikutus Päijät-Hämeen hyvinvointialueen kanssa	Palvelujen saatavuuden ja toteutumisen arviointi, kyselyt	Alaikäisten mielenterveyspalvelujen ja kaikenikäisten päihdepalvelujen saatavuudessa ja saavutettavuudessa huolta Päijät-Hämeen lakisääteisissä vuosittaisissa hyte-neuvotteluissa painopisteiksi valittiin lasten ja nuorten hyvinvoinnin sekä kaiken ikäisten liikkumisen edistäminen
Kaikenikäisten kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden edistäminen	Maksuton liikuntaneuvonta ja matalan kynnyksen liikuntaryhmät tukevat liikunnallisten ja terveellisten elämäntapojen omaksumisessa, Hartola ja Sysmä -liikkeelle -hankkeelle suunnitellaan jatkoa Liikunnan sisällyttäminen jokaiseen varhaiskasvatuspäivään ja liikuntataitojen harjoitteluun	Asiakasmäärät Lasten motoristen taitojen arviointi varhaiskasvatuksessa	Hartola ja Sysmä liikkeelle -hanke jatkui vuonna 2023. Hankkeessa toteutettiin liikuntaneuvontaa ja matalan kynnyksen liikuntaryhmiä. Kuntotestaustapahtuma järjestettiin syyskuussa PHLU:n ja kunnan yhteistyöllä, 104 osallistujaa. Liikunta sisältyy jokaiseen varhaiskasvatuspäivään, motorisia taitoja arvioidaan ja liikuntataitoja harjoitellaan systemaattisesti Ikäihmisille järjestettiin toimintakyvyn edistämisen iltapäivä 2.10.2023, osallistujia yhteensä noin 20. Mm. tietoa, testejä, materiaaleja. Hartolan ja Sysmän kuntien yhteinen kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma valmistui Padel- ja monitoimikenttien rakentamiseen ja tenniskentän uudistamiseen liittyvää hanketta haettiin Päijänne-Leader ry:ltä Yläkoululaisille hyvinvointivalmennusta, sekä koulutus opettajille keinoista lisätä liikettä oppituntien aikana / PHLU

<p>Nuorten tupakointi, alkoholin ja huumeiden käyttö vähentyvät</p>	<p>Kehitetään ehkäisevää työtä moniammatillisesti</p> <p>Päivitetään Hartolan kunnan ehkäisevän työn toimintasuunnitelma, johon laaditaan konkreettisia tavoitteita ja toimenpiteitä mielenterveyden edistämiseksi sekä päihde- ja pelihaittojen ja väkivallan ehkäisemiseksi</p>	<p>TEAvisari, Kouluterveyskysely sotkanet.fi</p> <p>Mahdolliset muut kyselyt, kuten päihdetilannekysely</p>	<p>KTK 2023, 8.-9. lk: tosi humalassa vähintään kerran kuussa olleiden, tupakoivien, sähkösavukkeita, nikotiinipusseja ja/tai nuuskaa käyttävien sekä kannabista kokeilleiden määrät niin pieniä (0-4 oppilasta), ettei tietoa ole saatavilla. Noin kaksi kolmasosaa raittiita, useampi kuin KTK 2021. Selvästi alle kolmannes on sitä mieltä, että omalta paikkakunnalta on helppo hankkia huumeita, selvästi harvempi kuin KTK 2021.</p> <p>Ehkäisevän työn toimintasuunnitelma päivitetty vuoteen 2026 saakka. Ehkäisevässä työssä moniammatillinen työryhmä varhaiskasvatuksesta kotihoitoon ja järjestöihin.</p> <p>Päihdeputki 6.-9. luokkalaisten</p>
<p>Nuorten harrastus- ja liikunta-aktiivisuus lisääntyvät</p>	<p>Harrastusmahdollisuuksien kehittäminen ja harrastustoimintaan osallistumisen edistäminen laajalla yhteistyöllä, harrastamisen Hartolan malli</p>	<p>Kouluterveyskysely (lyhennetty KTK), mahdolliset muut kyselyt</p>	<p>KTK 2023, 4.-5. lk: useimmat harrastivat jotain vähintään kerran viikossa, kuitenkin muutama vähemmän kuin KTK 2021. Alle kolmannes liikkui vähintään tunnin päivässä, selvästi harvempi kuin KTK 2021.</p> <p>KTK 2023, 8.-9. lk: lähes kaikki harrastivat jotain vähintään kerran viikossa, hieman useampi kuin KTK 2021. Melkein puolet liikkui vähintään tunnin päivässä, selvästi useampi kuin KTK 2021. Kolmannes harrasti hengästyttävää vapaa-ajan liikuntaa korkeintaan tunnin viikossa, useampi kuin KTK 2021.</p> <p>Koulun kerhot ja harrastamisen Suomen mallin ”Tää on mun juttu” -hankkeen kerhot tarjosivat maksuttomia harrastusmahdollisuuksia.</p> <p>Harrastusmaksuihin mahdollista saada taloudellista tukea nuorisopalveluilta.</p>
<p>Hyvää ravitsemusta tuetaan kaikissa ikäryhmissä</p>	<p>Varhaiskasvatus ja koulu tarjoavat ravitsemussuositusten mukaista terveellistä ruokaa ja toteuttavat ruokakasvatusta osana toimintaansa. Ruokakasvatuksen valmiita toimintamalleja hyödynnetään.</p> <p>Nuorten työpajalla laadukasta ja terveellistä ravitsemusta, ruuanlaittoa ja hävikkiruuan hyödyntämistä.</p>	<p>Palautteet ja kyselyt</p> <p>Toteutunut (Kyllä/Ei)</p>	<p>Varhaiskasvatuksessa monenlaista ruokakasvatusta, mm. Vasuista vauhtia -viikko, Ruokailun tähti vasukeskusteluissa syksyisin, Neuvokas perhe -materiaaleja, vastuuhenkilöt ruokakasvatuksessa ja liikunnassa</p> <p>Koululla myös monipuolisesti ruokakasvatusta, ja oppilaat osallistuvat eri tavoin kouluruokailun kehittämiseen.</p> <p>Työpajalla terveellistä ravitsemusta, ruuanlaittoa ja hävikkiruuan hyödyntämistä</p>

	Yksilöllistä ravitsemusneuvontaa tarjotaan terveydenhuollon ammattilaisten ja liikuntaneuvojan vastaanotolla		Terveydenhuollon ammattilaisten ja liikuntaneuvojan vastaanotoilla ravitsemusneuvontaa Nykytila.fi -arviointityökalu käytössä. Varhaiskasvatuksessa kaikki osa-alueet vihreällä (75–100 p), perusopetuksessa kahta lukuun ottamatta muut osa-alueet vihreällä (54–100 p).
Järjestöyhteistyön edistäminen	Yhdistysillat ja yhteiset tapahtumat, yhteistyö toiminnan kehittämisessä	Järjestetyt tilaisuudet Palautteet	Yhdistysillat 20.2.2023 (34 osallistujaa) ja 30.11.2023 (7 osallistujaa). Keskustelussa ja käsittelyssä mm. avustukset, kunnan, yhdistysten, Päijät-Hämeen hva:n, Päijänne-Leaderin, Päijät-Hämeen kylien ja Lähellä.fi ajankohtaiset asiat. Avustusten jakamisen kriteereitä selkiytettiin yhdessä yhdistysten kanssa. Uusi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen avustus yhdistyksille. Päätösten perustelut julkaistiin ensimmäistä kertaa kirjallisina päätöksen yhteydessä.
Ikääntyvien hyvinvointia ja asiointia tukevien palvelujen järjestäminen	Asiointiavustajatoiminta ja Juttutupa Asiointi- ja palveluliikenne	Asiakasmäärät Palautteet ja kyselyt	Asiointiavustajapalvelussa alkuvuonna katkosta ja sijaisjärjestely, kunnes palvelu hankittiin 3/2023 alkaen SinulleAikaa Oy:ltä ostopalveluna 20 h/vk. Palvelussa n. 60 asiakastapaamista kuukaudessa. Juttutuvassa n. 10–15 osallistujaa / kerta. Asiointiavustajapalvelu päättyi 31.12.2023, Juttutupaa jatkaa SinulleAikaa Oy yhteistyössä kunnan kanssa. Etsivään vanhustyöhön haettiin STEA:lta avustusta Alatalon Vanhustentalosäätiön kanssa, alustava ehdotus STEA:lta kuitenkin 0 euroa. Muita hankemahdollisuuksia selvitetään. Kevään ja syksyn 2023 aikana asiointi- ja palveluliikenteessä yhteensä 170 matkaa; useimmiten yhteensä 4–6 matkustajaa viikossa. Heinolan poliisiasemalle järjestettiin passin tai henkilökortin hakureissu 3/2023, 11 osallistujaa.

<i>Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	54				
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-54 205	-59 282	-59 282	-60 280	998
* Sisäiset menot	-1			0	
Toimintakate	-54 152	-59 282	-59 282	-60 280	998
* Poistot					
* Vyörytykset	54 403	59 282	53 398	41 260	12 138
* Laskennalliset erät	-251			-325	325
Kokonaiskustannukset	0	0	-5 884	-19 345	13 461

2.3.8 Sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Yleisenä tavoitteena on tuottaa ja toteuttaa kuntalaisille ajanmukaiset varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetuspalvelut, muut sivistyspalvelut sekä hyvinvointipalvelut lähellä asukkaita. Tavoitteena on kunnan strategian mukaisesti kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen. Sivistystoimen palvelut tuotetaan tarkoituksenmukaisesti ja taloudellisesti.

Kunnan elinvoimaisuuden sekä asukkaiden aktiivisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen on keskeistä kaikkien sivistystoimen palvelujen järjestämisessä. Hyvinvoinnin edistämisessä on tärkeällä sijalla myös moniammatillinen yhteistyö.

Toimialan suunnitelman yleisperusteet ja kehitysnäkymät 2023–2025

Tällä hetkellä Hartolassa on väestörekisterin mukaan 0-6-vuotiaita lapsia 98, joista varhaiskasvatukseen piirissä 2023 oli 50 lasta + 3 pelkässä esiopetuksessa. Helmikuussa 2024 vastaava luku on 54 + 2 pelkässä esiopetuksessa. Esiopetuksen lapsimäärät vaihtelevat vuosittain. Toimintakaudella 2023–2024 esioppilaita on 14, joista 12 saa täydentävää varhaiskasvatusta. Perusopetuksen 1.–9. luokkien oppilasmäärä laskentapäivänä 20.9.2022 oli 145 oppilasta ja 20.9.2023 133 oppilasta. Suunnitelmakauden 2023–2025 aikana oppilasmäärä hieman nousee (4%).

1.8.2020 voimaan tulleen varhaiskasvatuslain muutoksen jälkeen kaikilla lapsilla on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen. Huoltajat päättävät lapsen osallistumisesta. Vaikka lasten määrä varhaiskasvatuksessa vähenee, lasten ja perheiden tuen tarve ja laadulliset vaatimukset ovat lisääntyneet. Varhaiskasvatuksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota henkilöstön työhyvinvointiin ja jaksamiseen. Ikääntyviä työntekijöitä kuormittaa myös uudistuksista ja vaatimuksista aiheutuva koulutustarve.

Lähivuosina henkilöstöä siirtyy eläkkeelle ja uusien työntekijöiden rekrytoinnissa on saatavuushaasteiden lisäksi otettava huomioon varhaiskasvatuslaissa määritelty henkilöstön kelpoisuus ja koulutus rakennettaessa kasvattajatiimejä. Varhaiskasvatuslaki on tuonut muutoksia päiväkodin henkilöstön kelpoisuuksiin, tehtävänimikkeisiin ja rakenteeseen. Vuoden 2030 alusta päiväkodissa kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä toimivasta henkilöstöstä vähintään 2/3 tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuus, josta vähintään puolella varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Muilla tulee olla vähintään

varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuus. Tuolloin myös päiväkodin johtajalta edellytetään varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuutta ja kasvatustieteen maisterin tutkintoa. Hartolan varhaiskasvatuksen näkyvyyttä ja houkuttavuutta tuodaan julki mm. Instagramin ja seutuyhteistyön avulla.

Korona-aika on vaikuttanut varhaiskasvatukseen siten, että lapsia on hoidettu tavallista enemmän kotona. Kotihoidon tuen ja kuntalisän määrä on kuitenkin kääntynyt laskuun vuonna 2023. Varhaiskasvatusmaksuja on alennettu viime vuosina ja tuloarajojen nousua on yhä vähemmän perheitä, jotka maksavat varhaiskasvatuspalveluista. Varhaiskasvatusmaksujen tuloarajoja alennettiin jälleen vuonna 2023 ja sen myötä asiakasmaksu-tuotot ovat pienentyneet. Yhteiskunnassamme ollaan vahvasti menossa kohti maksutonta varhaiskasvatusta. Tuolloin riskinä on lapsen varhaiskasvatuksessa viettämisen ajan nousu ja lapsen loma-aikojen väheneminen lapsen etua heikentäen. Asiakasmaksu on myös erittäin tärkeä osoitus yleisestä arvostuksesta varhaiskasvatusta kohtaan.

1.8.2022 voimaan tullut perhevapaa-uudistus voi tulevaisuudessa vaikuttaa varhaiskasvatuksen järjestämiseen. Vanhempainvapaapäivien määrä kasvaa ja vapaiden käytön joustavuus lisääntyy. Uudistus pyrkii lisäämään työelämän ja vanhempien tasa-arvoa ja huomioi nykyistä paremmin erilaiset perhemuodot. Uudet vanhempainvapaat koskevat pääsääntöisesti lapsia, joiden laskettu syntymäaika on 4.9.2022 tai sen jälkeen. Hallitus esittää perhevapaa-uudistuksen lakien vahvistamista. Eduskunta on hyväksynyt uudistuksen 8.12.2021. Uudistus antaa ensimmäistä kertaa yhtä suuren vanhempainvapaakiintiön molemmille vanhemmille. Vapaita voi käyttää monessa jaksossa lapsen kaksivuotispäivään asti ja niistä voi luovuttaa osan toiselle vanhemmalle, muulle huoltajalle, omalle tai toisen vanhemman puolisolle.

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet v. 2017 on uudistettu vastaamaan 1.8.2022 voimaan tullutta varhaiskasvatustalain. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on päivitetty ja otettu käyttöön 1.8.2022. Uudistuneen varhaiskasvatustalain mukaan lapsella tulee olla mahdollisuus tarpeen ilmetessä saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Tukitoimet voivat olla pedagogisia, rakenteellisia tai hoidollisia. Tuen järjestämisen lähtökohdina ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Velvoittava laki, yhteinen kieli ja samankaltaiset toimintatavat lisäävät ymmärrystä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja koulun välillä, ja vahvistavat lapsen saaman tuen toteutumisen tasalaatuisuutta, oikea-aikaisuutta ja jatkuvuutta.

Valtion erityisavustus varhaiskasvatuksen tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin ja laadun kehittämiseen vuosille 2022-2024 on mahdollistanut varhaiskasvatuksen erityisopettajan määräaikaisen palkkaamisen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan avulla varmistetaan, että lapsille pystytään tarjoamaan riittävä ja laadukas tuki. VEO johtaa kolmiportaisen tuen jalkauttamisen käytäntöön ja tukee työntekijöitä kehittämällä pedagogiikkaa, varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, pienryhmätoimintamallia, lasten vasujen kirjaamista ja huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman v. 2016 perusteita on uudistettu ja paikallista esiopetuksen opetussuunnitelmaa on päivitetty niiltä osin kuin perusteita on muutettu. Päivitetty suunnitelma on otettu käyttöön 1.8.2022. Hartolan kunnan esi- ja perusopetuksen opiskeluhoitosuunnitelma 2023-2025 on hyväksytty sivistys- ja hyvinvointilautakunnassa 15.6.2023.

Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun velvoite astui voimaan 1.6.2023. Tasa-arvosuunnitelman prosessi käynnistyi jo helmikuussa 2023. Yhdenvertaisuussuunnitelmalla on siirtymäaika, ja suunnitelman on oltava valmiina 1.6.2025. Velvoitteet koskevat varhaiskasvatustalain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjien ja yksityisten palveluntuottajien järjestämää varhaiskasvatusta sekä varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävää esiopetusta. Tasa-arvolain mukaan varhaiskasvatuksessa tulee tehdä toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma vuoden tai vähintään kolmen vuoden välein.

Varhaiskasvatuksessa 1.12.2021 käyttöön otetun monipuolisen Daisy- toiminnanohjausjärjestelmän avulla suunnitellaan, ohjataan ja seurataan varhaiskasvatuksen toimintaa. Järjestelmää käyttävät niin huoltajat, työntekijät kuin hallinto. Sähköisessä asiointipalvelussa huoltajat tekevät hakemukset, irtisanomis- ja muutos- ja tulotietoilmoitukset, sekä varaavat lapselleen hoitoajat. Hoitoaikavarausten pohjalta suunnitellaan henkilöstön työvuorot ja lomat. Järjestelmä mahdollistaa myös lasten sähköisten varhaiskasvatussuunnitelmien tekemisen, pedagogisen dokumentoinnin ja viestinnän huoltajille. Järjestelmän kautta voidaan muodostaa varhaiskasvatuksen asiakasmaksuaineisto, seurata lasten läsnäoloa ja päiväkirjamerkintöjä, sekä tehdä erilaisia raportteja ja listauksia. Kaikkia Daisyn ominaisuuksia ei vielä ole otettu käyttöön.

Perusopetuksen opetussuunnitelma 2016 on ollut käytössä 1.8.2019 alkaen kaikilla luokka-asteilla. Opetussuunnitelmassa korostuvat oppilaiden osallisuus, digitalisaation tuomat mahdollisuudet ja laaja-alainen osaaminen. Oppimisen arviointia on uudistettu 1.8.2020 alkaen ja saatu koko maahan yhtenäisemmät arvioinnin periaatteet koulujen ja opettajien arviointityön tueksi. Opetushallitus on laatinut kriteerit perusopetuksen päättöarviointiin kaikissa oppiaineissa ja nämä on otettu käyttöön 1.8.2021. OPH on jatkanut perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden arviointiosuuksien uudistamista valmistelemalla 6. vuosiluokan lukuvuosi-arvioinnin kriteerit. Uudistetut kriteerit on otettu käyttöön 1.8.2023. Tavoitteena on lisätä arvioinnin yhdenvertaisuutta sekä arvosanojen vertailukelpoisuutta.

Pätevän opetushenkilöstön rekrytointi, koulutus ja työnohjaus on osoittautunut tärkeäksi. Kasvatuksen ja koulutuksen digistrategian toteuttaminen vaatii uusien laitteiden hankintaa vuosittain sekä nykyisen laitekannan ja ohjelmistojen ylläpitämistä ja päivittämistä. Henkilökunnan pitää olla myös koulutettua toteuttamaan opetussuunnitelmassa vaadittuja digitaitoja. Oppiaineiden valinnaisuus on vaatinut opetukseen tuntiresurssia, jotta pienille 10-22 oppilaan ikäluokille voidaan taata riittävän monipuolinen valinnaisainetarjonta. Oppivelvollisuuden laajentaminen 18 ikävuoteen (1.8.2021 alkaen) ja sen tuoma kunnan valvontavastuu sekä tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus ja oppilashuollon palveluiden vahvistaminen ovat osaltaan vaatineet henkilöstö- ja tuntiresursseja.

Hartolan Yhtenäiskoulussa erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ovat opiskelleet pääsääntöisesti inklusion periaatteella oman ikäluokkansa yleisopetuksen ryhmässä kahden laaja-alaisen erityisopettajan ja koulunkäynninohjaajien tuella. Lukuvuonna 2022-2023 erityistä ja tehostettua tukea saavia oppilaita oli 26,2 % ja lv. 2023-2024 27,8% kaikista perusopetuksen oppilaista. Erityisopetus, ohjaus ja opiskeluhuolto ovat vaatineet myös taloudellista panostusta henkilöstöresursseihin.

Oppilaiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin sekä henkilöstön jaksamiseen ja työhyvinvointiin on kiinnitetty paljon huomiota ja tätä työtä jatketaan myös tulevana vuosina. Kasvamisen ja oppimisen varhainen tuki, koulunuorisotyö, hyvinvointitunnit, tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu sekä työhyvinvoinnin tiimityö ja osallistuva budjetointi ovat olleet tässä tärkeässä roolissa. 1.1.2023 alkaen hyvinvointialueiden uudistuksen myötä opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut ovat siirtyneet hyvinvointialueen hoidettavaksi.

Koulutyössä on panostettu tulevaisuuden uskon luomiseen, koulupoissaolojen vähentämiseen sekä koulumotivaation ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Toisaalta sodat ja levottomuudet maailmalla ovat lisänneet uudenlaista huolta huomisesta. Myös yleinen kustannustason nousu, sähkön säästötalkoot, varautumiset sekä kyberturvallisuuden ja ilmastoasioiden uhkakuvat ovat leimanneet vuotta 2023.

SIVISTYSTOIMEN HALLINTO

Sivistystoimen hallinnon tehtävänä on mahdollistaa sivistystoimen palvelujen tuottaminen lähellä asukkaita kustannustehokkaasti. Sivistystoimen hallinto vastaa toiminnan suunnittelusta ja koordinoinnista sekä osallistuu kunnan kokonaisvaltaiseen kehittämiseen yhteistyössä seudullisesti ja muiden toimijoiden kanssa. Sivistys- ja hyvinvointilautakunta on kokoontunut vuoden 2023 aikana yhteensä yhdeksän kertaa. Sivistystoimenjohtajan tehtävät on jaettu toimialueittain rehtorille ja hallintojohtajalle. Rehtori vastaa esi- ja perusopetuksesta sekä varhaiskasvatuksesta. Hallintojohtajan vastuulla on kirjasto, vapaa-aika, liikunta, kulttuuri, vapaa sivistystyö ja nuorisotyö. He molemmat toimivat esittelijöinä sivistys- ja hyvinvointilautakunnassa oman toimialueensa asioista vastaten. Rehtori on osallistunut Päijät-Hämeen seudullisen sivistystoimen ohjausryhmään puheenjohtajana.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet			
Toimivien ja ajanmukaisten varhaiskasvatus-, perusopetus- ja hyvinvointipalvelujen tuottaminen lähipalveluna kustannustehokkaasti.			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toteuma
Toimivat ja ajanmukaiset palvelut	Toimintasuunnitelmien mukaisten palvelujen tuottaminen	Arviointikyselyt eri toimialoilla	Varhaiskasvatuksen seudullinen arviointi kevät 2023, Perusopetus/ Caf- arviointi kevät 2023 Henkilöstön koulutukset ja esihenkilötyön tukeminen
Taloudelliset rakenteet ja toimintamallit	Taloussuunnitelmien mukaiset palvelut	Osavuosisikatsaukset/ vertailu talousarvioon	Toteuma vastaa talousarviota

Sivistystoimen hallinto	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	108	900	900	635	265
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-84 058	-136 563	-136 563	-148 322	11 759
* Sisäiset menot	-562	-375	-375	-166	-209
Toimintakate	-84 512	-136 038	-136 038	-147 853	11 815
* Poistot					
* Vyörytykset	-80 845	-14 463	-14 463	-9 977	-4 486
* Laskennalliset erät	-768			-1 383	1 383
Kokonaiskustannukset	-166 125	-150 501	-150 501	-159 213	8 712

VARHAISKASVATUSPALVELUT

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia yhdessä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatusta toteutetaan valtakunnallisten säädösten, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja Hartolan kunnan linjausten mukaisesti.

Varhaiskasvatusta on järjestettävä lapselle asumisen ja oleskelun perusteella. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan velvollisuus on järjestää varhaiskasvatuspalvelua siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Varhaiskasvatuspalvelujen tulee olla lähellä käyttäjiä ja lapsen etu on ensisijainen näkökulma varhaiskasvatuspalveluita järjestettäessä.

Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkotia Vantussa ja perhepäiväkotia Onnimannissa. Vuorohoito järjestetään Onnimannissa. Vuorohoitoa on mahdollista saada ainoastaan molempien huoltajien työstä tai opiskelusta johtuen.

Esiopetuksella tarkoitetaan kuusivuotiaalle tarjottavaa maksutonta perusopetuslain määrittelemää ja esiopetuksen opetussuunnitelman mukaista opetusta. Esiopetusta järjestetään päiväkotia Vantussa.

Laadukasta varhaiskasvatusta ei ole ilman riittävää, koulutettua ja hyvinvoivaa henkilöstöä. Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) määrittelee henkilöstön mitoituksen. Varhaiskasvatuslakiin (540/2018) 1.8.2021 tehdyn muutoksen mukaan henkilömitoituksesta poikkeaminen ei ole mahdollista henkilöstön poissaoloista johtuvista syistä. Mitoituksessa on otettava huomioon myös lasten tuen tarve henkilöstömäärään nähden.

Jokainen lapsi on oikeutettu saamaan oikea-aikaista tukea kehitykseensä ja oppimiseensa inklusiivisesti. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tulee toteutua. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tukena toimii monialainen Lasten Kuntoutustyöryhmä LaKu / esiopetuksessa Oppilashuoltoryhmä OHR.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluiden ostaminen Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselta on lopetettu 6/2022, koska Opetus ja kulttuuriministeriön korona-avustuksella on saatu palkattua varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Hän on toiminut kevään 2022 osa-aikaisena ja 1.8.2022 lähtien kokoaikaisesti. Hän on hoitanut varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävää myös v. 2023, koska Opetus- ja kulttuuriministeriö on 12.4.2022 myöntänyt 33 760 euroa varhaiskasvatuksen erityisopettajan palkkaamiseen. Hankkeelle haetaan jatkoa helmikuussa 2024.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
<p>Varhaiskasvatustilain mukaisten palvelujen tarjoaminen.</p> <p>Lasten tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen turvaaminen sekä lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen.</p>	<p>Monipuolisten palvelujen tuottaminen kysyntää vastaavasti.</p> <p>Lapsen edun mukaiset, laadukkaat varhaiskasvatuspalvelut.</p> <p>Varhaiskasvatuksen laadullinen kehittäminen.</p>	<p>Nopea reagointi perheiden varhaiskasvatuksen tarpeisiin.</p> <p>Varhaiskasvatuksen seudullinen arviointi 2023.</p> <p>Esi- ja perusopetuksen seudullinen arviointi tulossa 2024.</p> <p>Ruokakasvatuksen nykytilan arviointi</p> <p>Liikuntakasvatuksen nykytilan arviointi</p> <p>Vopeka ja Jopeka kyselyt (digikasvatus)</p> <p>Valtakunnallisen varhaiskasvatuksen arviointijärjestelmä Valssin käyttöönoton valmistelu. Valssi otettu käyttöön tammikuussa 2024.</p> <p>Henkilöstökyselyt, kehityskeskustelut,</p>	<p>Järjestetty perheiden ja lasten tarpeiden mukaisia varhaiskasvatuspalveluita.</p> <p>Varhaiskasvatustilain ja asetukset, sekä paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma ovat olleet työntekijöiden työn perusta.</p> <p>Yhteistyö huoltajien kanssa, vasu-/oppimissuunnitelmakeskustelut. Laku- / OHR- palaverit 1Xkk, tarvittaessa useammin. Laku- OHR-ryhmä arvioinut tavoitteiden toteutumista.</p> <p>Laaditaan toiminnallisesti tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa määräaikaan mennessä</p> <p>Kyselyiden tuloksia hyödynnetty palvelujen ja toimintojen suunnittelussa ja kehittämisessä. Lasten sekä huoltajien osallisuutta lisätty toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Vanhempaintoimikunta kutsuttu säännöllisesti koolle, mutta osallistuminen ollut erittäin vähäistä.</p> <p>Konkreettiset tavoitteet kirjattu ryhmäkohtaisesti ryhmävasuun ja tiimisopimukseen ja niitä on arvioitu säännöllisesti.</p> <p>Lapsiperheitä on ohjattu tarpeen mukaan aktiivisesti Arjen tuen palveluiden piiriin.</p> <p>Kyselyiden, keskustelujen, kartoitusten ja selvitysten pohjalta on tehty kehittämissuunnitelmat ja</p>

Motivoitunut ja hyvinvoiva henkilöstö.	Henkilöstön täydennyskoulutus ja työyhteisön kehittäminen. Riittävä henkilöstö ja tarvittaessa ulkopuolisten sijaisten käyttö.	työpaikkaselvitykset ja varhainen välittäminen	konkreettiset tavoitteet yhdessä työyhteisön kanssa. Kehittämissuunnitelmien toteutumista arvioitu säännöllisesti. Toiminnalliset täydennyskoulutukset ja työillat ovat vastanneet työntekijöiden tarpeisiin. Hyödynnetty Päijät-Hämeen seudullisten varhaiskasvatuspalveluiden ja Aluehallintoviraston koulutustarjontaa, sekä seudullisiin hankkeisiin liittyviä koulutuksia. Koulutussuunnitelma toteutettu. Työhyvinvointikysely vuosittain. Tyhy-toimintaa on järjestetty ja tiimityötä kehitetty.
Kustannustehokas ja vaikuttava palvelutoiminta.	Joustavat, tarkoituksenmukaiset sekä kehittyvät palvelut ja organisaatio. Sähköisten ohjelmistojen käytön kehittäminen.	Lasten lukumäärä eri toimintamuodoissa	Suhdelukujen mukainen lapsimäärä toteutunut. Henkilökunnan tarkoituksenmukainen käyttö, sijaistaminen. Tiimivastaavat eri varhaiskasvatyüksiköissä sekä tiimityö. Henkilöstön jatkuva kouluttautuminen.

<i>Varhaiskasvatus</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	41 957	34 600	34 600	28 608	5 992
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-683 334	-783 756	-783 756	-698 081	-85 675
* Sisäiset menot	-108 230	-128 434	-128 434	-94 382	-34 052
Toimintakate	-749 608	-877 590	-877 590	-763 855	-113 735
* Poistot	-12 742	-11 680	-11 680	-11 680	
* Vyörytykset	-76 075	-55 268	-55 268	-111 514	56 246
* Laskennalliset erät	-13 979			-10 814	10 814
Kokonaiskustannukset	-852 404	-944 538	-944 538	-897 862	-46 676

Esiopetus

Esiopetuksella tarkoitetaan kuusivuotiaalle tarjottavaa maksutonta perusopetuslain määrittelemää ja esiopetuksen opetussuunnitelman mukaista opetusta. Esiopetuksen tavoitteena on edistää yhteistyössä vanhempien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisvalmiuksia, sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetusta järjestetään päiväkotia Vantussa. Esiopetuksen lisäksi lapsi voi osallistua esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen.

<i>Esiopetus</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	7 452	7 452	7 452	4 876	2 576
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-146 700	-131 523	-131 523	-107 026	-24 497
* Sisäiset menot	-40 376	-35 283	-35 283	-43 074	7 791
Toimintakate	-179 624	-159 354	-159 354	-145 224	-14 130
* Poistot					
* Vyörytykset	-1 616	-13 311	-13 311	-32 652	19 341
* Laskennalliset erät	-4 049			-2 250	2 250
Kokonaiskustannukset	-185 289	-172 665	-172 665	-180 126	7 461

Varhaiserityiskasvatus

Jokainen lapsi on oikeutettu saamaan tukea kehityksensä ja oppimiseensa. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluita tulee olla saatavilla silloin, kun lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tarvitaan lapsen tuen ja tukitoimenpiteiden arviointia. Erityistä kasvatuksista ja tukea tarvitsevat lapset pyritään sijoittamaan päiväkotia Vanttuun, jossa henkilökunta on saanut koulutusta erityiskasvatukseen liittyen ja tottunut työskentelemään tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tukena toimii monialainen asiantuntijaryhmä Laku (esiopetuksessa OHR).

Kotihoidon tuki

Kotihoidon tukea myönnetään vanhemmalle tai muulle huoltajalle, jonka alle 3-vuotias lapsi ei ole kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa (päivähoidossa). Lasta voi hoitaa jompikumpi vanhemmista tai muu hoitaja (esim. sukulainen). 1.8.2017 lähtien Hartolan kunta on myöntänyt hakemuksesta kuntalisää.

Lasten kotihoidon tuen määrät vuosina 2017-2023		
Vuosiluku	Keskimäärin lapsia	Kotihoidon tuen määrä
2017	30	sis. kuntalisä 104 160 €
2017	9	2 943 €
2018	33	sis. kuntalisä 119 340 €
2018	9	18 840 €
2019	28	sis. kuntalisä 104 042 €
2019	9	12 210 €
2020	28	sis. kuntalisä 88 022 €
2020	10	11 220 €
2021	25	sis. kuntalisä 150 332 €
2021	(lapsia/kuntalisä) 24	27 266 €
2022	24	116 106 €
2022	(lapsia/kuntalisä) 11	23 117 €
2023	18	74 160 €
2023	(lapsia/kuntalisä) 3	7 360 €

Kotihoidontukea v. 2023 on saanut keskimäärin 18 lasta/kk ja kotihoidon kuntalisää on saanut keskimäärin 3 lasta/kk.

PERUSOPETUS

Opetustoimen tärkeimpänä strategisena painopisteenä on turvata laadukas esi- ja perusopetus 0–9 luokille ja säilyttää yhtenäiskoulu Hartolan kunnassa. Tämä on merkinnyt vakinaisten, pätevien opettajien määrän säilyttämistä suhteessa pieniin oppilasryhmäkokoisiin. Samalla on huolehdittu riittävästä oppiaineiden valinnaisuudesta oppilaille huolimatta ikäluokkien pienemisestä. Valinnaisainetarjontaa (erityisesti kieli- ja katsomusaineet) on pyritty kartoittamaan ja lisäämään kuntien välistä yhteistyötä. Hartola on mukana lv 23-24 Kuntaliiton Verkostoperuskoulu-hankkeessa osana Päijät-Hämeen pilottia.

Suunnitelmakaudella opetustoimen keskeiset tavoitteet ovat kohdentuneet koko kouluyhteisön hyvinvoinnin lisäämiseen. Uuden koulurakennuksen myötä on voitu turvata kaikille sisäilmaltaan puhtaat ja turvalliset opiskelu- ja työtilat. Erityisesti on huomioitu oppilaiden hyvinvointi sekä erityisopetuksen ja ohjauksen tarve. Lukuvuonna 2022–2023 erityistä tukea saavia perusopetuksen oppilaita oli koulussa 8,3 % ja tehostettua tukea saavia oppilaita 17,9 %. (yht. 26,2 %). Lukuvuonna 2023-2024 erityistä tukea saa 7,0 % ja tehostettua tukea 20,8% (yht. 27,8%) kaikista oppilaista. Koulun erityisen tai tehostetun tuen oppilaat ovat opiskelleet pääsääntöisesti inklusioperiaatteen mukaisesti ja ikätasoisesti omassa yleisopetuksen ryhmässä. Pienet ryhmäkoot ja riittävät erityisopetuksen resurssit ovat inklusion toteuttamisessa ensiarvoisen tärkeitä. Luokilla 1-5 on vakainainen laaja-alainen erityisopettaja. Luokkien 6-9 laaja-alaisen erityisopettajan virka on määräaikaaisesti täytetty.

Oppilaan saaminen erityisopetuksen avulla jatko-opintoihin on yksi kustannustehokkaimpia keinoja ehkäistä syrjäytymistä. Koulunkäynninohjaajat ovat merkittävässä roolissa inklusion toteuttamisessa ja oppilaiden hyvinvoinnin tukemisessa. Heidän oppilailleensa antaman ohjauksen, avun ja tuen muotojen kehittäminen sekä koulutukseen panostaminen on tärkeää. OKM:n n myöntämän tasa-arvohankkeen 33 100 euron erityisavustuksella lukuvuonna 2022-2023 on palkattu päätoiminen tuntiopettaja ja 1. luokka on jaettu kahdeksi rinnakkaisluokaksi ja 6. luokalle on lisätty jakotunteja. Lukuvuoden 2023-2024 OKM:n tasa-arvohankkeen 28 000 euron avustuksen myötä päätoimisen tuntiopettajan tehtävää on jatkettu ja tämä on mahdollistanut 2. luokan jakotunnit. Tasa-

arvohanke haku lv 2024-2027 on jälleen käynnissä ja uutta avustusta haetaan nyt resurssiopettajan luokat 1-9 palkkaukseen. Syyslukukaudesta 2023 lähtien yksi ohjaaja on opiskellut erityispedagogiikan aineopinnoissa.

Koulun digi- ja medialaitteiden ajanmukaisuus ja laitteiden tekninen hallinta sekä digitaidot oppilailta ja henkilöstöllä on jatkuvasti kehittyvä asia. Kasvatuksen ja koulutuksen digistrategia on laadittu palvelemaan tätä tavoitetta. Kunnassa on varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen digityöryhmä, joka seuraa, päivittää ja kehittää varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen digistrategiaa ja tvt-opetussuunnitelmaa sekä tekee yhteistyötä seudullisen digi-kehittämissryhmän kanssa. Lukuvuosina 22-24 esi- ja perusopetus on ollut mukana seudullisessa Innovatiivisten oppimisympäristöjen edistämisen jatkohankkeessa ja omana hankkeena toteuttanut OKM:n myöntämän 24 560 euron erityisavustuksella Digitaaliset taidot- kehittämisshanketta osana laajempaa Uudet Lukutaidot -kehittämissohjelmaa.

Strategisena painopisteenä on ollut myös henkilöstön hyvinvointi. Taloudellisia resursseja on kohdennettu työyhteisöön ja työhyvinvoinnin kehittämiseen täydennyskoulutuksen, henkilö- ja ryhmäkohtaisen hyvinvointivalmennuksen, tiimitoiminnan ja työnohjauksen keinoin. Perusopetuksessa työhyvinvointitiimi on lisännyt osallistavan budjetoinnin 7000 euron budjetilla merkittävästi yhtenäiskoulun työhyvinvointia.

Koronan jälkihoidossa on panostettu tulevaisuuden uskon luomiseen, koulupoissaolojen vähentämiseen sekä koulumotivaation ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Kasvatuksen ja opetuksen turvallinen arki vuorovaikutussuh-teineen on lasten ja nuorten hyvinvoinnissa keskeistä. On tärkeää turvata elämänmyönteiset, yhteisöstä voimaa ammentavat rutiinit ja henkilökunnan ja oppilaiden jaksaminen sekä oppilaiden mahdollisuus oppia ja saada riittävästi ohjausta ja tukea. Opetusministeriön 28 000 euron koronahankeavustuksella on voitu palkata osa-aikainen koulunkäynninohjaaja lv. 22-24 tukea tarvitsevien oppilaiden oppimisen turvaamiseksi. Oppilaiden hyvinvointia ja liikunnallisuutta on lisätty myös Liikkuva koulu ja opiskelu – kehittämissavustuksen turvin. Aluehallintovirasto on myöntänyt 4000 euron avustuksen yläkoulun toimintaan vuosille 2022-2023.

Hyvinvointialueen uudistuksen myötä oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut ovat siirtyneet hyvinvointialueen hoidettavaksi 1.1.2023 alkaen. Samalla sivistystoimen alaisuudessa työskennellyt koulu- ja perhekuraattori on siirtynyt varhaisen tuen asiantuntijaksi sivistystoimen hallintoon. Hänen tehtäviinsä kuuluu lasten, nuorten ja lapsiperheiden varhaisen tuen ja avun palvelut koululla ja varhaiskasvatuksessa.

Hyvinvointialueen kuraattori- ja psykologipalvelut ovat vakiintuneet yhtenäiskoulussa v.2023 aikana yhteen päivään viikossa. Kouluterveydenhuollossa työntekijät vaihtuivat useaan otteeseen, mutta syksyn aikana tilanne vakiintui ja kouluterveydenhuoltoa on 2pv/viikko.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet			
Lasten ja nuorten oppimisen, kasvun, hyvinvoinnin ja kehityksen sekä perheiden kasvatustehtävän tukeminen. Kustannustehokkaat ja vaikuttavat toimintaprosessit.			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittarit	Toimenpiteet
Lasten ja nuorten tasapainoisen oppimisen, kasvun ja kehityksen edistäminen ja tukeminen	Oppimisen rohkaiseva tukeminen Syrjäytymisen ja kiusaamisen ehkäisy	KiVa-koulu kysely Laajan terveystarkastuksen avainindikaattorit Kouluterveyskysely	KiVa Koulu -ohjelmaa toteutettu, kysely maaliskuussa 2023 Versotoiminta

	<p>Monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden edistäminen</p> <p>Lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen</p>	<p>Oppilashuollon – mitä kuuluu? -kyselyt ja huoltajakyselyt</p> <p>Oppilaskunnan ja ruokahuollon kyselyt</p>	<p>Kouluterveyskysely lk 4-5 ja 8-9</p> <p>Liikkuva Koulu-ohjelma, välkkäritoiminta, hankeavustus yläkoulun liikuntaan</p> <p>Huoltajien tapaamiset/ oppimiskeskustelut</p> <p>Yhteisöllinen ja yksilökohtainen oppilashuolto</p> <p>Varhaisen tuen asiantuntijan palkkaus</p> <p>Koulunuorisotyöntekijä 2 pv/vko</p> <p>Iltapäivätoiminta klo 13-16 Oppilaskuntatoiminta, lapsiparlamentti, nuorisovaltuusto</p> <p>Koulun kerhotoimintaa ja Harrastamisen Suomen mallin kerhoja koulupäivän yhteydessä</p>
<p>Oppilaiden jatko-opintojen ja ammatinvalinnan kannalta tarpeellisten tietojen ja taitojen saavuttaminen</p>	<p>Monipuolinen ja laadukas opetus</p>	<p>Opetustunnit/ oppilas: lv 2022-23 2,33h/opp lv 2023-24 2,36h/opp</p> <p>Perusopetuksen Caf-arviointi</p>	<p>Opetussuunnitelman ja toimintasuunnitelmien toteuttaminen</p> <p>Monipuolinen opetus- ja valinnaisainetarjonta (verkostoperuskoulu-hanke lv 23-24)</p>
	<p>Digitaitojen parantaminen</p> <p>Jatko-opintovalmiuksien turvaaminen, tehostettu ohjaus</p>	<p>Digikyselyt</p> <p>Koulupudokkaiden määrä: päättötodistuksen sai 100% oppilaista, kevät 2023</p>	<p>Digistrategian toteuttaminen</p> <p>Tehostettu oppilaanohjaus 8.-9. luokilla</p> <p>Etsivä nuorisotyöntekijä koululla viikoittain</p>
<p>Motivoitunut, hyvinvoiva ja työhönsä sitoutunut henkilöstö</p>	<p>Työhyvinvoinnin ja osallisuuden parantaminen</p>	<p>Henkilöstökyselyt/ työhyvinvointikyselyt</p> <p>Caf-itsearviointi</p>	<p>Työhyvinvointikysely toteutettu syksyllä 2023</p>

		<p>Tiimien itsearviointit</p> <p>Työterveyskysely</p> <p>Kehityskeskustelut</p> <p>Koulutukset</p> <p>Työnohjaus</p>	<p>Caf-itsearviointi toteutettu kevät 2023</p> <p>Tiimien arviointit kevät 2023</p> <p>Fyysisten ja psyykkisten työolosuhteiden parantaminen:</p> <p>Työterveyskysely toteutettu keväällä 2023: uusi koulurakennus, terveelliset, turvalliset ja viihtyisät tilat</p> <p>Kehityskeskustelut toteutettu tammi-maaliskuussa 2023</p> <p>Työhyvinvointiin panostaminen ja sen monipuolistaminen; osallistuva budjetointi, tyhytiimin kokoukset, koulutukset ja yhteisöllinen työ</p> <p>Täydennyskoulutus ja työnohjaus: Täydennyskoulutukseen osallistuminen koulutussuunnitelman mukaisesti.</p> <p>Työnohjausta henkilöstölle (yksilöohjaus)</p>
<p>Kustannustehokas ja vaikuttava palvelutoiminta</p>	<p>Tehtävien hoitaminen tehokkaasti ja taloudellisesti</p> <p>Opetusryhmien järkevä muodostaminen</p> <p>Kiinteistön järkevä ja monipuolinen käyttö</p>	<p>Kustannukset euroa/oppilas</p> <p>Keskimääräinen ryhmäkoko</p> <p>Tilojen käyttöaste koulupäivän aikana ja muu käyttö</p>	<p>Henkilöstösuunnitelman ja toimintasuunnitelman yhteensovittaminen: opetustunteja vähennetty oppilasmäärän vähetessä</p> <p>Aktiivinen hankehaku</p> <p>Tiloja käytetty joustavasti ja monipuolisesti</p> <p>Luokkatilojen käyttö toteutunut koulupäivän aikana klo 8/9-15.</p> <p>Iltapäivätoiminta laajennusosan luokkatiloissa/ monitoimiaulassa.</p> <p>Iltakäyttöä/harrasteryhmiä eri luokkatiloissa.</p>

Tunnuslukuja

Perusopetus	TP 2020	TP 2021	TP 2022	TP 2023	TA 2024
Oppilasmäärä 20.9. (ka)	150,5	143	142	141	133
€/oppilas ilman vammaisopetusta	20 074	21 586	22 392		
€/oppilas sisältää vammaisoppilaat	19 980	22 714	42 311	0	0
Ryhmäkoko (ka)	13,3	13,3	12,8	12,8	14,8

Oppilaan hinta on Opetushallituksen rahoitusraportissa määrittelemä hinta Hartolan kunnassa

Perusopetus	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	77 335	45 672	45 672	42 582	3 090
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-1 778 850	-1 853 084	-1 897 584	-1 818 353	-79 231
* Sisäiset menot	-814 706	-1 138 794	-1 138 794	-907 872	-230 922
Toimintakate	-2 516 221	-2 946 206	-2 990 706	-2 683 642	-307 064
* Poistot	-157	-110	-110	-365	255
* Vyörytykset	-224 496	-172 387	-172 387	-227 981	55 594
* Laskennalliset erät	-48 124			-44 018	44 018
Kokonaiskustannukset	-2 788 998	-3 118 703	-3 163 203	-2 956 006	-207 197

<i>Sivistystoimen hankkeet</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	119 706	40 000	40 000	150 181	-110 181
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-154 231	-42 111	-42 111	-190 268	148 157
* Sisäiset menot					
Toimintakate	-34 524	-2 111	-2 111	-40 087	37 976
* Poistot					
* Vyörytykset					
* Laskennalliset erät	-1 801			-1 745	1 745
Kokonaiskustannukset	-36 326	-2 111	-2 111	-41 831	39 720

VAPAA SIVISTYSTYÖ

Perustehtävänä on tuottaa laadukkaita kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluita, jotka edistävät asukkaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja lisäävät yhteisöllisyyttä.

Kulttuuripalvelut

Monipuoliset kulttuuripalvelut vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä paikallista identiteettiä. Rikas paikallinen kulttuuri luo edellytyksiä hyvinvoinnin kokemuksellisuudelle, lisäten yhteisöllisyyttä ja kunnan veto-, pito- ja lumovoimaa. Toimintavuoden aikana kulttuuripalvelut toteutti useita tapahtumia sekä omana tuotantonaan että yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa: mm. Museokorttikohde Taidesalonki Talvio 40-vuotisjuhlanäyttely, HartolaJazz, Taiteiden yön etkot Taidesalonki Talviolla, RNO Saapuvat konsertit -konserttipäivä, Hartolan kunnan itsenäisyyspäiväjuhlat ja Hartolan joulukauden avaus. Kesän aikana oli pelattavissa edelleen myös Elina Backmanin Kun kuningas kuolee dekkariin perustuva Mitä tapahtui Laura Malmille? -ulkoilmapakopeli. Hartolan kulttuuripalvelut toimi mahdollistajana useissa vuoden aikana järjestetyissä tilaisuuksissa.

Kulttuuripalveluissa tehdään laajamittaista yhteistyötä Hartolan perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kanssa esimerkiksi vierailuesityksiä koordinoiden. Osallistuimme myös Päijät-Hämeen kuntien yhteisen Lastenkulttuurikeskus Efektin toimintaan.

Toimintakauden aikana käynnistyi kaksivuotinen opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Päijät-Hämeen liiton rahoittama kuntien kulttuuritoiminnan alueellinen kehittämistehtävä, Päijät-Hämeen kulttuuriverkko. Tavoitteena toiminnassa on ollut verkostojen kehittäminen ja kulttuuritoimijoiden osaamisen kehittäminen. Kehittämistehtävän aikana toteutetaan kulttuuritapahtumien sarja, jossa kulttuuri tuodaan lähelle päijäthämäläisiä ja hartolalaisia.

Päijät-Hämeen liiton myönsi tukea TAIKU – Taidetta kuningaskuntaan -hankkeelle (1.9.2023–30.4.2024). Pää tavoitteena on tarjota tasaveroisia ja monipuolisia osallistumismahdollisuuksia kulttuuritoimintaan. Erityistä huomiota hankkeessa kiinnitetään heihin, joilla on hankaluuksia päästä kulttuurin ja taiteen äärelle. Terveysaseman kahviotila vallattiin kulttuurikokeilujen tilaksi ja näin päästiin edistämään sekä saavutettavuutta että olemassa olevien tilojen monikäyttöä. Toimita alkoi suunnitellusti ja hankkeeseen palkattiin yhteisötaitelija.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet

Monipuolisen kulttuuritoiminnan tarjoaminen kaikenikäisille.

Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Monipuolista kulttuuritoimintaa kaikenikäisille	Hyvinvointia lisäävät edellytykset taiteen ja kulttuurin tekemiselle ja kokemiselle Monipuolinen kulttuuri-tarjonta	Kunnan kulttuuritilojen ja ympäristön hyödyntäminen Asiakaspalautteet Yleisömäärät	Monipuolinen kulttuuritarjonta omana tuotantoja ja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Yhteistyö paikallistoimijoiden sekä seudullisten ja valtakunnallisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Toimijoille tarjottiin tukea ja tiloja. Yhdistyksille myönnettiin avustuksia. TAIKU – Taidetta Kuningaskuntaan – hanke käynnistyi loppuvuodesta Päijät-Hämeen Liiton AKKE-rahoituksen tuella.

Liikuntapalvelut

Liikuntapalveluiden tavoitteena on tarjota monipuolisia, erilaiset liikkujat huomioivia, helposti saavutettavissa olevia liikuntamahdollisuuksia ja lisätä liikkujien tietoisuutta omatoimisen liikunnan mahdollisuuksista Hartolassa. Liikunnallista aktiivisuutta tuettiin tarjoten mm. helposti saavutettavia, edullisia liikuntatiloja ja suorituspaikkoja eri toimijoiden ja yksityishenkilöiden käyttöön. liikunta ja liikkuminen kytkeytyvät luontevasti kuntalaisten hyvinvoinnin pitkäjänteiseen kehittämiseen. Aktiivinen yhteistyö järjestöjen ja seurojen kanssa mahdollistaa monipuoliset liikkumisen ja ulkoilun olosuhteet sekä niiden äärelle johtavat palvelut.

Taidesalonki Talvion puutarhassa jatkuivat heinäkuiset puistojoogat. Lapsille ja nuorille järjestettiin heinäkuussa skeittileiri ja suosittu uimakoulu. Hartolan hallinnoiman Hartola ja Sysmä liikkeelle -hankkeen välityksellä liikunnanohjaus- ja neuvontapalveluja oli maksuttomasti tarjolla AVI:n tukiessa toimintaa. Liikkuva Päijät-Häme kuntotestitapahtuma tavoitti syksyllä yli sata kuntalaista.

Koska Hartolassa liikunta ja liikkuminen kytkeytyvät luontevasti hyvinvointityön pitkäjänteiseen ja strategiseen kehittämiseen olimme kolmen finalistin joukossa myös Suomen Kuntaliiton järjestämässä Suomen liikkuvien kunta 2023-kilpailussa, jossa teemana olivat monimuotoiset liikunnan ja liikkumisen olosuhteet. Kilpailun voiton vei Kontiolahti.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet

Edistetään eri-ikäisten kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä liikunnan avulla tasapuolisesti Kustannustehokkaat ja vaikuttavat toimintaprosessit.

Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Edistetään hyvinvointia ja terveyttä liikunnan avulla	Tietoisuus omatoimisista liikuntamahdollisuuksista	Tilastot	Paikallinen ja seudullinen yhteistyö.
Toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen liikunnan avulla	Liikuntaan ohjaaminen ja tukeminen liikuntapaikkojen saavutettavuudella ja asiantuntevalla ohjauksella	Osallistujien aktiivisuus Testien tulokset	Liikunnan ohjaus- ja neuvontapalvelut toteutettiin Hartolan hallinnoiman Hartola ja Sysmä liikkeelle –hankkeen kautta AVI:n tuella.
	Terveysliikunnan palveluiden kattavuus yksilölliset tarpeet huomioiden	Osallistujakyselyt	Liikuntalähetteen kehittäminen vaatii edelleen seudullista kehittämistä Päijät-Hämeen alueella. Kirjauksissa ja palveluohjauksessa oli haasteita.
	Riittävät resurssit ja ammattitaitoiset ohjaajat	Liikuntalähteet ja niiden vaikuttavuus	
	Liikuntamahdollisuuksien saavutettavuus ja monipuolisuus		

Nuorisopalvelut

Nuorisopalvelut tarjoavat laadukkaita nuorten yksilölliset tarpeet huomioivia ennaltaehkäisevän nuorisotyön toimintamuotoja. Yleisesti voidaan todeta yhteistyön nuorisotyössä olevan laajaa niin paikallisesti, seudullisesti kuin valtakunnallisestikin.

Nuorten palvelut ovat saatavilla Hartolassa näppärästi saman katon alta Nuortentalo Nurkka29:lta. Nuokun, Nuorten Työpaja Signaalin ja Etsivän Nuorisotyön yhteinen tila mahdollistaa monipuolisten ja tarpeen mukaan myös yksilöllisten palvelujen tarjoamisen 7–29-vuotiaille lapsille ja nuorille.

Nuortentalo Nurkan toiminnassa yhteistyötä tehtiin Etsivän nuorisotyön, Hartolan 4H-yhdistyksen ja Tainionvirran seurakunnan kanssa. Vuoden aikana järjestettiin myös erilaisia retkiä ja tapahtumia.

Nuorisopalveluissa toteutettiin 14–17-vuotiaiden nuorten kesätyöllistämistä. Hartolan kunnan ja Lions Club Hartolan rahoittamilla kesätyöpasseilla työllistyi 25 hartolalaisen nuorta.

Harrastamisen Suomen malli -hanketta toteutettiin koulupäivien yhteydessä Hartolan yhtenäiskoululla AVI:n tuella.

Hartolan nuorisopalvelut hallinnoi Aluehallintoviraston erityisavustusta kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän nuorisotyön vahvistamiseen ja kehittämiseen. Kaksivuotisessa, 31.12.2024 päättyvässä, hankkeessa tuodaan koulunuorisotyötä Hartolaan ja Sysmään.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet			
Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävä toiminta: päihteettömyyttä, suvaitsevaisuutta ja itsenäistymistä vahvistaen. Kustannustehokkaat ja vaikuttavat toimintaprosessit.			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
<p>Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävä toiminta ja monipuoliset päihteettömät vapaa-ajanviettomahdollisuudet</p> <p>Nuorten arjen hallinnan ja kasvun tukeminen</p> <p>Nuorten osallisuus ja kuuleminen</p>	<p>Monipuolinen toiminta Nuorisotilalla</p> <p>Nuorisovaltuusto aktiivisena vaikuttajana</p> <p>Nuorten aktiivisuuden tukeminen harrastustakuulla</p> <p>Monialainen työryhmä ja seudullinen yhteistyö</p>	<p>Hyvinvointi-indikaattorit</p> <p>Tilastot</p> <p>Kyselyt</p> <p>Tapahtumien lukumäärä ja kävijämäärät</p> <p>Osallistujien antama palaute</p>	<p>Nuorisovaltuusto osallistui päätöksentekoon ja kunnan toimintojen kehittämiseen mm. eri lautakuntien ja työryhmien kautta.</p> <p>Ohjattua toimintaa järjestettiin 7–29-vuotiaille nuorille omana toimintana ja yhteistyössä naapurikuntien kanssa.</p> <p>Harrastamisen kynnys matalalla maksutonta toimintaa tarjoamalla mm. Harrastamisen Suomen malli ja KunkkuAreenan maksuton käyttö nuorten ohjatussa harrastustoiminnassa.</p> <p>Moniammatillista ja seudullista yhteistyötä tehtiin runsaasti.</p> <p>Hanketoiminta oli monipuolista.</p>
<p>Erytisnuorisotyö</p>	<p>Etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta tavoittavat alle 29- vuotiaat ilman koulutusta tai työtä olevat ja</p>	<p>Asiakkaiden määrä</p>	<p>Monipuoliset Nuorten työpajan ja Etsivän nuorisotyön palvelut.</p> <p>Etsivän nuorisotyöntekijän keskustelut 9-</p>

	<p>syrjäytymisvaarassa olevat nuoret</p>	<p>Nuorisotyöttömien määrä</p> <p>Nuorten jatkosijoittuminen pajajakson jälkeen</p>	<p>luokkalaisten kanssa yhdessä koulukuraattorin kanssa. Välituntitoimintaa Itä-Hämeen opistolla ja Hartolan yhtenäiskoululla.</p> <p>Yhteistyö koulunuorisotyöntekijän, lähialueiden nuorisopalveluiden kanssa.</p> <p>Tutustumiskäynnit jatko-opiskelupaikkoihin ja paikkakuntiin nuorten yksilölliset tarpeet huomioiden.</p> <p>Suunnitelmallinen jatkosijoittuminen nuorten työpajan asiakkaille.</p>
<p>Nuorten toiminnallinen ja suunnitelmallinen aktivointi</p>	<p>Autetaan nuoria sijoittumaan koulutukseen ja työelämään erilaisin tukitoimin itsenäistymistä ja elämänhallintaa tukien</p> <p>Startti -toiminnan valmiuksien ylläpitäminen yhteistyössä Hartolan toimintakeskuksen kanssa.</p>	<p>Nuorten työpaja: Sopimukselliset nuoret, ohjaukseen määrät ja toteutuneet valmennuspäivät.</p> <p>Ohjaukseen määrät</p> <p>Valmennuspäivät</p> <p>Työvoimaviranomaisten tapaamiset.</p> <p>Sijoittuminen pajajakson jälkeen.</p> <p>Sopimusten keskeytykset.</p> <p>Etsivä: Kontaktit ja asiakasmäärä.</p> <p>Asiakaskyselyt, PAR-tilastot ja</p>	<p>Yksilöllinen ja tavoitteellinen työpajatoiminta nuorille.</p> <p>Opinnollistamisen kautta mahdollisuus osaamistodistusten, opintokokonaisuuksien ja keskeytyneiden peruskoulu- ja lukio-opintojen suorittaminen osana pajajaksoa.</p> <p>Avoin pajatoiminta kokeilussa.</p> <p>Oppilaitosyhteistyö ja moniammatillinen seutuyhteistyö.</p> <p>Aikaisemmin toimineet tukitoimet (päihdetyö, psykiatrinen sairaanhoito ja sosiaalityö) olivat entistä vaikeammin saatavilla.</p> <p>Hankeyhteistyö sekä alueellinen yhteistyö alueen nuorten työpajan kanssa (Heinola).</p>

		SOVARI-kyselyt.	
--	--	-----------------	--

Nuorten työpaja -hanke

Nuorten työpaja tuottaa valmennuspalveluita 14–29-vuotiaille työttömille ja ilman opiskelupaikkaa jääneille nuorille. Työpajalla kehitetään nuoren elämänhallintataitoja ja tuetaan terveellisiin elämäntapoihin. Tavoitteena on syrjäytymisen ehkäiseminen ja arjenhallintataitojen harjoittelu. Työpajalla tehdään erilaisia työtehtäviä ja toteutetaan käytännössä ihmislähtöisesti nuorisolain mukaista aktivoivaa toimintaa.

Nuorten ovat suorittaneet pajajaksojensa aikana tuetusti erilaisia osaamistodistuksia ja saattaneet loppuun peruskoulu- ja lukio-opintojaan yhteistyössä koulutuksen järjestäjien kanssa. Toimintasisältöihin on kuulunut myös nuorten työllistymistä tukevia räätälöityjä opintokokonaisuuksia ja pätevyyskorttikoulutuksia, jotka ovat mahdollistamassa nuoren työllistymistä tai opiskelupaikan löytämistä.

Vuoden 2023 alussa toteutetun soteuudistuksen seurauksena kuntouttavaa työtoimintaa koskevia sopimuksia ei voitu enää tehdä, mutta työpajalle kehitettiin tuossa vaiheessa toimivaksi osoittautunut työpajasopimus. Työpajalla on tarjottu ohjattua ja tuettua pajatoimintaa erilaisilla sopimuksilla (mm. työkokeilu, TET-harjoittelu, perusopetuksen KOHO-jakso) Työpajahanke tukee ja auttaa myös muita kuin sopimussuhteessa olevia hartolalaisia nuoria palveluohjauksena. Osana pajatoimintaa järjestettiin OKM:n rahoittama, kunnalle maksuton Nuotta-valmennusjakso Pikku-Syötteellä yhteistyössä Hartolan ja Sysmän etsivän nuorisotyön kanssa.

Nuorten työpajalla on tarjolla kuntalaisille maksutonta digineuvontaa.

Hartolan Nuorten työpaja -hanke sai AVI:lta avustusta 50 000 € 1.6.2023–31.5.2024 hankekaudelle.

Taulukossa suluissa vuoden tavoitteet toteutuneen luvun jälkeen. Tiedot on koottu AVI:n työpajajärjestelmästä (PAR-järjestelmä).

	2021	2022	2023
Tavoitetut nuoret	33 (35)	34 (30)	24 (30)
Pajalla tehdyt sopimukset	16 (25)	13 (20)	14 (20)
Muut toimenpiteet, palveluohjauskäynnit (ei asiakkuutta)	17 (15)	6 (10)	10 (10)
Avoin pajatoiminta (kevät 2023)			3

Hartolan etsivä -hanke

Etsivän nuorisotyön pääkohderyhmänä ovat hartolalaiset, alle 29-vuotiaat nuoret, jotka ovat jääneet työelämän ja opintojen ulkopuolelle. Etsivän nuorisotyön tavoitteellinen ja toiminnallinen tuki pitää sisällään yksilö- ja pienryhmätoiminnan ohjausta, päihdekasvatusta ja arjenhallintataitojen vahvistamista. Työn painopiste on

ennaltaehkäisevässä toiminnassa, joten yhteistyö on tiivistä esimerkiksi Hartolan yhtenäiskoulun ja alueen toisen asteen oppilaitosten kanssa.

Etsivä nuorisotyöntekijä on mukana Puolustusvoimien Aikalisä-toiminnassa ja toimii Rikosseuraamuslaitoksen valvojana paikkakunnalla alle 29-vuotiaille nuorille. Nuorten mielenterveyteen liittyvät ongelmat toivat lisähaasteita toimintaan. Kuluneen vuoden aikana keskityttiin entistä enemmän yksilölliseen työskentelyyn nuorten kanssa ja toteutettiin useita pienryhmätoimintoja. Koulunuorisotyöntekijän sekä lähikuntien etsivien nuorisotyöntekijöiden kanssa tehtiin tiivistä yhteistyötä.

Hartolan Etsivä -hankkeen avustukset AVI:lta: 1.12.2022–30.11.2023 (30 000€) ja 1.12.2023–30.11.2024 (30 000€).

Kirjasto

Kirjaston lakisääteisenä tehtävänä on:

- tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin.
- Ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa, edistää lukemista ja kirjallisuutta.
- Tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon.
- Tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan, sekä
- edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.

Tavoitteet

Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Lakisääteisten kunnan peruspalveluihin kuuluvien kirjastopalvelujen tuottaminen. Omatoimikirjasto takaa laajat aukioloajat ja joustavan asioinnin	Kirjaston laajat aukiolotunnit. Digineuvonta, monipuolinen ajantasainen kokoelma. Päivitetty kirjastojärjestelmä ja verkkopalvelut. Ammattitaitoinen henkilökunta	Pelkkä omatoimikirjasto ei voi palvella asiakasta samalla tavalla kun kirjasto, jossa on myös palveluajat. Digineuvonta palveluaikana. Henkilöstöllä kirjastolain täyttävä ammattipätevyys	Oman kirjaston kehittäminen. Osallistuminen seudulliseen kirjastoyhteistyöhön Osallistuminen Lastu-kirjastojen järjestämiin koulutuksiin ja muihin hyödyllisiin koulutuksiin
Kattavat kirjastopalvelut kaikenikäisille kuntalaisille.	Palveluaikoina palveleva kirjasto. Omatoimiaikana sujuva asiointi omaan tahtiin.	Kirjaston saavutettavuus.	Kokoelmaa ja kirjaston sujuvampaa käytettävyyttä päivitetään jatkuvasti: järkevät hankinnat ja

	Digineuvonnan hyödyt kuntalaisille. Kokoelmaa hankittaessa/poistettaessa seurataan lainauslukuja ja punnitaan aineiston tarpeellisuutta.	Digiapu sekä kaikenikäisten ihmisten lukemisen edistäminen edistävät elinikäistä oppimista.	poistot, joissa huomioidaan myös seudullinen tarve. Osaamisen jatkuva kehittäminen.
--	---	---	--

Tunnusluvut

Kirjastotoimi	TP 2021	TP 2022	TP 2023	TA 2024	TS 2025
Kokonaislainaus	35243	32603	32978	33000	33000
- pääkirjasto	20414	17958	18019		
- omatoimikirjasto	14829	14645	14959		
Lainat/asukas	13,3	12,7	13	13	13
Kirjastokäynnit yhteensä	14197	14852	16503	15000	15000
- pääkirjasto ja omatoimikirjasto					
Omatoimikirjastoon kirjautumiset	4590	4764	4734		

Omatoimikirjaston kokonaislainaus tarkoittaa sekä palveluaikana, että omatoimiaikaan lainausautomaatilla lainattua aineistoa. Pelkästään omatoimiaikana automaatilla lainattua aineistoa ei pysty selvittämään mistään.

Omatoimikirjastoon voi tulla yhdellä kortilla useampi ihminen.

Aukiolotunnit	TP 2021	TP 2022	TP 2023	TA 2024	TS 2025
Pääkirjaston aukiolotunnit yhteensä	7065	7182	7100	7200	7200
Omatoimikirjaston aukiolotunnit	5700	5792	5712	5800	5800
Henkilöstön koulutus yhteensä	4 pv	-	1 pv	5 pv	5 pv

Seudullinen kirjastoyhteistyö

Hartolan kunta on mukana seudullisessa yhteistyössä (Asikkala, Hartola, Heinola, Hollolla, Kärkölä, Lahti, Orimattila, Padasjoki ja Sysmä). Päijät-Hämeen kirjastojen kokoelmat tarjoavat LASTU-alueen yhteiskäyttöön aineistoa (lähinnä kirjoja ja DVD-elokuvia), joka on kirjastojen yhteisen verkkokirjaston- tai kirjaston asiakaspalvelun kautta varattavissa.

Lastu-kirjastojen yhteinen tietokanta löytyy osoitteesta: <https://lastu.finna.fi/>, siellä voi varata aineistoa, uusia lainoja, maksaa kirjastomaksuja, sekä käyttää e-aineistoja.

Vapaa sivistystyö (kansalaisopisto ja musiikkikoulu)

Vapaan sivistystyön palvelut ostetaan Itä-Hämeen Opistolta. Itä-Hämeen Opiston kansalaisopisto tarjoaa nuorille ja aikuisille mahdollisuuden kehittävään opiskeluun ja harrastamiseen. Itä-Hämeen Opiston musiikkikoulu tarjoaa taiteen perusopetuksen mukaista musiikin perusopetusta. Itä-Hämeen Opiston musiikkikoulussa on mahdollista suorittaa musiikin perusopetuksen yleinen oppimäärä. Vapaan sivistystyön opetus järjestetään Itä-Hämeen opiston omien tilojen lisäksi kunnan eri kiinteistöissä.

Vuonna 2023 musiikkikoulussa (Hartolan osastossa) oppilaita oli 15, ja tunteja 503.

Kansalaisopiston puolella tunteja toteutui 2135 h, ja netto-opiskelijoita oli 343.

Asiakaspalvelujen osto	TP 2020	TP 2021	TP 2021	TP 2022	TP 2023
Kansalaisopisto euroa	32938	26000	31727	15622	54996*
Musiikkikoulu euroa	33628	22000	27686	21925	20372

*) Kansalaisopiston vuoden 2023 laskutus pitää sisällään myös vuoden 2022 kuluja, jotka laskutettiin vasta vuoden 2022 tilinpäätöksen valmistumisen jälkeen.

Vapaa sivistystyö	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	222 403	108 100	108 100	119 984	-11 884
* Sisäiset tulot	0			420	-420
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-552 523	-585 823	-585 823	-570 949	-14 874
* Sisäiset menot	-225 251	-215 239	-215 239	-225 730	10 491
Toimintakate	-555 371	-692 962	-692 962	-676 275	-16 687
* Poistot					
* Vyörytykset	-54 937	-78 983	-78 983	-97 489	18 506
* Laskennalliset erät	-25 732			-21 545	21 545
Kokonaiskustannukset	-636 040	-771 945	-771 945	-795 310	23 365

<i>Sivistys- ja hyvinvointilautakunta</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	468 962	236 724	236 724	346 867	-110 143
* Sisäiset tulot				420	-420
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-3 399 696	-3 532 860	-3 577 360	-3 533 000	-44 360
* Sisäiset menot	-1 189 126	-1 518 670	-1 518 670	-1 271 224	-247 446
Toimintakate	-4 119 861	-4 814 806	-4 859 306	-4 456 937	-402 369
* Poistot	-12 899	-11 790	-11 790	-12 045	255
* Vyörytykset	-437 970	-339 236	-339 236	-479 613	140 377
* Laskennalliset erät	-94 453			-81 753	81 753
Kokonaiskustannukset	-4 665 182	-5 165 832	-5 210 332	-5 030 349	-179 983

2.3.9 Tekninen lautakunta

Toiminta

Koko tekninen toimi on kunnanvaltuustoon nähden sitova tulosalue, jolle vahvistetaan määrärahat ja tuloarviot. Tekninen toimi sisältää teknisen toimen hallinnon, vesi- ja viemärlaitoksen, jätehuollon ja satamalaitoksen, kaavoituksen, maa- ja metsätilat, liikennealueet, puistot ja tilapalvelun, rakennusvalvonnan sekä ympäristönsuojelun. Tekniseen toimeen kuuluu hallintosäännön mukaan sekä tekninen lautakunta että ympäristölautakunta.

Hallinto

Teknisen osaston hallinnon tavoitteena on järjestää kunnan muiden toimialojen tarvitsemat tukipalvelut sekä suoraan kuntalaisille tuotetut palvelut laadukkaasti ja kustannustehokkaasti.

<i>Tekninen toimi/hallinto</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	488	800	800	611	189
* Sisäiset tulot	0				
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-169 628	-171 688	-171 688	-178 460	6 772
* Sisäiset menot	-7 917	-4 823	-4 823	-8 147	3 324
Toimintakate	-177 057	-175 711	-175 711	-185 997	10 286
* Poistot	-2 105	-2 105	0	-2 105	2 105
* Vyörytykset	-153 631	0	0	-82 578	82 578
* Laskennalliset erät	-1 375			-3 862	3 862
Kokonaiskustannukset	-334 168	-177 816	-175 711	-274 541	98 830

LAITOKSET**Vesi- ja viemärlaitos**

Vesihuollon huoltovarmuuden suunnittelu aloitettiin Kissamäen vedenottamon mahdollisen viivästymisen vuoksi. Paineenkorotusasemien lisäämisellä/muutoksilla pystyttäisiin tarvittaessa lisäämään naapurikuntien verkostoista saatavan veden määrää. Verkoston toimivuutta ja sen häiriöiden rajattavuutta on kehitetty sulkujen lisäyksillä/korjauksilla ja kehitystyö jatkuu. Vesilaitoksen toimintavarmuutta parannettiin mm. UV-desinfiointilaitteen käyttöönotolla ja vesitornin UV-desinfiointilaitteen asennuksen suunnittelulla.

Jätevedenpuhdistamon prosessitekniikan ohjauslogiikkaa on päivitetty, sekä lisätty kiintoaineen mittaus lähtevän veden laadun tarkkailuun. Valtiorahoitteen Indiko-hankeen avulla on selvitetty ja digitalisoitu kriittisen infran tietoja. Tämän hankkeen avulla on saatu ajantasaista tietoa vesi- ja viemäriverkoston rakenteiden iästä ja materiaaleista. Yleisesti ottaen vesi- ja viemärlaitoksen prosessit toimivat hyvin.

Jätehuolto

Jäteaseman toimi normaalisti vuoden ympäri. Muuttuneiden jätelain veloitteiden johdosta kunnan vastuulle siirtynyt pakkausjätteiden erilliskeräys kilpailutettiin. Jätehuollon aluekeräyspisteiden ja jäteaseman taksoitusta uudistettiin. Asema oli avoinna keskiviikkoisin klo 12-18 ja kuukauden 1. ja 3. lauantai klo 12-14.

Maa- ja metsätilat

Metsätiloilla on ajantasainen hoitosuunnitelma ja sen toteutus on ulkoistettu yksityiselle yritykselle.

Vuonna 2023 luovutettiin puuta noin 9700 m³. Taimikonhoitoja tehtiin noin 4 ha. Myyntitulot eivät täysin toteutuneet, mutta metsänhoito on muutoin toteutunut suunnitelmallisesti. Uusittu metsänhoitosuunnitelma laaditaan vuonna 2024.

Kunnalla on vapaa-ajan asuntojen sekä asuinrakennusten ja yritysten käyttöön kaavoitettuja tontteja. Vapaa-ajan asuntojen rantatontteja markkinoidaan tapahtumien yhteydessä ja kiinteistökauppaa tekeville verkkosivuilla. Kunnan alueella olevia rakentamattomia rakennuspaikkoja ja tontteja on tällä hetkellä runsaasti, mutta kysyntä on ollut vähäistä.

<i>Laitokset</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	629 877	611 170	611 170	587 954	23 216
* Sisäiset tulot	23 442	23 750	23 750	32 991	-9 241
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-422 350	-412 996	-412 996	-425 030	12 034
* Sisäiset menot	-75 788	-58 410	-58 410	-88 398	29 988
Toimintakate	155 181	163 514	163 514	107 518	55 996
* Poistot	-169 010	-145 517	-145 517	-154 599	9 082
* Vyörytykset	-9 723			-46 637	46 637
* Laskennalliset erät	-27 748			-7 936	7 936
Kokonaiskustannukset	-51 300	17 997	17 997	-101 655	119 652

LIIKENNEALUEET, PUISTOT JA LIIKUNTA-ALUEET

Kunta ylläpitää keskustaajaman katuja. Kaduista Keskustietä ja Yhdystietä ylläpitää ELY. Talvikunnossapidon hoiti sopimusurakoitsijat. Puistoalueiden kunnossapitotehtävät tehtiin kunnan toimesta sekä ostopalveluna puutarhurilta. Kuukerinkallion juhlametsän alueelle tehtiin peruskunnostus. Visantien purettujen kerrostalojen alueelle rakennettu puistikko ja pumptrack -rata valmistuivat. Alueen nimeäminen tehdään vuoden 2024 aikana.

Yksityistieavustuksina jaettiin määräraha 60 000 €.

Kunta hoiti pääosin omana työnään liikunta-alueiden kunnossapitotehtävät. Kaukalon ja latujen hoito tehtiin pääosin ostopalveluna.

Hartolan kunta osallistui vuoden 2023 aikana Yleisradion organisoimaan Miljoona roskapussia kampanjaan huhti-toukokuun aikana. Kunta menestyi hyvin kampanjassa sijoittuen 3. suhteutettuna asukasluukuun. Kampanjan aikana kunnanvirastolta jaettiin roskien kerääjille roskapusseja sekä roskien keräyspiikkejä. Kunnan yleinen siivouspäivä järjestettiin 11.5.2023.

Visanlahden venesatama-alueen sekä Jääsjärven ja Rautaveden kalastusmatkailun kehittäminen

Hankkeesta käytettiin nimeä ”Kustaan kalastusmatkailureitistön kehittäminen”. Hankkeelle myönnettiin tukea Päijänne Leader ry kautta 117.875,00 €. Hankkeen kustannukset olivat 135.565,30 €, josta Jääsjärven osakaskunnat maksoivat kalankäsittelytilan kunnostuksen osuuden.

Hartolan kunta yhteistyössä Jääsjärven ja Kirkkolan osakaskuntien kanssa toteutti Visanlahden venesatama-alueen, Jääsjärven rantautumispaikkojen sekä Rautaveden rantautumispaikan kunnostamisen vuosina 2020–2023. Visainlahden pienvenesatamassa kunnostettiin kaksi venelaituria, joista toinen on lukittu ja toinen lukitsematon. Samassa yhteydessä uusittiin myös Jääsjärven osakaskuntien omistama kalankäsittelytila ja viereen rakennettiin varasto ja WC-tilat. Alueen käytettävyyttä lisättiin parkkipaikan laajennuksella ja terassilla, kameravalvonnalla ja uusitulla valaistuksella.

Rantautumispaikkoja kunnostettiin Rautaveden Siskosaarella ja Jääsjärven Riihiluodolla rakentamalla niihin uudet laavut, laiturit ja kompostoivat käymälät. Nämä paikat ovat esteettömiä. Lisäksi kunnostustöitä tehtiin Kuuskiven saarella ja Sohvanmajalla. Hankkeen aikana tehdyistä kunnostustöistä on saatu hyvää palautetta.

<i>Alueiden hoito</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	122	17 000	17 000	22 561	-5 561
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-283 512	-365 392	-365 392	-299 466	-65 926
* Sisäiset menot	-85 965	-75 552	-75 552	-96 959	21 407
Toimintakate	-369 356	-423 944	-423 944	-373 865	-50 079
* Poistot	-103 392	-87 238	-87 238	-105 156	17 918
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät	-44 031			-51 557	51 557
Kokonaiskustannukset	-516 778	-511 182	-511 182	-530 578	19 396

PELASTUSTOIMI

Pelastustoimen palveluista ja kustannuksista vastasi vuonna 2023 Päijät-Hämeen hyvinvointialue. Hartolan palokunta tuotti palvelut. Toiminnassa ei tapahtunut vuoden aikana merkittäviä muutoksia. Paloaseman kiinteistö myytiin Päijät-Hämeen hyvinvointialueelle alkuvuodesta 2023. Kunta vastasi paloaseman kiinteistön ylläpidosta vuoden 2023 loppuun saakka siirtymäsopimuksen mukaisesti.

ICT-PALVELUT

Hallintosäännön mukaan kunnanhallitus vastaa tietohallintopalveluiden järjestämisestä ja kehittämisestä. Kunnan vastuulle kuuluvat kunnan valokuituverkko aktiivilaitteineen, palvelin- ja konosaliratkaisut sekä yhteydet ja tietoturvasuus.

Palvelut on pääasiallisesti ulkoistettu. ICT-lähtökäipalvelut siirtyivät kilpailutuksen jälkeen 1.3.2023 alkaen lahtelaiselle DevNetille. Lähtökäipä on ollut paikalla tiistaisin ja torstaisin. ICT-etätukikäipalvelut sekä palvelin- ja konosaliratkaisut on hankittu suurimmaksi osaksi Advanialta. Osa ohjelmista sijaitset CGI:n pilvipalvelussa.

Vuoden 2023 aikana on tietoturvasuuteen kiinnitetty enemmän huomiota. Sitä on parannettu mm. seuraavin toimenpitein:

- Window10 käyttökäipäjestelmän päivitystyö Windows11:een
- vanhentuneita kannettavia vaihdettu uudempäin, jotta käyttökäipäjestelmäpäivitykset saadaa tehtyä
- vaihdettu vanhoja puhelimia uudempäin, jotta ohjelmistopäivitykset saadaa tehtyä
- yllä mainittuja toimenpiteitä jatketaan myös vuoden 2024 puolella

<i>ICT-palvelut</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	0			52	-52
* Sisäiset tulot	7 124			7 368	-7 368
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-197 008	-194 373	-194 373	-203 340	8 967
* Sisäiset menot					
Toimintakate	-189 884	-194 373	-194 373	-195 920	1 547
* Poistot	-3 546	-3 240	-3 240	-3 268	28
* Vyörytykset	238 596	194 250	194 250	190 049	4 201
* Laskennalliset erät	-45 166			-48 581	48 581
Kokonaiskustannukset	0	-3 363	-3 363	-57 721	54 358

TILAPALVELUT (KIINTEISTÖJEN HOITO, SIISTIMINEN)

Tekninen osasto tuottaa kiinteistönhoidon, siistimisen ja ruokahuollon palveluita kunnan muille toimialoille sekä kunnan omistamissa kiinteistöissä toimiville muille organisaatioille.

Yhtenäiskoulun vanha osa ja koulun rivitalot purettiin. Alueen ennallistamista piha- /puisto- ja lähiliikunta-alueeksi suunniteltiin. Teknisen toimen tiloihin tehtiin tarvittavat lämmitysjärjestelmän muutostyöt.

Jokirannan osalta ei tehty rakennuksen kunnan edellyttämiä korjaustöitä. Jokirannan käyttötarkoitus ja käyttöaste on alhainen verrattuna korjaustarpeeseen, joten rakennuksen tulevaisuuden osalta tulee pohtia omistussuhteet sekä käyttö- ja remontointitarpeet.

Jokirannan rakennus pidettiin ns ylläpitolämmössä.

Kunnan omistamien kiinteistöjen osalta on jatkettu rakennusten vuosittaisia korjauksia ja energiatehokkuustoimenpiteitä. Tavoitteena on ollut erityisesti turvata tilojen terveellisyys, turvallisuus sekä energiatehokkuus. Kiinteistöhuolto kunnan kiinteistöistä tehtiin vuosihuolto-ohjelmiin perustuen. Paloaseman kunnossapito ja puhtaanapalvelut myytiin hyvinvointialueelle siirtymäsopimuksen mukaisesti vuoden 2023 ajan.

Tilapalvelun siistimisen tavoitteena on ollut siivouksen kohdentaminen aktiivisesti käytettävien tilojen puhtaanapitoon. Kohteiden käyttöajat on huomioitu ja työpanostus kohdennettu niihin.

Sijaisten tarvetta minimoitu ja toiminta ollut kustannustehokasta. Ammattitaitoinen henkilökunta on vastannut uuden rakennuksen puhtaanapidosta sujuvasti ja joustavasti.

Vantun ruokahuolto ja siivous on toteutettu yhdistelmätyöntekijällä. Hän huolehtii jakeluukeittiöstä ja päiväkodin puhtaudesta. Tämä on vaatinut kahden ammatin hallintaa. Järjestely on toiminut hyvin.

<i>Tilapalvelut</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	35 893	30 100	30 100	86 554	-56 454
* Sisäiset tulot	502 741	459 198	459 198	497 600	-38 402
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-471 483	-429 180	-429 180	-513 594	84 414
* Sisäiset menot	-269	-400	-400	0	-400
Toimintakate	66 881	59 718	59 718	70 560	-10 842
* Poistot	-372	-260	-260	-867	607
* Vyörytykset	-58 913	-44 493	-44 493	-68 562	24 069
* Laskennalliset erät	-7 597			-8 611	8 611
Kokonaiskustannukset	0	14 965	14 965	-7 480	22 445

<i>Rakennukset</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	499 391	421 250	421 250	435 512	-14 262
* Sisäiset tulot	1 204 796	1 526 175	1 526 175	1 303 744	222 431
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-704 673	-1 289 672	-1 289 672	-992 836	-296 836
* Sisäiset menot	-383 354	-356 051	-356 051	-381 022	24 971
Toimintakate	616 161	301 702	301 702	365 398	-63 696
* Poistot	-920 028	-434 059	-434 059	-429 161	-4 898
* Arvon alentumiset					
* Vyörytykset	134 636			269 572	-269 572
* Laskennalliset erät	-97 279			-179 313	179 313
Kokonaiskustannukset	-266 511	-132 357	-132 357	26 496	-158 853

Teknisen toimen strategiset tavoitteet 2023			
Valtuustoon nähteen sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähteen sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Toimiva ja turvallinen liikennenympäristö	Liikenneturvallisuuden parantaminen	Onnettomuustilastot	<p>Onnettomuustilastojen ennakkotiedon mukaan Hartolan katuverkostolla tapahtui vuonna 2023 yksi henkilövahinko-onnettomuus.</p> <p>Katujen päällystyskorjauksia jatkettiin.</p> <p>Tehtiin eri sidosryhmien välistä yhteistyötä kunnan liikenneturvallisuuden parantamiseksi (mm. P-H Liitto, liikennetyöryhmä).</p>
Vesi- ja viemärlaitoksen toiminta on luotettavaa ja taloudellista	Vesihuollon tulot kattavat menot	Tilinpäätös	<p>Vesihuollon tulot eivät kattaneet menoja. Vesihuollon maksuja korotettiin vuodelle 2024.</p> <p>Talousveden ja jäteveden laatuvaatimukset täytettiin. Veden laatu oli erinomainen.</p> <p>Vesihuollon yhteistyön kehitettiin alueen muiden vesilaitosten kanssa. Vesilaitoksen ja jätevedenpuhdistamon automaatioiden kehittämistyötä jatkettiin.</p>

Kestävä metsätalous	Metsiä hoidetaan suunnitelman mukaisesti	Metsän myyntitulot ovat suunnitelman mukaisia.	Kissamäen vedenottamon luvat on kunnossa, ja hankkeen jatko on toistaiseksi ”harkintatilassa” Myyntitulot eivät täysin toteutuneet, mutta metsänhoito on muutoin toteutunut suunnitelmallisesti.
Terveelliset ja turvalliset tilapalvelut Keskustan turvallisuutta ja viihtyvyyttä parannetaan	Kehittämisessä huomioidaan kuntalaispalaute		Korjauksia suunniteltiin ja toteutettiin tarpeiden mukaan. Toimitilojen osalta sisäilman laatuongelmia ei ole tiedossa. Yleisten alueiden viihtyvyyttä on parannettu. Merkittävimpana uudistuksena pumtrack-puistikon rakentaminen. Viheralueiden ylläpito toteutettiin kunnossapitosuunnitelman mukaan.

<i>Tekninen lautakunta</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	1 165 769	1 080 320	1 080 320	1 133 244	-52 924
* Sisäiset tulot	1 738 103	2 009 123	2 009 123	1 841 703	167 420
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-2 523 213	-2 863 301	-2 863 301	-2 612 725	-250 576
* Sisäiset menot	-553 295	-492 236	-492 236	-574 527	82 291
Toimintakate	-172 635	-266 094	-266 094	-212 306	-53 788
* Poistot	-1 198 453	-672 419	-672 419	-695 156	22 737
* Arvon alentumiset	0			0	
* Vyörytykset	150 966	123 204	123 204	257 991	-134 787
* Laskennalliset erät	-223 197			-299 860	299 860
Kokonaiskustannukset	-1 443 319	-815 309	-815 309	-949 332	134 023

2.3.10 Ympäristölautakunta

RAKENNUSVALVONTA

Rakennusvalvonta on lakisääteinen kunnallinen palvelu. Maankäyttö- ja rakennuslain 12 §:n mukaan rakentamisen ohjauksen tavoitteena on mm. edistää hyvää ja käyttäjien tarpeita palvelevan elinympäristön saavuttamista, elinkaariominaisuuksiltaan kestävää ja taloudellista rakentamista sekä ympäristön ja rakennuskannan suunnitelmallista ja jatkuvaa hoitoa ja kunnossapitoa. Rakennusvalvonnan työhön sisältyy yleinen ohjaus ja neuvonta sekä maankäyttö- ja rakennuslain ja sen nojalla annettujen säädösten mukainen lupaharkinta ja -päätökset sekä rakennusaikainen valvonta (katselmukset). Rakennusvalvonnan toimialaan sisältyy lisäksi mm. poikkeamisluvat.

Rakennusvalvonnan palvelu ostetaan 50 % työpanoksella Heinolan kaupungin rakennusvalvonnalta. Sopimuksen mukaan kunnan enimmäismäärää tarkistetaan kunkin sopimusvuoden talousarvion laadinnan yhteydessä palkansaajien ansiotasoindeksin (2015=100, kuntasektori, kuukausipalkkalaiset) 1. vuosineljännes / (2023 =119) ja tarkastelu ajankohtana kunkin kuluva sopimusvuoden 1. vuosineljänneksen osaindeksi. Palkkojen kustannustennousu on noin 5 % sekä ohjelmistojen lisenssimaksut ovat nousseet noin 4–5 %. Korostusten jälkeen sopimuksen kokonaissummaksi tulee korotusten jälkeen 78 792,02 €. Tulevat ohjelmistomuutokset ja parannusprojektit sekä niistä aiheutuvat kustannukset jaetaan sopimusosapuolten kesken erikseen vuosien 2025–2026 aikana.

Rakennusalan alavireinen suhdanne heijastui myös Hartolan kunnan alueen rakentamiseen, jolla oli merkittävä vaikutus myös rakennusvalvonnan tuloihin. Rakennusvalvonnan tulot olivat viime vuonna 256 353,88 €. Rakennusvalvonnan taksat päivitettiin siten, että ne ovat voimassa 1.1.2024 alkaen.

Hartolan rakennusvalvonta ja rakennus- ja huoneistorekisteri toimivat Heinolan rakennusvalvonnan tietojärjestelmässä, kuten myös sähköinen asiakaspalvelu. Käytössä olevaan Heinolan tietojärjestelmään on avattu Hartolan Kauppa- ja myyntipalvelu, jonka kautta on mahdollista jakaa ja myydä kuntien kartta-aineistoja, rakennuspiirustuksia sekä muita tuotteita. Uuden palvelun kautta ostajat tilaavat tuotteet sähköisestä palvelusta, jolloin pidemmällä aikavälillä viranomaisten työmäärä ja asiakaskäynnit ”tiskillä” vähenevät asiakkaiden hoitaessa tilauksensa sähköisesti verkossa.

Arkiston uudelleen skannausta ei aloitettu resurssien puutteen vuoksi. Alueellisen rakennusjärjestyksen päivityksen päätös tehtiin vuonna 2023.

Maankäyttö- ja rakennuslaki on uudistumassa, sen etenemistä seurataan ja mahdollisiin muutostarpeisiin reagoidaan rakennusjärjestyksen päivityksen muodossa.

Asia	TP 2022	TP 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Myönnetyt luvat ja ilmoitukset	230	119	120	75	75
Poikkeamisluvat	13	4	5	5	5
Suoritettut katselmukset	190	148	120	120	120

YMPÄRISTÖNSUOJELU

Hartolan ympäristönsuojelutehtävät hoidetaan yhteistyössä Heinolan kaupungin ja litin sekä Sysmän kuntien kanssa. Ympäristönsuojelun tavoitteena on ihmisen toiminnasta syntyvien ympäristöhaittojen minimoiminen, luonnonvarojen kestävä käyttö sekä viihtyisä ja puhdas elinympäristö. Ympäristönsuojelun tehtäviin kuuluvat mm. ympäristönsuojelulain, maa-aineslain, jätelain ja vesilain mukaiset lupa-, valvonta- ja edistämistehtävät.

Heinolan kaupungilta ostettava ympäristönsuojelun työresurssi on ollut vuodesta 2021 alkaen 70 %:a. Ympäristönsuojelun töitä on tehostettu pyritään jatkossa edelleen tehostamaan mm. paikkatietoteknisillä ratkaisulla ja henkilöstön erikoistumisella.

Asia	TP 2022	TP 2023	TS 2024	TS 2025
Valvonta- ja tarkastuskäynnit (ei maa-aineslupatarkastukset)	10	120	120	120
Näytteet	10	1	20	20
Ympäristöluvat	1	1	2	2
Maa-ainesluvat	2	1	2	2
Kampanjat ja projektit	2	5	2	2
Maa-aineslupien valvontakäynnit	15	0	15	15

KAAVOITUS

Vuoden 2023 aikana solmittiin yhteistyösopimus Heinolan kaupungin kanssa kaavoituksen asiantuntijapalveluiden osalta. Sopimus astui voimaan 1.9.2023 ja se sisältää 50 % yhden henkilön työpanoksesta.

Koska Hartolan kunnalla on ollut resurssivajetta kaavoituksen osalta, vuoden 2023 aikana kaavoituksen asioiden käsittely on hidastunut. Vuoden aikana kunnan alueella ovat olleen vireillä mm. seuraava kaavahankkeet:

- rantaosayleiskaavojen pienet muutokset – näihin on saatu tarvittavat lisäselvityksen vuoden loppupuolella - kesken
- Kurpan alueen kaavoitus – OAS on ollut nähtävillä vuodesta 2022 lähtien - kesken
- Putkijärven ranta-asemakaavan kumoaminen – kumottu
- Pohjois-Hartolan rantayleiskaavan muutos – voimassa
- Aurinkorannan ranta-asemakaavan ja Jääsjärven rantaosayleiskaavan muutos – kesken

Asemakaava-alueella on paljon vanhaa kaava-aluetta, mikä ei vastaa tämän päivän vaatimuksia. Suunnitteilla on valtatie länsipuolella sijaitsevien, Tainionvirran alueelle Taajama-alueen osayleiskaavassa merkittyjen AP-alueiden asemakaavoitus. Kyseinen kaava tulee todennäköisesti vireille vuoden 2024 alkukesästä. Tämän jälkeen asemakaavaa uusitaan muutostarpeiden ja kiireellisyysperiaatteen perusteella osissa.

Rantaosayleiskaavat kattavat lähes kaikki kunnan alueella sijaitsevat rannat. Rautavesi-Rusin, Etelä-Hartolan, Pohjois-Hartolan ja Jääsjärven rantaosayleiskaavojen pienet muutokset -kaavahankkeella tehdään maanomistajien haluamia pieniä muutoksia ja korjauksia. Aikataulullisesti kyseinen kaavamuutos olisi hyväksyttävissä vuoden 2024 aikana.

Vuoden aikana oli tarkoitus päivittää kaavoitusohjelma ja rantarakentamisen strategia vuodelta 2019 sekä käynnistää Rautaveden-Rusin rantaosayleiskaavan päivitystyö, mutta näihin ei ole ollut tarpeeksi resursseja.

KIINTEISTÖKARTOITUS

Hankkeen tavoitteena on ensisijaisesti verottajalla olevien rakennustietojen sekä kunnan ja VTJ:n rakennus- ja huoneistorekisterin tietojen korjaaminen ja päivittäminen niin, että tiedot vastaavat toisiaan. Talousarvio on laadittu sillä perusteella, että projektia jatketaan kunnan omana työnä. Konsultin tekemä taajama-alueen kartoitustyö aiheutti lisätyötä sekä kunnalle että verottajalle.

Projektia jatkettiin vuoden 2023 aikana samalla toimintatavalla kuin sitä tehtiin vuoden 2022 lopulla. Ranta-alueita mitattiin kartoittajan toimesta – poissulkien saarikiinteistöt. Muille kiinteistön omistajille lähetettiin kyselykirja rakennuskannan selvittämiseksi. Vuoden aikana kiinteistökartoitustyöhön on ollut käytettävissä 3,2 henkilön työpanos (2 rekisterisihteeriä, kartoittaja sekä projektin vetäjä). Projektin olisi tarkoitus päättyä toukokuun 2024 aikana.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Kaavoitettujen tonttien määrä ja laatu vastaavat rakentamisen tarpeita	<p>Rakennusvalvonta</p> <p>Kaavoitus Ajantasainen ja rakentamistarpeita vastaava maankäytön suunnittelu</p> <p>Ympäristönsuojelu Toteutetaan kaikki valvontaohjelman mukaiset määräaikaistarkastukset</p> <p>Kiinteistökartoitus Tietojen käsittelyn tehostaminen niin, ettei laatu ja tasapuolisuus kärsi</p>	<p>Lupien käsittelyaika</p> <p>Kaavoitusohjelman ylläpito ja toteuttaminen</p> <p>Ympäristönsuojelun valvontaohjelman toteuttaminen</p> <p>Mittaustietojen oikeellisuus</p> <p>Rekistereiden tietojen korjaaminen</p>	<p>Lupien käsittelyaika keskimäärin 30 päivää ja kesällä 30 - 60 päivää, kun kaikki asiakirjat on toimitettu rakennusvalvontaan</p> <p>Kaavoitusohjelman ja rantarakentamisen strategian päivittäminen. Rantaosayleiskaavojen ja taajama-alueen asemakaavojen päivittäminen.</p> <p>Toteutetaan kaikki valvontaohjelman mukaiset määräaikaistarkastukset</p> <p>Tietojen kerääminen toteutetaan omana työnä kartoittamalla ranta-alueet (poislukien saarikiinteistöt) ja kyselykirjein muiden rakennettujen kiinteistöjen omistajille</p>

<i>Ympäristölautakunta</i>	Toteuma 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 + muutos	Toteuma 2023	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	347	12 500	12 500	302	12 198
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-188 508	-373 371	-373 371	-275 289	-98 082
* Sisäiset menot	-1 314	-250	-250	-2 001	1 751
Toimintakate	-189 474	-361 121	-361 121	-276 988	-84 133
* Poistot	-29 011	-209	-209	-696	487
* Vyörytykset	-47 081	-29 514	-29 514	-51 547	22 033
* Laskennalliset erät	-8 574			-6 720	6 720
Kokonaiskustannukset	-274 141	-390 844	-390 844	-335 950	-54 894

2.4 TULOSLASKELMAOSAN TOTEUTUMINEN

Alkuperäisessä talousarviossa vuosikate oli arvioitu 199.311 euroa positiiviseksi, ja lisätalousarviolla odotettu vuosikate pieneni 164.811 euroon. Tilinpäätöksen vuosikate oli 789.993 euroa ja se oli 635.182 euroa lisätalousarviota parempi.

Hartolan kunnan tilivuosi 2023 olisi ollut ylijäämäinen ilman satunnaisiin eriin kirjattua KOy Kuninkaanpitäjän purkamisesta aiheutunutta tappiokirjausta. Tilikauden tulos painui näin alijäämäiseksi -684.479 euroa.

	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama
Toimintatuotot					
Myyntituotot	689 524		689 524	671 291	18 233
Maksutuotot	85 550		85 550	68 969	16 581
Tuet ja avustukset	220 000		220 000	366 546	-146 546
Muut toimintatuotot	455 850		455 850	496 792	-40 942
Toimintatuotot yhteensä	1 450 924	0	1 450 924	1 603 598	-152 674
Valmistus omaan käyttöön	0		0	0	0
Toimintakulut					
Henkilöstösivukulut	-821 105		-821 105	-770 918	-50 187
Palkat ja palkkiot	-2 998 777		-2 998 777	-2 973 909	-24 868
Henkilöstökulut	-3 819 882		-3 819 882	-3 744 827	-75 055
Palvelujen ostot	-2 897 464	-44 500	-2 941 964	-2 892 362	-49 602
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-845 279		-845 279	-634 936	-210 343
Avustukset	-429 500		-429 500	-330 165	-99 335
Muut toimintakulut	-178 874		-178 874	-173 603	-5 271
Toimintakulut yhteensä	-8 170 999	-44 500	-8 215 499	-7 775 891	-439 608
Toimintakate	-6 720 075	-44 500	-6 764 575	-6 172 293	-592 282
Verotulot	6 261 000		6 261 000	6 404 292	-143 292
Valtionosuudet	711 738		711 738	696 664	15 074
Rahoitustuotot ja -kulut					
Korkotuotot	4 498		4 498	19 233	-14 735
Muut rahoitustuotot	53 015		53 015	60 513	-7 498
Korkokulut	-110 765		-110 765	-218 038	107 273
Muut rahoituskulut	-100		-100	-377	277
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-53 352		-53 352	-138 670	85 318
Vuosikate	199 311	-44 500	154 811	789 993	-635 182
Poistot käyttöomaisuudesta ja pitkävaikutteisista menoista	-701 391		-701 391	-728 829	27 438
Arvonalentumiset	0		0	0	0
Satunnaiset tuotot	0		0	0	0
Satunnaiset kulut	0		0	-745 643	745 643
Tilikauden alijäämä (-) / ylijäämä (+)	-502 080	-44 500	-546 580	-684 479	137 899

Verotulojen erittely

	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama
Verotulot	6 261 000	0	6 261 000	6 404 291,91	143 291,91
Kunnan tulovero	3 649 000	0	3 649 000	3 808 462,49	159 462,49
Osuus yhteisöveron tuotosta	1 247 000	0	1 247 000	1 121 919,45	-125 080,55
Kiinteistövero	1 365 000	0	1 365 000	1 473 909,97	108 909,97
Muut verotulot	0	0	0	0,00	0,00

Valtionosuuksien erittely

	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama
Valtionosuudet	711 738	0	711 738	696 664	-15 074
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus ml. tasaukset	744 162	0	744 162	758 367,00	14 205,00
Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet	-671 936	0	-671 936	-690 264,00	-18 328,00
Verotulomenetysten kompensatio	639 512		639 512	628 561,00	-10 951,00
Verotulojen maksun lykk. kompensatio	0	0	0	0,00	0,00
Harkinnanvarainen valtionosuuden korotus	0	0	0	0,00	0,00

2.5 INVESTOINTIEN TOTEUTUMINEN

Yhtenäiskoulun käsityöaineiden oppirakennukseen asennettiin uusi kaukolämpöputki ja lämmönvaihdin.

Yhtenäiskoulun ja koulun rivitalot purettiin. Piha-alueen suunnittelua tehtiin, mutta yhtenäiskoulun investointiohjelmassa mainittuja pihatöitä ei ehditty toteuttaa. Piha-alueen toteutus siirtyi vuodelle 2024.

Yhtenäiskoulun yläkoulun käytävän kalusteet, valaistus ja pintojen ehostaminen toteutettiin.

Lukitusjärjestelmien uusintaa ei toteutettu.

Liikuntamajan tenniskenttää ei uusittu, hanke siirtyi vuodelle 2024.

Katujen päällystystä tehtiin määrärahojen puitteissa, mm. Mäntytie ja Lampitie.

Jalkakäytävän rakentamista ja päällystystä vesihuoltourakan yhteydessä välillä Visantie-Yhdystie ei toteutettu.

Katujen valaistuksen uusimista toteutettiin määrärahojen puitteissa (Lampitie, Rajatie).

Kustaan kalastusmatkailu -hanke valmistui syksyyn 2023 mennessä. Hankkeen yhteydessä tehtiin huoltorakennus satamaan, laituriterassi, kameravalvonta, parkkipaikan laajennus, valaistus ja markkinointisuunnitelma.

Vesijohtoverkoston uusiminen välillä Toritie-Museo ja Visantie-Yhdystie jätettiin toteuttamatta. Vastaavanlainen uusittu vesijohto Lampitie-Rajatie välillä todettiin hyväkuntoiseksi. Investointiohjelmassa 2023 suunniteltu verkostosaneeraus olisi koskenut tyypiltään samaa ja samanikäistä putkea. Tämän johdosta, korjausvelkaa nähtiin viisaammaksi poistaa taajaman sulkuventtiilien uusimisella ja lisäämisellä. Tämä työ jatkuu vuonna 2024. Investointiohjelmassa mainitun linjan saneerausvelan arviointi edellyttää lisätutkimuksia.

Indiko-hanke kunnan kriittisten infrapalvelujen digitalisoinnista alkoi (Infradigi-hanke). Hankkeesta ei aiheudu kustannuksia kunnalle, ja sen myötäään saadaan kuntatekniikan paikkatietoaineistoa parannettua.

Jätevedenpuhdistamolle asennettiin automaattinen veden kiintoaineen seurantalaitte.

Pohjolan paineenkorotusaseman kunnostamista ei toteutettu ja se siirrettiin vuodelle 2024.

	Tilin nimi		TA 2023 + lisämääräraha	TOT 2023	Poikkeama
Kustp.	Aineettomat hyödykkeet				
91011	Tietokoneohjelmistot	Menot	-20 000	-12 745	7 255
		Netto	-20 000	-12 745	7 255
91012	Raindance	Menot	-230 000	-73 355	156 646
		Netto	-230 000	-73 355	156 646
Kustp.	Maa- ja vesialueet				
91021	Maa- ja vesialueet	Menot	-50 000	0	50 000
		Tulot	50 000	7 210	-42 790
		Netto	0	7 210	7 210
Kustp.	Rakennukset				
91031	Rakennukset	Menot	0	0	0
		Tulot	0	149 689	149 689
		Netto	0	149 689	149 689
Kustp.	Muut osakkeet ja osuudet				
91043	Muut osakkeet ja osuudet	Menot	0	-200 000	-200 000
		Tulot	0	0	0
		Netto	0	-200 000	-200 000
Kustp.	Taide-esineet				
91050	Taide-esineet	Menot	0	-1 509	-1 509
		Netto	0	-1 509	-1 509
Kustp.	Talonrakennus/tilapalvelu				
92021	Terveysasema	Menot		-2 137	-2 137
		Netto	0	-2 137	-2 137
92029	Yhtenäiskoulu/Kukkosipi	Menot	-30 000	-19 121	10 879
		Netto	-30 000	-19 121	10 879
92035	Yhtenäiskoulu/ulkoalueet	Menot	-150 000	-30 868	119 132
		Tulot	60 000	0	-60 000
		Netto	-90 000	-30 868	59 132
92036	Julkiset kiinteistöt	Menot	-25 000	0	25 000
		Netto	-25 000	0	25 000
92037	Yhtenäiskoulu/ k	Menot	-90 000	-41 930	48 070
		Netto	-90 000	-41 930	48 070
Kustp.	Liikenneväylät				
93011	Katujen rakentaminen ja päällystys	Menot	-30 000	-25 519	4 481
		Netto	-30 000	-25 519	4 481
93012	Katujen valaistus	Menot	-20 000	-24 028	-4 028
		Netto	-20 000	-24 028	-4 028
93013	Kevyenliikenteen väylät	Menot	-20 000	-1 260	18 740
		Netto	-20 000	-1 260	18 740
93019	Liikuntapaikat/Urheilukenttä	Menot	-20 000	0	20 000
		Tulot	10 000	0	-10 000
		Netto	-10 000	0	10 000
93021	Kustaan kalastusmatkailu- reitistö, Leader	Menot	-30 000	-57 570	-27 570
		Tulot	30 000	37	-29 963
		Netto	0	-57 532	-57 532

Kustp.	Vesi- ja viemärlaitos				
94011	Vesilinjojen rakentaminen ja liittymät	Menot	-190 000	-97 873	92 127
		Netto	-190 000	-97 873	92 127
94013	INDIKO/Infradigi-hanke	Menot	-15 000	0	15 000
		Tulot	50 000	0	-50 000
		Netto	35 000	0	-35 000
95012	Jätevedenpuhdistamo	Menot	-15 000	-958	14 043
		Tulot	0	0	0
		Netto	-15 000	-958	14 043
96011	Pohjolan paineenkorotusas. Kunnostaminen	Menot	-25 000	0	25 000
		Netto	-25 000	0	25 000
Kustp.	Koneet ja kalusto				
97015	Koneet ja kalusto	Menot	0	-13 710	-13 710
		Netto	0	-13 710	-13 710
	Investoinnit yhteensä	Menot	-960 000	-602 583	87 671
		Tulot	200 000	156 936	-43 064
		Netto	-760 000	-445 646	44 608

3. TILINPÄÄTÖSLASKELMAT

3.1 TULOSLASKELMA

KUNNAN TULOSLASKELMA				
	2023		2022	
Toimintatuotot				
Myyntituotot	671 291,29		664 260,46	
Maksutuotot	68 968,89		97 342,82	
Tuet ja avustukset	366 545,65		333 121,47	
Muut toimintatuotot	<u>496 792,04</u>	1 603 597,87	<u>664 862,16</u>	1 759 586,91
Valmistus omaan käyttöön		0,00		0,00
Toimintakulut				
Henkilöstökulut	-3 744 826,55		-3 867 092,68	
Palvelujen ostot	-2 892 361,87		-16 756 329,79	
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-634 935,68		-664 564,01	
Avustukset	-330 164,61		-422 419,39	
Muut toimitakulut	<u>-173 602,60</u>	-7 775 891,31	<u>-177 726,08</u>	-21 888 131,95
Toimintakate		-6 172 293,44		-20 128 545,04
Verotulot		6 404 291,91		11 203 452,16
Valtionosuudet		696 664,00		9 868 167,00
Rahoitustuotot ja -kulut				
Korkotuotot	19 232,56		6 888,94	
Muut rahoitustuotot	60 512,89		160 878,63	
Korkokulut	-218 037,94		-73 950,82	
Muut rahoituskulut	<u>-377,41</u>	-138 669,90	<u>-121,78</u>	93 694,97
Vuosikate		789 992,57		1 036 769,09
Poistot ja arvonalentumiset				
Suunnitelman mukaiset poistot	-728 828,76		-1 258 832,57	
Arvonalentumiset	<u>0,00</u>	-728 828,76	<u>0,00</u>	-1 258 832,57
Satunnaiset erät				
Satunnaiset tuotot	0,00		0,00	
Satunnaiset kulut	<u>-745 643,31</u>	-745 643,31	<u>-96 751,47</u>	-96 751,47
Tilikauden tulos		-684 479,50		-318 814,95
Tilinpäätössiirrot				
Tilikauden yli- / alijäämä		-684 479,50		-318 814,95

3.2 RAHOITUSLASKELMA

HARTOLAN KUNNAN RAHOITUSLASKELMA				
	2023		2022	
Toiminnan rahavirta				
Vuosikate	789 992,57		1 036 769,09	
Satunnaiset erät	-745 643,31		-96 751,47	
Tulorahoituksen korjauserät	<u>-4 524,27</u>	39 824,99	<u>-163 902,25</u>	776 115,37
Investointien rahavirta				
Investointimenot	-1 646 042,14		-612 302,11	
Rahoitusosuudet investointimenoihin	37,32		102 204,20	
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	<u>738 575,99</u>	-907 428,83	<u>52 400,00</u>	-457 697,91
Toiminnan ja investointien rahavirta		-867 603,84		318 417,46
Rahoituksen rahavirta				
Antolainauksen muutokset				
Antolainauksen lisäykset	0,00		0,00	
Antolainauksen vähennykset	<u>0,00</u>	0,00	<u>52 783,74</u>	52 783,74
Lainakannan muutokset				
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	56 372,30		2 000 000,00	
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1 406 982,00		-1 302 727,00	
Lyhytaikaisten lainojen muutos	<u>1 026 589,74</u>	-324 019,96	<u>-3 500 000,00</u>	-2 802 727,00
Oman pääoman muutokset	0,00		440 739,83	
Muut maksuvalmiuden muutokset				
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-27 362,86		-15 078,69	
Vaihto-omaisuuden muutos	0,00		0,00	
Saamisten muutos	684 704,01		5 031,96	
Korottomien velkojen muutos	<u>-886 542,70</u>	-229 201,55	<u>812 596,93</u>	802 550,20
Rahoituksen rahavirta		-553 221,51		-1 506 653,23
Rahavarojen muutos		-1 420 825,35		-1 188 235,77
Rahavarat 31.12	165 455,36		1 586 280,71	
Rahavarat 1.1	1 586 280,71	-1 420 825,35	2 774 516,48	-1 188 235,77

3.3 TASE

VASTAAVAA		2023	2022	
A	PYSYVÄT VASTAAVAT		16 921 490,39	17 931 697,25
I	Aineettomat hyödykkeet	0,00	12 745,05	0,00
	Aineettomat oikeudet	12 745,05		35 833,66
II	Aineelliset hyödykkeet		14 449 527,80	13 869 792,75
	Maa- ja vesialueet	4 462 782,23		4 210 696,31
	Rakennukset	8 103 530,28		7 836 134,33
	Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 670 119,75		1 625 475,75
	Koneet ja kalusto	36 826,50		28 443,87
	Muut aineelliset hyödykkeet	65 637,24		64 128,15
	Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	110 631,80		104 914,34
III	Sijoitukset		2 459 217,54	4 026 070,84
	Osakkeet ja osuudet	2 160 388,33		3 727 241,63
	Muut lainasaamiset	19 335,95		19 335,95
	Muut saamiset	279 493,26		279 493,26
B	TOIMEKSIANTOJEN VARAT		17 575,51	18 713,41
	Valtion toimeksiannot			
	Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	17 575,51		18 713,41
C	VAIHTUVAT VASTAAVAT		995 666,58	3 101 195,94
I	Vaihto-omaisuus		0,00	0,00
	Aineet ja tarvikkeet	0,00		0,00
II	Saamiset			
	Pitkäaikaiset saamiset		151 000,05	610 158,73
	Myyntisaamiset	0,05		35 158,73
	Lainasaamiset	0,00		414 000,00
	Muut saamiset	151 000,00		161 000,00
III	Lyhytaikaiset saamiset		679 211,17	904 756,50
	Myyntisaamiset	140 966,20		329 019,48
	Lainasaamiset	210 000,00		270 000,00
	Muut saamiset	55 143,26		54 779,90
	Siirtosaamiset	273 101,71		250 957,12
IV	Rahat ja pankkisaamiset	165 455,36	165 455,36	1 586 280,71
				1 586 280,71
	VASTAAVAT YHTEENSÄ		17 934 732,48	21 051 606,60

VASTATTAVAA		2023	2022
A	OMA PÄÄOMA	5 491 496,16	7 369 306,86
I	Peruspääoma	4 336 878,95	5 530 210,15
II	Muut omat rahastot	0,00	0,00
III	Edellisten tilikausien alijäämä	1 839 096,71	2 157 911,66
IV	Tilikauden yli- / alijäämä	-684 479,50	-318 814,95
B	POISTOERO JA VAPAAEHTOISET	0,00	0,00
	VARAUKSET	0,00	0,00
	Poistoero	0,00	0,00
	Vapaaehtoiset varaukset		
C	PAKOLLISET VARAUKSET	0,00	0,00
	Muut pakolliset varaukset	0,00	0,00
D	TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	23 575,51	52 076,27
	Valtion toimeksiannot	0,00	0,00
	Lahjoitusrahastojen toimeksiannot	23 575,51	52 076,27
E	VIERAS PÄÄOMA	12 419 660,81	13 630 223,47
I	Pitkäaikainen	9 069 630,73	10 249 059,38
	Lainat rahoituslaitoksilta	8 239 857,00	9 296 839,00
	Lainat julkisyhteisöltä	56 372,30	150 000,00
	Liittymismaksut ja muut velat	773 401,43	773 401,43
	Siirtovelat	0,00	28 818,95
II	Lyhytaikainen	3 350 030,08	3 381 164,09
	Lainat rahoituslaitoksilta	2 206 982,00	1 256 982,00
	Lainat julkisyhteisöltä	26 589,74	150 000,00
	Saadut ennakot	207 683,89	266 506,81
	Ostovelat	0,00	696 987,67
	Muut velat	64 681,34	78 175,92
	Siirtovelat	844 093,11	932 511,69
VASTATTAVAA YHTEENSÄ		17 934 732,48	21 051 606,60

3.4 KONSERNILASKELMAT

HARTOLAN KUNTAKONSERNI	TULOSLASKELMA	
	2023	2022
Toimintatuotot	3 772 834,07	21 180 338,23
Toimintakulut	-9 127 078,04	-40 763 966,62
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta	0,00	-9 551,10
Toimintakate	-5 354 243,97	-19 593 179,49
Verotulot	6 404 291,91	11 203 452,16
Valtionosuudet	696 664,00	9 868 167,00
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	322 806,99	19 295,76
Muut rahoitustuotot	59 813,23	242 669,45
Korkokulut	-569 272,27	-209 919,57
Muut rahoituskulut	-562,27	-61 615,83
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-187 214,32	-9 570,19
Vuosikate	1 559 497,62	1 468 869,48
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-1 232 903,32	-2 666 034,55
Tilikauden yli-/alipariarvot	0,00	0,00
Arvonalentumiset	0,00	0,00
Satunnaiset erät	-876 217,01	111 537,68
Tilikauden tulos	-549 622,71	-1 085 627,39
Tilinpäätössiirrot	-254,02	3 023,07
Vähemmistöosuudet	534,17	-37 579,36
Tuloksen oikaisuerät		
Tilikauden ylijäämä	-549 342,56	-1 120 183,68

HARTOLAN KUNTAKONSERNI	RAHOITUSLASKELMA	
	2023	2022
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	1 429 471,64	1 468 869,48
Satunnaiset erät	-746 191,03	111 537,68
Tulorahoituksen korjauserät	-5 457,84	269 836,44
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-1 167 688,35	-1 725 365,96
Rah.osuudet inv. menoihin	100,37	105 815,98
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	738 617,92	1 880 178,93
Toiminnan ja investointien rahavirta	248 852,71	2 110 872,55
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	0,00	0,00
Antolainasaamisten vähennykset	0,00	59 001,10
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	2 690,76	3 808 786,01
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-2 334 604,47	-1 572 347,80
Lyhytaikaisten lainojen muutos	972 471,56	-6 631 711,50
Oman pääoman muutokset	0,00	450 946,70
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutos	-27 098,46	-9 077,49
Vaihto-omaisuuden muutos	-1 885,68	28 783,38
Saamisten muutos	762 071,59	-659 503,95
Korottomien velkojen muutos	-938 205,10	905 613,37
Rahoituksen rahavirta	-1 564 559,80	-3 619 510,18
Rahavarojen muutos	-1 315 707,09	-1 508 637,63
Rahavarat 31.12.	1 166 841,87	3 931 113,32
Rahavarat 1.1.	2 482 548,95	5 439 750,95
	-1 315 707,08	-1 508 637,63

HARTOLAN KUNTAKONSERNI		TASE	
VASTAAVAA	2023	2022	
PYSYVÄT VASTAAVAT			
Aineettomat hyödykkeet			
Aineettomat oikeudet	14 935,79	58 288,74	
Muut pitkävaikutteiset menot	0,00	5 161,05	
Ennakkomaksut	0,00	11 166,27	
	14 935,79	74 616,06	
Aineelliset hyödykkeet			
Maa- ja vesialueet	5 061 944,11	5 082 425,20	
Rakennukset	16 520 072,13	20 674 593,27	
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 675 586,38	1 654 617,70	
Koneet ja kalusto	72 137,70	688 099,16	
Muut aineelliset hyödykkeet	189 125,70	221 111,85	
Ennakkomaksut ja keskeneräiset	113 085,15	238 704,43	
	23 631 951,17	28 559 551,61	
Sijoitukset			
Osakkuusyhteisöosuudet	435 023,37	503 461,16	
Muut osakkeet ja osuudet	682 662,43	870 394,26	
Muut lainasaamiset	33 999,53	-638 335,37	
Muut saamiset	283 131,80	286 958,91	
	1 434 817,13	1 022 478,96	
Pysyvät vastaavat yhteensä	25 081 704,09	29 656 646,63	
TOIMEKSIANOJEN VARAT	47 868,02	65 116,79	
VAIHTUVAT VASTAAVAT			
Vaihto-omaisuus	12 969,17	168 497,16	
Saamiset			
Pitkäaikaiset saamiset	257 717,38	736 732,90	
Lyhytaikaiset saamiset	596 487,06	2 883 848,85	
	854 204,44	3 620 581,75	
Rahoitusarvopaperit	675 849,24	719 207,80	
Rahat ja pankkisaamiset	490 992,63	3 211 905,52	
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAIUUUS YHT	2 034 015,48	7 720 192,23	
VASTAAVAA YHTEENSÄ	27 163 587,59	37 441 955,65	

HARTOLAN KUNTAKONSERNI		TASE	
VASTATTAVAA	2023	2022	
OMA PÄÄOMA			
Peruspääoma	4 336 878,95	5 530 210,15	
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääomat	411 987,54	411 987,54	
Arvonkorotusrahasto	2 295,79	0,00	
Muut rahastot	0,00	575 596,11	
Ed.tilikausien yli/-alijäämä	1 865 390,72	2 296 146,90	
Tilikauden yli/-alijäämä	-549 876,73	-1 120 183,82	
Oma pääoma yhteensä	6 066 676,27	7 693 756,88	
VÄHEMMISTÖOSUUDET	37 534,14	50 382,83	
VARAUKSET			
Kertynyt poistoero	0,00	74 688,16	
Vapaaehtoiset varaukset	0,00	0,00	
Pakolliset varaukset	21 222,35	652 874,69	
	21 222,35	727 562,85	
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	59 899,84	154 618,84	
VIERAS PÄÄOMA			
Pitkäaikainen			
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	15 820 267,90	20 322 032,78	
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	773 401,43	805 245,84	
Lyhytaikainen			
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	3 034 671,55	2 609 357,23	
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	1 349 379,94	5 078 998,40	
Vieras pääoma yhteensä	20 977 720,82	28 815 634,25	
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	27 163 053,42	37 441 955,65	

4. TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

4.1 TILINPÄÄTÖKSEN LAATIMISTA JA ESITTÄMISTAPAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

4.1.1 Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

ARVOSTUS- JA JAKSOTUSPERIAATTEET JA -MENETELMÄT

Pysyvien vastaavien arvostus

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenoa vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitusosuuksilla.

Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaisesti. Poistosuunnitelman mukaiset suunnitelmapoistojen laskentaperusteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedoissa kohdassa *Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista*.

Sijoitusten arvostus

Pysyvien vastaavien sijoitukset on merkitty taseeseen hankintamenoa tai sitä alempaan arvoon. Arvostuksen perusteena on ollut hyödykkeen todennäköisesti tulevaisuudessa kerryttämä tulo tai sen arvo palvelutuotannossa.

Pysyvien vastaavien sijoitusluonteiset erät on merkitty taseeseen hankintamenoa tai sitä alempaan todennäköiseen luovutushintaan.

Rahoitusomaisuuden arvostus

Saamiset on merkitty taseeseen nimellisarvoon tai sitä alempaan todennäköiseen arvoon.

Rahoitusomaisuusarvopaperit on merkitty taseeseen hankintamenoa tai sitä alempaan todennäköiseen luovutushintaan.

Avustusten käsittely

Pysyvien vastaavien aineellisten hyödykkeiden hankintaan saadut rahoitusavustukset on merkitty ao. hyödykkeen hankintamenoa vähennykseksi.

4.1.2 Kunnan tilinpäätöksen esittämistapaa koskevat liitetiedot

Edellisten tilikauden tietojen vertailukelpoisuus

Tilikauden 1.1.2023 avaussaldojen muutoksina on kirjattu hyvinvointialueille siirtyneet omaisuus- ja pääomaerät kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunnon 128 mukaisesti. Hartolan kunnan avaussaldon muutoksena näkyy Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän ja Vaalijalan kuntayhtymän poistuminen taseen vastaavien sijoituksista. Muutokset on eritelty tarkemmin kyseisen tase-erän kohdalla.

Tilikauden tuloksen vertailussa edelliseen tilikauteen tulee ottaa seuraavat erät huomioon:

- Suunnitelman mukaisiin poistoihin sisältyy taloushallinnon ohjelmistovaihdon yhteydessä romutettujen käyttöomaisuuskohteiden poistot, joiden kokonaisvaikutus on -17.710,38 euroa.

4.1.3 Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Konsernitilinpäätöksen laajuus

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty tytäryhteisöt ja kuntayhtymät, joissa kunta on jäsenenä.

Sisäiset liiketapahtumat ja sisäiset katteet

Konserniyhteisöjen keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty sekä konserniyhteisöjen ja kunnan omistamien kuntayhtymien keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty vähäisiä liiketapahtumia lukuun ottamatta. Olennaiset pysyviin vastaaviin sisältyvät sisäiset katteet on vähennetty.

Osakkuusyhteisöt

Osakkuusyhteisöt on jätetty yhdistelemättä vähäisen merkityksen vuoksi.

4.2 TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liitetieto 6)

Toimintatuotot tehtäväalueittain	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Yleishallinto	163 892,97	164 965,98	123 185,14	124 454,97
Sosiaali- ja terveystoimet	0,00	17 876 153,32	0,00	0,00
Opetus- ja kulttuuripalvelut	1 001 858,17	1 109 026,55	346 866,52	469 015,58
Yhdyskuntapalvelut	611 427,94	975 091,50	611 427,94	630 832,72
Muut palvelut	1 995 654,99	1 055 100,88	522 118,27	535 283,64
<i>Toimintatuotot yhteensä</i>	<i>3 772 834,07</i>	<i>21 180 338,23</i>	<i>1 603 597,87</i>	<i>1 759 586,91</i>

Liitetieto 7)

Verotulojen erittely	2023	2022
Kunnan tulovero	3 808 462,49	7 825 567,73
Osuus yhteisöveron tuotosta	1 121 919,45	1 965 576,48
Kiinteistövero	1 473 909,97	1 412 307,95
<i>Verotulot yhteensä</i>	<i>6 404 291,91</i>	<i>11 203 452,16</i>

Liitetieto 8)

Valtionosuuksien erittely	2023	2022
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus (ilman tasauksia)	492 087,00	6 471 033,00
Verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus	266 280,00	1 964 832,00
Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuus	-690 264,00	-671 936,00
Harkinnanvarainen rahoitusavustus	0,00	0,00
Verotulomenetysten kompensatio	628 561,00	2 115 062,00
Verotulojen maksun lykk.kompensaatio	0,00	-10 824,00
<i>Valtionosuuden yhteensä</i>	696 664,00	9 868 167,00

Liitetieto 9)

Palvelujen ostojen erittely	2023	2022
Asiakaspalvelujen ostot	873 823,40	15 314 380,56
Muiden palvelujen ostot	2 018 538,47	1 441 949,23
<i>Kunnan palvelujen ostot yhteensä</i>	2 892 361,87	16 756 329,79

Liitetieto 10) Ei raportoitavaa**Liitetieto 11)**

Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista

Pysyvien vastaavien poistojen määrittämiseen on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa.

Arvioidut poistoajat ja niitä vastaavat vuotuiset poistoprosentit sekä poistomenetelmät		
Aineettomat hyödykkeet		
Kehittämismenot	2 vuotta	Tasapoisto
Aineettomat oikeudet	5 vuotta	Tasapoisto
Liikearvo	2 vuotta	Tasapoisto
Atk -ohjelmistot	2 vuotta	Tasapoisto
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	ei poistoa	
Hallinto- ja toimistorakennukset, kiviset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Hallinto- ja toimistorakennukset, puiset	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Koulurakennukset, kiviset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Koulurakennukset, puiset	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Päiväkodit, kiviset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Päiväkodit, puiset	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Sairaalarakennukset, kiviset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Sairaalarakennukset, puiset	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Uimahallit	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Liikuntahallit	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Tehdas- ja tuotantorakennukset		
Keskuskeittiö	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Pesula	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Taloussrakennukset		

Varastot, kiviset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Varastot, puiset	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Vapaa-ajan rakennukset		
Urheilukenttien huoltorakennukset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Virkistysalueen mökit/saunamökit	30 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Asuinrakennukset		
Kerrostalot, kiviset	30 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Rivi- ja pientalot, kiviset	30 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Kiinteät rakenteet ja laitteet		
Kadut, tiet, torit, puistot ja kentät	15 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Sillat, laiturit, uimalat	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Muut maa- ja vesirakenteet	15 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Vedenjakeluverkosto, viemäriverkko	30 vuotta	tai menojäännöspoisto 7%
Kaukolämpöverkko	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Sähköjohdot, muuntoasemat, ulkovalaistuslaitteet	15 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Puhelinverkko, keskusasema ja alakeskukset	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 20%
Maakaasuverkko	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 12%
Muut putki- ja kaapeliverkot	15 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Sähkö-, vesi- yms. laitoskoneet ja -laitteet	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Kiinteät nosto- ja siirtolaitteet	15 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Liikenteen ohjauslaitteet	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 20%
Muut kiinteät koneet, laitteet ja rakenteet	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 20%
Koneet ja kalusto		
Muut kuljetusvälineet	4 vuotta	tai menojäännöspoisto 25%
Muut liikkuvat työkoneet	5 vuotta	tai menojäännöspoisto 25%
Muut raskaat koneet	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 20%
Muut kevyet koneet	5 vuotta	tai menojäännöspoisto 25%
Sairaala- terveydenhuolto- yms. laitteet	5 vuotta	tai menojäännöspoisto 20%
Atk -laitteet	3 vuotta	tai menojäännöspoisto 30%
Muut laitteet ja kalusteet	3 vuotta	tai menojäännöspoisto 30%
Muut aineelliset hyödykkeet		
Luonnonvarat	käytön mukainen poisto	
Arvo- ja taide-esineet	ei poistoa	
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	ei poistoa	
Pysyvien vastaavien sijoitukset		
Osakkeet ja osuudet	ei poistoa	

Liitetieto 12)

Pakollisten varausten muutokset	2023	2022
Potilasvahinkovakuutusmaksu 1.1.	0,00	128 300,40
Lisäykset tilikaudella	0,00	0,00
Vähennykset tilikaudella	0,00	128 300,40
<i>Potilasvahinkovakuutusmaksu 31.12.</i>	0,00	0,00

Liitetieto 13)

Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutusvoitot ja -tappiot	2023	2022
Muut toimintatuotot		
Maa- ja vesialueiden luovutusvoitot	0,00	35 601,85
Rakennusten luovutusvoitot	4 524,27	0,00
<i>Luovutusvoitot yhteensä</i>	0,00	35 601,85

Liitetieto 14) Ei raportoitavaa**Liitetieto 15)**

Osinkotuottojen ja peruspääoman korkotuottojen erittely	2023	2022
Kuntarahoytös Oy	5 709,00	3 399,00
Suur-Savon Sähkö Oy	51 100,00	51 100,00
<i>Yhteensä</i>	56 809,00	54 499,00

Liitetieto 16) Ei raportoitavaa**4.3 TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT****4.3.1 Taseen vastaavia koskevat liitetiedot****Liitetieto 17–18)** Ei raportoitavaa**Liitetieto 19)**

Aineettomat ja aineelliset hyödykkeet	Siirrot erien välillä					
	Hank.meno 1.1.2023	Lisäykset 2023	Vähennykset 2023	Poistot 2023	Hank.meno 31.12.2023	
Tietokone-ohjelmistot	35 833,66	12 745,05		-35 833,66	12 745,05	
Maa- ja vesialueet	4 210 696,31	242 685,88	-7 210,22	16 610,26	4 462 782,23	
Asuinrakennukset	989 308,93	794 553,68		-34 611,36	1 749 251,25	
Hallinto- ja toimistorakennukset	5 010 660,77	61 050,94	-149 688,62	5 961,00	4 647 294,97	
Muut rakennukset	1 836 164,63			-129 180,57	1 706 984,06	
Maa- ja vesirakenteet	633 487,19	108 340,20		1 609,76	635 909,74	
Johtoverkostot ja laitteet	549 061,35	97 873,39		85 226,12	669 057,53	
Kiinteät rakenteet ja laitteet	442 927,21	957,50		4 798,00	365 152,48	
Koneet ja kalusto	28 443,87	15 846,76		3 499,21	36 826,50	
Taide-esineet	64 128,15	1 509,09			65 637,24	
Keskeneräiset työt	104 914,34	107 322,30	-510,75	-101 094,09	110 631,80	
Yhteensä	13 905 626,41	1 442 884,79	-157 409,59	0,00	14 462 272,85	

Pysyvien vastaavien sijoitukset						
	Hank.meno	Lisäykset	Vähennykset	Siirrot erien välillä	Poistot	Hank.meno
Tili	1.1.2023	2023	2023	2023	2023	31.12.2023
Tytäryhteisöosakkeet	1 286 146,84	200 000,00	-576 642,13			909 504,71
Kuntayhtymäosuudet	141 227,53					141 227,53
Osakkuusyhteisöosakkeet	435 023,37					435 023,37
Muut osakkeet ja osuudet	671 512,69	3 120,03				674 632,72
Yhteensä	2 533 910,43	203 120,03	-576 642,13	0,00	0,00	2 160 388,33
Kuntayhtymäosuuksista on vähentynyt alkusaldoon kirjatut hyvinvointialueille siirtyneet:						
Päijät-Hämeen hyvinvointi ky	-1 167 563,28					
			-1 193			
Vaalijalan ky	-25 767,95		331,23			

Liitetieto 20 - 22)

Tytäryhteisöt, kuntayhtymäosuudet sekä osakkuusyhteisöt						
Nimi	Kotipaikka	Kunnan omistusosuus	Konsernin omistusosuus	Omasta pääomasta	Vieraasta pääomasta	Tilikauden voitosta/tappiosta
Tytäryhteisöt						
Asunto Oy Vuorilaakso	Hartola	72,50 %	72,50 %	98 954	622	-1 408
Kiinteistö Oy Vasalli	Hartola	100 %	100,00 %	38 884	8 661 294	92 451
Jorma Virtasen säätiö	Hartola	100 %	100,00 %	530 740	826	25 273
			Yhteensä	668 577	8 662 742	116 317
Kuntayhtymät						
Koulutuskeskus Salpaus ky	Lahti	0,97 %	0,97 %	939 448	96 413	20 737
Päijät-Hämeen liitto ky	Lahti	1,31 %	1,31 %	18 421	8 669	-1 917
			Yhteensä	18 421	8 669	-1 917
Osakkuusyhteisöt, yhdistelemättömät						
Asunto Oy Sahakankaanmäki	Hartola	41,00 %	41,00 %	52 511	167	19
Asunto Oy Yrittäjäkerho	Hartola	48,48 %	48,48 %	103 908	28 807	15
Asunto Oy Yölintu	Hartola	24,55 %	24,55 %	12 346	18 278	-591
			Yhteensä	116 254	47 085	-576
Asunto-osakkeet						
		Omistusosuus	Osakkeet kunta kpl	Huoneistoja		
As Oy Hartolan Kauppakulma		12,44 %	555	1		
As Oy Hartolan Koulupelto		11,52 %	76	2		
As Oy Kuntalantupa		8,38 %	838	1		
As Oy Käpyrinne		9,06 %	906	1		
As Oy Laidunvisa		8,28 %	839	1		
As Oy Pellonperä		10,87 %	1 098	3		
As Oy Sahakankaanmäki				3		
As Oy Vierukkapolku 4		21,56 %	2 156	4		
As Oy Yhdystie		12,29 %	12 289	2		

Muut osakkeet	Osakkeet kunta kpl
Hartolan Golfkeskus	1
Joutsan Ekokaasu Oy	50
Joutsan Seudun Ratakeskus Oy	1
Järvi-Hämeen Osuuspankki	1
Koha-Suomi Oy	
Kuntarahoitus Oyj	3300
Kuntien Tiera Oy	3388
Lahden Seudun Kehitys (Ladec Oy)	5
Lahden seutu - Lahti region Oy	17
Osuuskauppa Hämeenmaa	1
Provincia Oy	10
Sarastia Oy	1650
Suur-Savon Sähkö Oy	511
Työterveyshuolto Wellamo	12

Liitetieto 23)

Saamisten erittely				
	2023		2022	
	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset
Saamiset tytäryhteisöiltä				
Myyntisaamiset	0,00	0,00	0,00	10 873,86
Lainasaamiset	0,00	210 000,00	414 000,00	262 000,00
<i>Yhteensä</i>	0,00	210 000,00	414 000,00	272 873,86
Saamiset kuntayhtymiltä, joissa kunta on jäsenenä				
Myyntisaamiset	0,00	0,00	0,00	1 222,41
Siirtosaamiset	0,00	0,00	0,00	93 987,00
<i>Yhteensä</i>	0,00	0,00	0,00	95 209,41
Saamiset osakkuus- sekä muilta omistusyhteisyyksiltä				
Myyntisaamiset	0,00	0,00	0,00	2 381,70
Lainasaamiset	19 335,95	0,00	19 335,95	0,00
<i>Yhteensä</i>	19 335,95	0,00	19 335,95	2 381,70
<i>Saamiset yhteensä</i>	19 335,95	210 000,00	433 335,95	370 464,97

Liitetieto 24)

Siirtosaamiisiin sisältyvät olennaiset erät	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Lyhytaikaiset siirtosaamiset				
Menoennakot	0,00	758,46	0,00	0,00
Muut tulojäämät				
Siirtyvät korot	22 360,48	0,00	22 360,48	0,00
Kelan korvaus työterv.huollosta	11 600,16	41 215,25	10 000,00	10 602,22
Tuet ja -avustukset	2 520,11	121 465,41	0,00	114 983,25
Muut tulojäämät	241 725,50	720 030,36	240 741,23	125 371,65
Tulojäämät yhteensä	278 206,25	882 711,02	273 101,71	250 957,12
<i>Lyhytaikaiset siirtosaamiset yhteensä</i>	278 206,25	883 469,48	273 101,71	250 957,12

4.3.2 Taseen vastattavia koskevat liitetiedot**Liitetieto 25)**

Oman pääoman erittely	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Peruspääoma 1.1.	5 530 210,15	5 530 210,15	5 530 210,15	5 530 210,15
Avaussaldon muutos: omaisuuserät	-1 193 331,20		-1 193 331,20	
Peruspääoma 1.1.	4 336 878,95	5 530 210,15	4 336 878,95	5 530 210,15
Jorma Virtasen säätiö	411 987,54	411 987,54		
Peruspääoma 31.12.	4 748 866,49	11 472 407,84	4 336 878,95	5 530 210,15
Arvonkorotusrahassto 1.1.	6 175,71	0,00	0,00	0,00
Vähennykset	-3 879,92	0,00	0,00	0,00
Arvonkorotusrahassto 31.12.	2 295,79	0,00	0,00	0,00
Muut omat rahastot	0,00	575 596,15		
Muut omat rahastot yhteensä 31.12.	0,00	575 596,15	0,00	0,00
Edellisten tilikausien ylijäämä	1 865 390,72	2 296 146,90	2 157 911,66	2 157 911,66
Edellisten tilikausien ylijäämä 31.12.	1 865 390,72	2 296 146,90	2 157 911,66	2 157 911,66
Tilikauden ylijäämä/alijäämä	-549 342,56	-1 120 183,68	-318 814,95	-318 814,95
<i>Oma pääoma yhteensä</i>	6 067 210,44	13 223 967,21	6 175 975,66	7 369 306,86

*) Tilikauden 1.1.2023 avaussaldojen muutoksina on kirjattu hyvinvointialueille siirtyneet omaisuus- ja pääomaerät kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunnon 128 mukaisesti.

Hartolan kunnan avaussaldojen muutoksen näkyy Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän ja Vaalijalan kuntayhtymän poistuminen taseen pysyvien vastaavien sijoituksista kirjattuna peruspääomaa vastaan, yhteensä 1.193.331,20 euroa.

Liitetieto 26) Ei raportoitavaa

Liitetieto 27)

Pitkäaikaiset velat jotka erääntyvät myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua		
	2023	2022
Joukkovelkainakirjat	0,00	0,00
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	4 154 539,00	4 471 690,00
Lainat julkisyhteisöiltä	0,00	0,00
Lainat muilta luotonantajilta	0,00	0,00
<i>Pitkäaikaiset velat yhteensä</i>	<i>4 154 539,00</i>	<i>4 471 690,00</i>
Vuoden 2023 tilinpäätöksessä esitetään velat ja velkojen osat, jotka erääntyvät 1.1.2029 tai sen jälkeen.		

Liitetieto 28)

Joukkovelkakirjalainat	2023	2022
Alle vuoden kuluessa erääntyvät kuntatodistuslainat		
OP Yrityspankki Oyj	1 000 000,00	0,00
- korko 3,84 % - 4,05 %		
- erääntyvät 05.07.2024-22.08.2024		
<i>Joukkovelkakirjalainat yhteensä</i>	<i>1 000 000,00</i>	<i>0,00</i>

Liitetie 29) Ei raportoitavaa**Liite 30)**

Vieras pääoma	2023		2022	
	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen
Velat tytäryhteisöille				
Ostovelat	0,00	0,00	0,00	119 971,82
Muut velat	252 699,01	0,00	278 286,79	0,00
Siirtovelat	0,00	1 125,00	0,00	0,00
<i>Yhteensä</i>	<i>252 699,01</i>	<i>1 125,00</i>	<i>278 286,79</i>	<i>119 971,82</i>
Velat kuntayhtymille, joissa kunta on jäsenenä				
Ostovelat	0,00	0,00	0,00	296,54
Siirtovelat	0,00	1 125,40	0,00	0,00
<i>Yhteensä</i>	<i>0,00</i>	<i>1 125,40</i>	<i>0,00</i>	<i>296,54</i>
Velat osakkuus- sekä muille omistusyhteisöille				
Muut velat	4 722,72	0,00	4 722,72	0,00
<i>Yhteensä</i>	<i>4 722,72</i>	<i>0,00</i>	<i>4 722,72</i>	<i>0,00</i>
<i>Vieras pääoma yhteensä</i>	<i>257 421,73</i>	<i>2 250,40</i>	<i>283 009,51</i>	<i>120 268,36</i>

Liitetiedosto 31) Ei raportoitavaa

Liitetieto 32)

Muiden velkojen erittely	Kunta	
	2023	2022
Muut velat		
Palautuskelpoiset liittymismaksut	773 401,43	773 401,43
<i>Muut velat</i>	<i>773 401,43</i>	<i>773 401,43</i>

Liitetieto 33)

Siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Lyhytaikaiset siirtovelat				
Tuloennakot	208 212,05	310 449,28	207 683,89	266 506,81
Menojäämät				
Lomapalkkavelka	510 776,05	1 601 323,54	475 993,29	432 113,44
Korkojaksotukset	41 113,18	35 872,29	41 113,18	0,00
Muut menojäämät	422 926,51	658 464,83	326 986,64	500 398,25
Lyhytaikaiset siirtovelat yhteensä	974 815,73	2 295 660,66	844 093,11	932 511,69
<i>Siirtovelat yhteensä</i>	<i>1 183 027,78</i>	<i>2 606 109,94</i>	<i>1 051 777,00</i>	<i>1 199 018,50</i>

4.4 VAKUUKSIA, VASTUUSITOUMUKSIA JA TASEEN ULKOPUOLISIA JÄRJESTELYJÄ KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liitetieto 34–35 Ei raportoitavaa

Liitetieto 36 ja 37)

Vakuudet	2023	2022
KUNNAN OMAVELKAISET TAKAUKSET		
Samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta		
Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä	0,00	1 039 030,43
Kiinteistö Oy Vasalli	8 323 861,92	9 138 274,82
<i>Yhteensä</i>	8 323 861,92	10 177 305,25
Muiden puolesta annetut omavelkaiset takaukset		
Suomen Hoiva ja Asunto Oy	3 503 835,00	3 628 701,00
Muiden puolesta annetut		
Pohjois-Hartolan vesiosuuskunta	0,00	22 228,00
Murakan vesiosuuskunta	0,00	9 746,06
<i>Yhteensä</i>	0,00	31 974,06

Johdannais sopimukset

Johdannaiset sisältävät koronvaihtosopimuksen.

Kunnalla ei ole voimassa olevia koronvaihtosopimuksia.

Liitetieto 38)

Leasingvastuut/kunta	Vuokravastuu 31.12.2023	Kaudella 2024 maksettavat
Nordea Tukirahoitus	5 371,44	3 443,67
Danske Finance Oy	3 898,52	3 898,52
OP Yrityspankki Oyj (3STEP)	0,00	0,00
<i>Leasingvastuut yhteensä</i>	9 269,96	7 342,19

Vuokravastuut/konserni	Vuokravastuu 31.12.2023	Kaudella 2024 maksettavat
	27 173,79	13 165,42

Liitetieto 39) Ei raportoitavaa

Liitetieto 40)

Vastuusitoumukset				
Järjestelyjen tarkoitus	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Takaukset samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta				
Alkuperäinen pääoma			11 252 742,15	11 252 742,15
Jäljellä oleva pääoma			8 344 703,22	9 405 655,97
Takaukset muiden puolesta				
Alkuperäinen pääoma	5 767 814,00	5 767 814,00	5 767 814,00	5 767 814,00
Jäljellä oleva pääoma	3 503 835,00	3 783 190,28	3 503 835,00	3 783 190,28

Vastuu kuntien takauskeskuksen takausvastuista	2023	2022
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista 31.12.	21 353 465	19 842 590
Kunnan osuus takauskeskuksen kattamattomista takausvastuista 31.12.	0	0
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takauskeskuksen rahastosta 31.12.	16 998	11 475

Liitetieto 41)

Päijät-Hämeen hyvinvointialue on tehnyt vuonna 2023 päätöksen palkkaharmonisoinnista sekä takautuvien saamisten maksamisesta työntekijöille. Hyvinvointialue on ilmoittanut 29.11.2023 Hartolan kunnan laskennalliseksi osuudeksi **418.700 euroa**.

Lain sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaantulusta mukaan PHHYKY:n henkilöstö on siirretty liikkeenluovutuksella hyvinvointialueelle 1.1.2023. Työsopimuslain ja lain kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta mukaan luovuttaja on luovutuksensaajalle vastuussa ennen luovutusta erääntyneestä työntekijän saatavasta, jollei muuta ole sovittu. Muuta ei ole sovittu Päijät-Hämeen hyvinvointialueen, PHHYKY:n ja kunnan välillä. Palkkasaatavaa ei ole erääntynyt ennen 1.1.2023. Lain sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaantulusta mukaan PHHYKY:n henkilöstö on siirretty liikkeenluovutuksella hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen.

Palkkaharmonisaation toteuttamisesta on Päijät-Hämeen hyvinvointialue tehnyt päätöksen 1.1.2023 tapahtuneen liikkeenluovutuksen jälkeen. Kunnan tulokinnan mukaan palkkasaatava erääntyy vasta päätöksen ja maksusuunnitelman jälkeen. Näin ollen Hartolan kunnan tulokinnan mukaan PHHYKY ei ole vastuussa takautuvasta palkkaharmonisaatiosta edellä mainitun lainsäädännön perusteella. Tällöin ei myöskään muodostu katettavaa alijäämää, josta omistajakunnat olisivat vastuussa. Hartolan kunta ei tällä perusteella ole sisällyttänyt Päijät-Hämeen hyvinvointialueen ilmoittamaa osuutta palkkaharmonisoinnin kustannuksesta tilinpäätöslaskelmiinsa.

Vuoden 2022 tilinpäätökseen on kirjattu Vaalijalan kuntayhtymän viimeisen yhtymäkokouksen päätöksen mukaisesti aikaisempien tilikausien aikana kertyneen ylijäämän palautusta yhteensä 122.536,28 euroa. Tilinpäätöksen valmistelun yhteydessä on selvinnyt, että kyseisestä yhtymäkokouksen päätöksestä on tehty kaksi valitusta Itä-Suomen hallinto-oikeudelle. Yhtymäkokouksen päätöksen mukaan kuntayhtymän ylijäämästä palautetaan 50 %, josta osa on yleiskatteellista ja osa korvamerkitty opetustoimelle. Etelä-Savon hyvinvointialue vaatii, että hallinto-oikeus kumoaa yhtymäkokouksen päätökset 14.12.2022 § 38 ja § 39 laittomina. Toisen valituksen on tehnyt Varkauden kaupunki, joka ei vastusta yhtymäkokouksen päätöstä ja sen toimeenpanoa siltä osin, kun se on päättänyt palauttaa puolet Vaalijalan kirjanpidollisista ylijäämistä jäsenkunnille, mutta vaatii hallinto-oikeutta kumoamaan yhtymäkokouksen päätöksen § 38 ja palauttamaan sen toimivaltaisen toimielimen uudelleen ratkaistavaksi koskien palauttamatta jääneen ylijäämän käsittelyä. Tuloksi kirjatut ylijäämän palautuksen maksatus on siis edelleen epävarmaa, koska päätös ei ole saanut lainvoimaa.

4.5 HENKILÖSTÖÄ, TILINTARKASTAJAN PALKKIOITA JA INTRESSITAHOTAPAHTUMIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liitetieto 42)

Henkilöstön lukumäärä 31.12. (henkilötyövuosina)		
	2023	2022
Kunnanhallitus	7,68	8,75
Sivistyslautakunta	47,07	49,18
Ympäristölautakunta	3,84	2,5
Tekninen lautakunta	17,16	16,13
<i>Yhteensä</i>	<i>75,75</i>	<i>76,56</i>

Liitetieto 43) Henkilöstökuluja ei aktivoitu taseeseen

Liitetieto 44)

Luottamushenkilön palkkioista perityt ja tilitetyt luottamushenkilömaksut		
	2023	2022
Hartolan Kokoomus ry	1 445,25	1 500,25
Hartolan Perussuomalaiset ry	392,00	404,25
Hämeen Vihreät ry	81,00	169,50
KD Heinolan osasto	165,00	207,00
<i>Tilitetyt luottamushlömaksut yht.</i>	<i>2 083,25</i>	<i>2 281,00</i>

Liitetieto 45)

Tilintarkastajan palkkiot		
(alv 0%)	2023	2022
BDO Auditor Oy		
Tilintarkastuspalkkiot	10 023,35	5 215,63
Tilintarkastajan lausunnot		
Tarkastusltk:n sihteerin tehtävät	0,00	0,00
Muut palkkiot	10 800,00	233,10
<i>Palkkiot yhteensä</i>	<i>20 823,35</i>	<i>5 448,73</i>

Liitetieto 46)

Intressitahotapahtumia koskeva liitetieto
Kunnanjohtajan kanssa on solmittu kuntalain mukainen johtajasopimus, jonka kunnanhallitus on hyväksynyt 27.9.2021 ja jossa on erokorvaukseksi sovittu kuuden (6) kuukauden palkkaa vastaava summa ilman viranhoidtovelvollisuutta.
Konsernin lähipiirin/intressipiirin kanssa ei ole ollut tavanomaisesta poikkeavia liiketoimia.

5. ERIYTETYT TILINPÄÄTÖKSET

5.1 VESI- JA VIEMÄRILAITOKSEN TULOSLASKELMA

VESI- JA VIEMÄRILAITOKSEN TULOSLASKELMA 31.12.2023

Vesi- ja viemärlaitos	TP 2023	TP 2022
-		
Liikevaihto (vesi- ja jätevesimaksut)	474 970,81	433 156,82
Liiketoiminnan muut tuotot		
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-91 612,00	-105 484,00
Palvelujen ostot	-235 202,21	-179 367,36
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-76 020,56	-81 158,43
Henkilöstösivukulut	-26 183,70	-16 633,27
Eläkekulut	-23 828,38	-14 258,47
Muut henkilöstösivukulut	-2 355,32	-2 374,80
Poistot		
Suunnitelman mukaiset poistot	-158 566,18	-155 960,52
Liiketoiminnan muut kulut	-5 315,55	-13 394,28
Liikelylijäämä (-alijäämä)	-117 929,39	-118 841,04
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot		
Muut rahoitustuotot		
Korkokulut		
Korvaus peruspääomasta	-17 173,68	-17 173,68
Muut rahoituskulut		
Ylijäämä (alijäämä) ennen satunnaisia eriä	-135 103,07 €	-136 014,72 €
Satunnaiset tuotot ja -kulut		
Satunnaiset tuotot		
Satunnaiset kulut		
Ylijäämä (alijäämä) ennen varauksia	-135 103,07 €	-136 014,72 €
Poistoeron lisäys tai vähennys		
Vapaaehtoisten varausten lisäys tai vähennys		
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-135 103,07 €	-136 014,72 €

5.2 VESI- JA VIEMÄRILAITOKSEN TASE**VESI-JA VIEMÄRILAITOKSEN TASELASKELMA 31.12.2023**

VASTAAVAA	TP 2023	TP 2022
A PYSYVÄT VASTAAVAT		
I Aineettomat hyödykkeet		
II Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	32 326,56	32 326,56
Rakennukset	352,98	403,38
Kiinteät rakenteet ja laitteet	959 097,28	898 409,75
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	90 024,12	90 024,12
B VAIHTUVAT VASTAAVAT		
I Vaihto-omaisuus		
II Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Muut saamiset kunnalta	-385 233,74	-255 026,26
Myyntisaamiset	62 583,17	188 326,28
VASTAAVAA YHTEENSÄ	759 150,37	954 463,83
VASTATTAVAA	TP 2023	TP 2022
A OMA PÄÄOMA		
I Peruspääoma		
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	120 852,01	256 866,73
IV Tilikauden yli-/alijäämä	-135 103,07	-136 014,72
B POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET		
C PAKOLLISET VARAUKSET		
D VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen vieras pääoma		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	0,00	0,00
Muut velat	773 401,43	773 401,43
Lyhytaikainen vieras pääoma		
Ostovelat	0,00	60 210,39
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	759 150,37	954 463,83

---

6. ALLEKIRJOITUKSET JA MERKINNÄT

Hartolassa 25.3.2024

Pekka Raitala
kunnanhallituksen puheenjohtaja

Tero Mäyrä
kunnanhallituksen varapuheenjohtaja

Anne Joutsijärvi
kunnanhallituksen jäsen

Pia Neoff
kunnanhallituksen jäsen

Ismo Palm
kunnanhallituksen jäsen

Matti Tanskanen
kunnanhallituksen jäsen

Sanna-Kaisa Tervala
kunnanhallituksen jäsen

Jarkko Seppälä
kunnanjohtaja

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Hartolassa ____ . ____ . 2024

Ulla-Maija Tuomela
tilintarkastaja, JHT, KHT
BDO Audiator Oy

7. LUETTELOT JA SELVITYKSET

Luettelo käytetyistä kirjanpitokirjoista

Päiväkirjat	atk-tuloste
Pääkirjat	atk-tuloste
Tase	atk-tuloste
Tase-erittelyt	atk-tuloste
Tuloslaskelma	atk-tuloste
Tuloslaskelma, tilierittelyt	atk-tuloste
Rahoituslaskelma	atk-tuloste
Kumulatiiviset toteutumisvertailut	atk-tuloste
Käyttötalouden toteutuminen	atk-tuloste
Investointiosan toteutuminen	atk-tuloste
Rahoitusosan toteutuminen	atk-tuloste
Tilipuitteet	atk-tuloste
Tilinpäätöskirja	atk-tuloste

Tositteiden lajit

Avaussaldo	001	Tilinavauspöytäkirja
Muistiotositteet	002	Työpäiväkirja
Käyttöomaisuusviennit	009	”
Ostoreskontran suoritukset	101	Rahatilipäiväkirja
Myyntireskontran palautusaineisto	151	”
Tiliotetositteet	201	”
Palkat	370	Työpäiväkirja
Ostolaskut	401	Laskupäiväkirja

Ostolaskut vesi- ja viemärilaitos	403	”
Kierrätettävät laskut	470	”
Vuokrat	601	Myyntilaskupäiväkirja
Venepaikkamaksut	602	”
Maa-alueiden vuokrat	603	”
Matkailun laskut	604	”
Markkinapaikkamaksut	609	”
Iltapäivätoiminta	610	”
Keskushallinnon maksut	611	”
Elinkeinotoimen maksut	612	”
Peruskoulutuksen maksut	615	”
Sivistystoimen maksut	616	”
Kirjaston maksut	617	”
Teknisen toimiston maksut	618	”
Paikkatieto- ja ATK-palvelut	619	”
Aravalainat	620	”
Liikuntamajan kausikortti	626	”
PHSOTEY / siivouslaskutus	628	”
Rakennusvalvonta KuntaNet	629	”
Kaavoitusmaksut	630	”
Rakennusvalvonta	631	”
Liikuntahallimaksut	632	”
Itä-Hartolan vesi	643	”
Komartek (vesilaskutus)	644	”
Korkojen laskutus	649	”
Päivähoitomaksut / Pro Consona	654	”

Päivähoitolaskutus / käsilaskut	655	”
Kaavatiemaksut	690	”
Konversio	999	Työpäiväkirja

Aineiston säilytysajat ja -tavat

Hartolan kunnan kirjanpito- ja tilinpäätösaineisto säilytetään kunnan pääarkistossa seuraavasti:

Tositteet	6 vuotta	numero- ja kirjausjärjestyksessä
Päiväkirjat	10 ”	sähköisesti
Pääkirjat	10 ”	sähköisesti
Tuloslaskelma	10 ”	sähköisesti
Tase	10 ”	sähköisesti
Tase-erittely	10 ”	sidottuna
Tilinpäätöskirja	pysyvästi	sidottuna